

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 29.

Torsdagen den 27 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande juni.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**, som anförde: Herr talman! Herr Hästad har till mig riktat följande fråga:

»Är Ers Excellens i tillfälle att lämna riksdagen några upplysningar om hur de till Sovjetunionen utlämnade baltiska krigsdeltagarna där behandlats?»

Till svar på frågan får jag hänvisa till de i pressen åtminstone delvis refererade radioutsändningarna från Moskva den 17 februari och följande dagar. I utsändning den 17 februari gjorde hallåmannen ett uttalande, som innebär en dementi av antagandet att de återvändande balterna skulle strängt straffas vid sin återkomst. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av denna dementi.

Vidare yttrade:

Herr **Hästad**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens utrikesministern få framföra mitt tack för hans beredvillighet att svara på min fråga. Många människor ha på sistone undrat och frågat, om man haft någon kännedom om hur de till Sovjetunionen utlämnade 160 balterna efter ankomsten dit ha behandlats. Bakom denna undran och bakom dessa frågor har jag i varje fall i de allra flesta fall inte spårat något annat än ett rent mänskligt intresse för det öde, som har vederfarits eller kommer att vederfaras dessa delvis oförskyllt i så olyckliga omständigheter komna människor. Min egen fråga har också en rent informatorisk karaktär. Jag har, herr talman, känt ett behov av att försöka såvitt möjligt få vetskap om detta flyktingarnas öde och därigenom indirekt bringa allmänheten den önskade upplysningen.

Jag är angelägen att betona, att jag har framställt denna fråga helt oberoende av den rent principiella diskussion, som fördes här i vintras. Detta principiella bedömande av asylrättens problem och asylrättens förpliktelser är ju för övrigt alldeles oberoende av den behandling, som vederbörande utlämnade komma att få i Sovjetunionen. Det baserar sig på rent allmänna grundsatser och på svensk tradition. »Oppositionens» bedömande har för övrigt inte heller försvagats utan snarare förstärkts genom den behandling, som likartade frågor ha rönt vid Londonkonferensen i våras och FN senare.

Å ena sidan framstod i alla fall för oss i vintras farhågan att Sovjetunionens enligt vår, d. v. s. det utlämnande landets, uppfattning orimligt stränga lagbud om desertörer och förrädare skulle träda i tillämpning. Å andra sidan hyste vi förhoppningen, att Sovjetunionen skulle fästa vederbörligt avseende vid den framställning, som den svenska regeringen gjorde i höstas till för-

Svar på fråga. (Forts.)

mån för en välvillig behandling och med krav på att Sovjetunionen skulle ta hänsyn till de alldeles speciella förhållanden, som rådde i Baltikum.

Vad nu svaret på min fråga beträffar måste jag, Ers excellens, konstatera att det är föga klarläggande. Det innehåller i stort sett ingenting annat än vad den svenska allmänheten i februari fick vetskap om genom pressen. Uppgifterna datera sig till en tidpunkt, som ligger ungefär ett par veckor efter dessa flyktingars ankomst till Sovjetunionen, och i vår tekniska tid äro februarinyheter nu gamla nyheter. Att Eichfuss uppträdde i radio säger väl i detta fall inte så mycket; snarare var det väl att vänta — det gavs också på ett mycket tidigt stadium uttryck för denna förmodan i svensk press — att denne äventyrlige, överspände tysk-balt skulle på ett eller annat sätt till sist uppträda mot vårt land. För egen del tycker jag — om jag får vara fullt uppriktig — att regeringen visat något för liten nyfikenhet i denna fråga, som dock har intresserat svensk allmänhet så mycket, detta både med tanke på den framställning, som jag nyss talade om och vid vilken den svenska regeringen då med rätta fäste så stor vikt, och med hänsyn till att det nyligen i Moskva har förts förhandlingar mellan svenska delegerade och Sovjetunionen, varvid färskare upplysningar bort stå att vinna.

Jag har självfallet i och för sig ingen som helst anledning att betvivla den utsaga, som hans excellens här gjorde. Jag kan inte heller lämna något bidrag till klarläggandet. Jag tror mig dock ha rätt att omtala, att till min kännedom har kommit en flyktingrapport från Lettland, som hänför sig till mitten av maj och som lämnar en skildring av tillståndet där, för övrigt såvitt jag förstår ganska objektivt. Enligt denna rapport skulle man ännu inte, såvitt det var vederbörande bekant, ha återsett någon av dessa flyktingar i Lettland.

Ja, herr talman, med dessa ord har jag kommenterat svaret. Jag vill sluta med att uttala den verkligt uppriktiga förhoppningen, att det må bli hans excellens förunnat att senare kunna lämna riksdagen och den svenska allmänheten mera klarläggande uppgifter och då på ett eller annat sätt visa, att de förhoppningar, han här i dag uttryckt, blivit bekräftade. Detta skulle glädja oss alla, oberoende av meningssmötningarna i vintras, och jag tror också att det skulle gynnsamt påverka och bli ett led i utvecklandet av ett gott och förtroendefullt förhållande mellan Sverige och Sovjetunionen, vilket vi ju alla ästunda.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag ber att få fästa herr Håstads uppmärksamhet vid att jag inte refererade till Eichfuss' uttalande utan till hallåmannens, vilket som jag nämnde innehöll en dementi av vissa svenska kretsars antagande, att dessa personer skulle bli strängt straffade. Eftersom den viktigaste grunden för detta antagande var någon lokal radioutsändning från Baltikum, borde det vara av intresse för herr Håstad att veta, att Moskvaradios mera auktoritativa representant har dementerat denna uppgift om att de skulle bli strängt straffade.

Herr Håstad ansåg, att jag inte hade visat tillräcklig nyfikenhet i fråga om dessa personers senare öden. Det verkar för mig påfallande, att herr Håstad betraktar detta fall som ett särfall. Han frågar inte om jag vet någonting exempelvis om de tyskar, som skickades till västra zonen i Tyskland. Jag måste uppriktigt säga, att jag inte heller har följt dessas öden.

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag skulle inte alls ha varit förvånad utan tvärtom funnit det endast naturligt, om hans excellens utrikesministern hade varit intresserad även av dessa människors öden.

I övrigt vill jag endast upprepa, att jag inte har någon anledning betvivla

Svar på fråga. (Forts.)

den upplysning som lämnades i Moskvaradion, men den hänför sig till en tidpunkt som endast ligger ett par veckor efter flyktingarnas ankomst till Sovjetunionen. Att döma av uppgifter om den behandling, som vederfarits de mest lojala flyktingar som förts till Ryssland, veta vi att dessa ganska länge — inte blott ett par veckor — bruka få vistas i filtreringsläger, innan det avgöres, vilket deras slutliga öde sedan kommer att bli.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande och memorial nr 7 och 8, statsutskottets utlåtanden nr 233—252, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 49—51, första lagutskottets utlåtande nr 49, första särskilda utskottets memorial nr 3 samt budgetdeputerades memorial.

§ 4.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna.

*Sveriges
anslutning till
Förenta
Nationerna.*

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Utrikesutskottet har i det föreliggande utlåtandet tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, och om riksdagen beslutar i överensstämmelse med utskottets hemställan, skulle alltså regeringen få fullmakt att begära inträde i den nya säkerhetsorganisationen och att därvid avge en förklaring i enlighet med Förenta Nationernas stadgar art. 4, om att vi äro beredda att fullgöra de förpliktelser som medlemskapet medför. Det är självklart att denna förklaring kommer att avges utan reservationer. I fråga om tidpunkten för denna anslutning har i propositionen förutsatts, att samråd skall äga rum med utrikesnämnden, och det har också utrikesutskottet för sin del anslutit sig till.

Det är givetvis med stor tillfredsställelse jag konstaterar, att inga meningsskiljaktigheter ha gjort sig gällande inom utskottet i denna viktiga fråga. Då Sverige 1920 hade att ta ståndpunkt till frågan om inträde i Nationernas förbund, rådde som bekant starkt delade meningar. En av faktorerna bakom denna meningsskiljaktighet var otvivelaktigt den, att förbundet inte var tillräckligt omfattande. Ett par stora makter stodo utanför, både Amerikas förenta stater och Sovjetunionen, och det var självfallet en påtaglig svaghet redan från början. Möjligen blev Nationernas förbunds verksamhet härigenom mindre störd av meningsskiljaktigheter, men detta förhållande var i själva verket bara en skenbar styrka. Amerikas förenta stater anslö sig aldrig till Nationernas förbund. Sovjetunionen inträdde, men då hade redan den ödesdigra grupperingen av staterna i två läger tagit sin början.

Ehuru Förenta Nationerna är en direkt fortsättning av alliansen mot axelmakterna, bör det räknas de ledande statsmännen i de allierade länderna till förtjänst att de redan tidigt planerade bildandet av en internationell säkerhetsorganisation på den bredaste grundval. Många befarade väl efter Nationernas förbunds sammanbrott, att själva idén om en universell organisation för fredens bevarande hade fått en obotlig knäck eller åtminstone för långa tider framåt skulle visa sig oraliserbar. Den nya organisationen har nu i alla fall grundats oberoende av fredsuppgörelsen och fredstraktaterna, såsom den mest angelägna uppgiften för de segnande makterna.

Organisationen står enligt stadgans art. 4 öppen för alla fredsälskande sta-

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)
ter, vilka åtaga sig stadgans förpliktelser och enligt organisationens uppfattning kunna och vilja uppfylla dessa förpliktelser. Förenta Nationernas ursprungliga karaktär av en allians mellan de under kriget förbundna staterna framträder dock i flera hänseenden. Bland annat har detta ursprung lämnat spår i regeln för sanktioner. Ett ingripande av rådet med påbud om påtryckningsåtgärder mot en stat, som hotar eller kränker freden, förutsätter enighet bland samtliga permanenta rådsmedlemmar. Man tar knappast fel, om man utgår ifrån att det främst varit risken för ett revanschkrig från Tysklands sida, som man tänkt på vid utformandet av denna bestämmelse.

Vid ett krigsfall, som föranleder beslut av säkerhetsrådet om sanktioner, finns det för medlemsstaterna ingen rätt att föra neutralitetspolitik. Den konsekvensen tar alltså Sverige genom att inträda. I själva verket tog Sverige samma steg vid anslutningen till Nationernas förbund. Vi godkände den solidaritetsförbindelse, som medlemskapet enligt stadgarna innebar. Någon reservation gjordes inte vid inträdet, trots att den föreställningen envist levat kvar här och där, att de svenska statsmakterna tillfogat en sådan. Den politiska utvecklingen i världen medförde emellertid att den i förbundsakten förutsatta och påbjudna solidariteten inte på allvar upprätthölls av förbundets egna organ. Talrika stater förklarade sig, inför förbundets faktiska sönnerfall och inför den hotande uppdelningen av stormakterna i två läger, ämna i händelse av konflikt ställa sig utanför. Den ståndpunkten intogs inte därför att riktlinjerna för förbundet betraktades som från början förfelade eller därför att solidaritetstanken ansågs som uttryck för en omöjlig politik, men förutsättningarna för organisationens fungerande hade brutit av orsaker, som jag här inte skall gå närmare in på.

Vid Tysklands anfall mot Polen 1939 gjordes inget försök att blåsa liv i Nationernas förbund. Storbritannien, som hade en allians med Polen, kom till det angripna landets hjälp och likaså Frankrike. Med Storbritannien följde Dominions. Alla andra stater i Nationernas förbund iakttog till att börja med neutralitet.

Den nya organisationens stadga räknar inte med att inbördeskrig skall uppstå mellan säkerhetsrådets permanenta medlemmar, och den förutsätter inte möjligheten av sanktioner mot någon av dessa stormakter. Vetorätten gör ett ingripande omöjligt. Några sanktionsförpliktelser åvila alltså inte medlemsstaterna i händelse av en öppen konflikt mellan de stater, som främst bära ansvaret för säkerhetsrådets politik. Varje medlem i Förenta Nationerna har då sin handlingsfrihet med den begränsning, som följer av organisationens allmänna grundsatser.

Det har i en och annan svensk tidning gjorts gällande, att vårt land i förväg borde fixera sin politik i det läge, som skulle uppstå ifall en konflikt nu skulle bryta ut mellan rådets permanenta medlemmar, och att vi borde militärpolitiskt engagera oss med vissa stormakter, utifrån det betraktelsesättet, att neutralitet i ett sådant krig ändå skulle bli omöjligt och att somliga stater stå oss närmare än andra. Den tankegången leder till att vi vid sidan av Förenta Nationerna skulle söka anslutning till ett partiellt stormaktsblock för att därigenom, som det påstås, skaffa oss en tryggare försäkring. Jag tror inte det finns någon som helst resonans för en sådan politik hos vårt folk. Den strider alldeles mot de riktlinjer för vår utrikespolitik, som den nuvarande regeringen tidigare angivit och som icke framkallade någon gensaga i riksdagen.

De sanktionsförpliktelser, som medlemsstaterna åtaga sig, kunna alltså aktualiseras endast om de permanenta rådsmedlemmarna äro ense. Men i sådana fall kan rådet med sju röster av elva ålägga medlemsstaterna att medverka vid åtgärder mot en stat, som hotar eller bryter freden. Häri ligger en påfallande

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

olikhet mellan de permanenta rådsmedlemmarnas ställning och andra staters rättslägen.

Den i stadgans art. 2 upptagna grundsatsen om samtliga medlemsstaters suveräna likställighet får alltså tas med en nypa salt. Den är genomförd i vad avser stormakterna inbördes och de övriga medlemsstaterna inbördes, men den gäller inte i förhållandet mellan de permanenta rådsstaternas ställning å ena sidan och övriga medlemmars i förbundet å den andra sidan. De mindre staterna ha inte vetorätt vid beslut om sanktioner. En votering i rådet, i vilken den angivna majoriteten uppnås, blir bestämmande för övriga stater under förutsättning att majoriteten omfattar samtliga permanenta rådsmedlemmar. En begränsning av sanktionsplikten framgår därunder, att särskilda avtal skola ingås mellan rådet och varje medlemsstat angående arten och omfattningen av det militära bidrag, som skall krävas av de olika staterna i händelse av en samfäll tvångsaktion.

De svenska statsmakterna få i sinom tid tillfälle att behandla den frågan i vad avser Sveriges bidrag. Först i det sammanhanget uppkommer alltså det spörsmål som utrikesutskottet pekat på i sitt utlåtande, då utskottet hänvisar till möjligheten av begränsningar av den militära bidragsplikten i geografiskt hänseende.

Vi ha anledning att med tillfredsställelse observera den stora vikt, som vid det nya förbundets tillkomst lagts på de ekonomiska och sociala problemen. Utan en förnuftig och planmässig behandling av dessa under intimt samarbete mellan folken kan politisk stadga i världen inte uppnås. Det särskilda organ, som tillsatts för dessa frågor, fattar sina beslut med enkel majoritet. Där äga sålunda de permanenta rådsmedlemmarna ingen privilegierad ställning.

Den nya domstolen är en trogen avbild av Nationernas förbunds internationella domstol. Genom anslutning till Förenta Nationerna återupplivas automatiskt Sveriges givna utfästelser om domstols obligatoriska domsrätt i förhållande till andra medlemmar, som avgivit motsvarande förklaring. Man har varit angelägen om att här bygga på den utveckling som skett under Nationernas förbunds tillvaro och inte rasera de vinningar för internationell rätt, som här i alla fall ha åstadkommit.

Ett organ som tillkommit efter stadgans antagande är den kommission, som skall behandla problemet om atomenergin i dess internationella aspekter. Detta utomordentligt viktiga spörsmål är just i dagarna föremål för överläggningar inom kommissionen. Denna har tillkommit efter föregående överenskommelse mellan regeringarna i de allierade huvudmakterna, och den tillsattes vid församlingens konstituerande möte i februari. Den består av en medlem för varje rådsstat jämte en representant för Canada, oavsett om Canada tillhör rådet eller icke. De frågor som skola behandlas av kommissionen äro bl. a. utbyte av grundläggande vetenskaplig information för fredliga ändamål, kontroll över atomenergin i den utsträckning som är nödvändig för garanterande av dess användning endast för fredliga syften, avlägsnande från de nationella rustningarna av atomvapen och andra grövre vapen, ägnade för massförstörelse, effektiv kontroll genom inspektion och andra medel för skyddande av lojala stater mot överträdelse och kränkningar av antagna regler.

Denna uppgift för den nya säkerhetsorganisationen kan till sin betydelse knappast överskattas. De oerhörda förstörelsemedel, som genom upptäckten av atomenergiens praktiska utnyttjande kommit inom människans räckhåll, utgöra ett dödligt hot mot civilisationen, om icke i tid åtgärder vidtagas till förebyggande av ett okontrollerat bruk av den nya energikällan. Om två stater eller statsgrupper skulle gå löst på varandra, rustade med ett antal atombomber, blir resultatet av allt att döma en ömsesidig total förstörelse, ungefär som om två

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

grälsjuka grannar skulle lösa en tvist genom att samtidigt spränga varandras hus i luften. Vetenskapsmännen äro icke i tvivelsmål om att den nya, oerhörda uppfinningen kan bli medlet att framkalla civilisationens undergång. Men de låta oss också skymta visionen av en fredlig värld, där folken ha tillräcklig självbevarelsedrift för att avstå från atombomber och i stället ta atomenergien i bruk som fredlig kraftkälla, ledande måhända till en omätlig förbättring av mäsklighetens produktionsmöjligheter.

När vårt eget land är berett att acceptera medlemskapets förpliktelser och att förankra vår utrikespolitik hos den nya säkerhetsorganisationen, sker det i övertygelse om att freden och tryggheten inte kunna vinnas utan en målmedveten och planmässig samverkan inom en sådan organisation. Kanhända dröjer det lång tid innan Förenta Nationerna nått den effektivitet och stabilitet, som äro erforderliga, och det är ju inte uteslutet att även detta förbund misslyckas och faller sönder i ett fruktansvärt Ragnarök. Det är inte svårt att vara pessimist. Vi ha dock bättre behov av litet hoppfullhet och förtroende till mäsklighetens sunda förnuft. I varje fall ha vi inte något alternativ till den organisation, som nu kommit till stånd. Vi böra ansluta oss till Förenta Nationerna med den föresatsen att i vad på oss ankommer söka göra en positiv insats och efter ringa förmåga motverka en uppställning av staterna på skilda fronter, betingade av ideologiska motsättningar.

Herr Lundstedt: Herr talman! Först skulle jag vilja giva en sammanfattning av min ståndpunkt i denna fråga. Därefter önskar jag poängtera några särskilda synpunkter.

Vi kunna, såvitt jag förstår, intet förlora på medlemskap i Förenta Nationerna. Tvärtom; det förefaller, som om risken för oss att råka in i prekära situationer och svårigheterna för oss att klara oss ur den bleve större, därest Sverige i fortsättningen stode utanför Förenta Nationerna än om det vore medlem däri. I sådant avseende vill jag först erinra om artikel 2 punkt 6 i stadgan, varigenom utanför organisationen stående länder i kritiska lägen kunna råka in under organisationens tvångsmakt. Om man så vidare tänker sig in i de stämningar, som komma att vara rådande, när organisationsmakten aktivt fungerar till världsfredens bevarande, så förstår man, att en icke-medlem måste riskera att behandlas med mindre hänsyn än en medlem. Härtill kommer denna möjlighet för en medlem att i avtal och förhandlingar med säkerhetsrådet på förhand få sina särskilda intressen i viss grad beaktade. På grund av vad jag strax skall framhålla är det väl för övrigt icke osannolikt, att det land, som undandragit sig medlemskap i Förenta Nationerna, därigenom stundom skall få sina förbindelser med utlandet försämrade också under normala förhållanden. Det är sant, att Sverige såsom medlem av organisationen kan nödgas blotta sina militära förhållanden för säkerhetsrådet och att detta svekfullt skulle kunna utnyttjas mot oss av någon av rådets medlemmar. Utan att närmare gå in på denna sak vill jag endast säga, att det synes mig alltför konstruerat att däri finna någon fara för oss. Min åsikt är följaktligen, att man måste stanna vid den uppfattningen, att det vore en vinst för oss att varda medlem av Förenta Nationerna. Detta är den ena sidan av saken.

Den andra sidan därav bestämmes av den allmäntmänskliga, om man så vill den moraliska aspekten. Bortser jag från sådana, vilka tömt förödmjukelsens kalk till botten och fördenskull kunna tänkas behärskas av sina lidelser av hat och hämnd, av sina vedergällningspassioner, så äro hela världens folk fyllda av avsky för tanken på ett framtida krig samt av längtan efter och därmed sammanhängande strävan efter en *tryggad* världsfred. Det är nu ett faktum, som man icke synes kunna komma ifrån, att det, åtminstone till vidare, *icke*

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

finnes något annat medel för staterna att verka för befrämjande av denna strävan än medlemskap i och samarbete med Förenta Nationerna. Därmed synes det också framstå såsom en nödvändighet för oss i humanitetens namn, eller — som man också kan uttrycka det — såsom en moraliskt bjudande plikt för oss, liksom för andra nationer, att icke undandraga oss detta samarbete.

Det är alltså, herr talman, ingalunda min mening att framställa någon invändning mot utskottets förslag. Önskvärdheten för oss att bli medlem av Förenta Nationerna synes mig höjd över all tvekan. Men då jag nu tillhör den församling, som har att besluta i detta ärende, känner jag ett behov att uttala, att jag lika litet som hans excellens herr utrikesministern och utskottet hyser några överdrivna förhoppningar angående Förenta Nationernas lyckliga framtid. Denna organisation är visserligen det *bästa* instrumentet för världsfreden, så sant som det är det för närvarande *enda* möjliga. Men detta betyder ingalunda, att det är ett bra instrument. Det är alltför *opålitligt* för att så kunna värderas. I detta avseende önskar jag framhäva några särskilda synpunkter.

I Förenta Nationernas organisation saknas vissa betingelser för dess utbildning till ett fullt effektivt fredsinstrument. Ett sådant förutsätter, att samtliga nationerna verkligen underordna sig instrumentet i fråga. Detta skulle emellertid betyda, att en revolution av folkrätten ägde rum. Men en sådan har ingalunda planerats. Man synes tvärtom utgå ifrån att folkrättsmaximerna i det hela äro bra som de äro. Men dessa maximer innefatta, för att tala med en nutida skriftställare, att det medeltida feodalsystemet överflyttats på förhållandet mellan nationerna och att dessa sålunda övertagit de medeltida läns herrarnas rivaliserande roller, sådana som dessa voro, innan läns herrarna betvingits av en central myndighet i konungamaktens gestalt. Den ödesdigra punkten ligger med andra ord i den av folkrätten fingerade *suveräniteten* för de olika staterna; den ligger i den folkrättsliga fiktionen en stats *absoluta herravälde* över sig själv, sitt territorium och dettas bebyggare. Så länge dylika dogmer hållas vid liv, så länge *vissa stater* anse sin rättsliga hegemoni städse kränkt, därest de icke skulle tillåtas att inåt och utåt hävda sin egen självständiga suveränitet, så länge resa de sig upp emot att inordna sig under en högre central myndighet, vare sig av judiciell eller administrativ art.

Jag sade med avsikt »vissa stater», och anledningen är följande. Den absoluta suveräniteten förutsätter, att staten icke är underordnad någon över staten stående *överstat*. Den står i direkt strid med antagandet av en för *staterna* gällande rättsordning. Den suveräna staten lyder i kritiska situationer endast djungelns lag, d. v. s. den är då helt beroende på *maktresurserna*. Därav följer, att suveränitet och suveränitet icke alltid är ett och detsamma. *Småstaternas* suveränitet är beroende på stormakternas mer eller mindre välvilliga inställning till densamma. I sin maktlöshet ha därför *småstaterna* intet att förlora på att i frågor om krig eller fred låta sin suveränitet underordnas en högre organisation. De böja sig också för denna. Det är följaktligen blott »vissa stater», d. v. s. *stormakterna*, som vägra att avstå något av sin förment rättsliga suveränitet till förmån för en verklig rättsordning mellan nationerna.

När det i Förenta Nationernas stadga talas om »aktning för principen om folkens *lika* rättigheter och självbestämmanderätt» och sägs, att »organisationen grundar sig på principen om *samtliga* medlemmars suveräna *likställdhet*», så står detta, såsom framgår av vad jag nyss påpekat, icke i överensstämmelse med faktiska förhållanden. Fraserna ha förmodligen av diplomatiska skäl funnits önskvärda. Jag ber eder beakta, att den nu anlagda synpunkten torde falla utanför och komplettera vad hans excellens herr utrikesministern nyss anförde beträffande dessa formuleringar.

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

Att den nyss karakteriserade inställningen från stormakternas sida aldrig kommer att upphöra synes det mig alltför pessimistiskt att befara. Om kunskapen om det falska i föreställningen om den absoluta suveräniteten såsom ett *rättsligt* institut, om kunskapen om denna suveränitet såsom ytterst helt och hållet vilande på statens egna (kanske i kombination med dess allierades) resurser till *världsmakt* kunde bli allmän och framför allt genomtränga statsmännens och politikernas åskådning, då borde konsekvensen bli, att varje *demokratisk* stormakt skulle låta sin s. k. suveränitet underordnas i erforderlig grad till förmån för en *över* staterna stående organisation av dessa till fredens bevarande. Denna konsekvens synes följa av stormakternas proklamation, att de äro — jag citerar nu — »beslutna att rädda kommande släktled undan krigets gissel». Är denna proklamation fullt ärlig och fri från allt hyckleri, äro de moraliska krafterna inom dessa demokratiska stormakter helt och fullt inställda på skapandet av en överorganisation för fredens bevarande, då *måste* de även vara beredda att i erforderlig grad avstå från sin suveränitet, såvitt som denna icke kan motiveras med något annat än rättens *motsats*, d. v. s. den *råa styrkan*.

Jag begränsade denna konsekvens till *demokratiska* stormakter. Därmed kommer jag in på en särskild betingelse för en staternas överordnad verklig tillförlitlig fredsorganisation. Överhuvud torde få sägas, att en sådan kan försvåras därigenom, att en eller annan medlem är i besittning av *oproportionerligt världiga* maktresurser. En sådan stat kan lättare än en annan frestas att hävda sin i kraft av dessa resurser befintliga s. k. absoluta suveränitet. Men denna frestelse motverkas helt naturligt i samma mån, som *befolkningen genomsyrats av demokratisk anda*. Dylik anda kan icke tolerera hävdandet av någon annan suveränitet än den, som är helt och fullt förenlig med fredsorganisationen själv.

Den nu antydda kontrollen saknas emellertid i fråga om en *stormakt*, som samtidigt är *diktatur*. Det är icke antagligt, att en stormaktsdiktatur skulle vilja gå in i en organisation, som förutsatte, att den på djupaste allvar avsåg sig den gamla på världsmakten byggda suveräniteten. Men även om den så gjorde, saknades garanti för att den skulle kunna stå vid sitt ord. När frestelsen att hävda de egna intressena i strid med organisationens nått en viss styrka, då funnes icke längre någon motvikt mot denna frestelse, och denna skulle därför taga överhand. Såsom en bristande betingelse för Förenta Nationernas utbildning till ett stadigvarande fredsinstrument kan med andra ord också den omständigheten betraktas, att en av medlemmarna utgöres av en stormaktsdiktatur.

Å andra sidan ha förhållandena utvecklat sig så, att det just i fredens intresse är av yttersta vikt, att denna stormaktsdiktatur kvarbliver i Förenta Nationerna. Det är i enlighet härmed, som Förenta Nationernas överorganisation tills vidare måste utvecklas, d. v. s. utan tanke på stormakternas uppgivande av sin suveränitet.

Slutligen önskar jag, herr talman, något beröra Förenta Nationernas anslutning till vad som i stadgan kallas »rättsvisans och den internationella rättens principer». Det är visserligen sant, att dessa principer i allmänhet bestämmas av värderingar av vad som är nyttigt och gagneligt för de olika folkens och därmed för mänsklighetens välfärd. Men denna bestämning sker i stor utsträckning *indirekt*, just via det *känslotänkande*, som skall vara lett av rättvisa. På detta sätt kan tillämpningen av nu ifrågavarande s. k. rättsprinciper komma att influeras av folkens hatpassioner, i sin tur uppeggande deras hämndbegär och vedergällningslidelser. Det var i den vedergällande *rättsvisans* namn, som tyska folket efter förra världskriget utsattes för den förnedrande

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

förödmjukelsen, som beredde jordmånen för Hitler-diktaturen. Det är falsk historieskrivning att förbise, att det var demokratiernas okloka folkrättsliga inställning till Tyskland efter första världskriget, som — låt vara indirekt — lade grunden till andra världskriget. I vilken grad vedergällningens s. k. rättvisa, till förfång för folkens framtida välfärd, fått vara bestämmande för parollen om »kapitulation utan villkor» och vad därmed hänger samman, skall jag icke söka yttra mig om.

Rättvisans tveeggade och därigenom farliga natur har otvivelaktigt insetts av Förenta Nationernas stiftare. Jag kan här hänvisa till den vid propositionen fogade kommentaren, s. 8—9, till stadgans första artikels första punkt. Och man kan räkna med, att ansträngningar städse skola göras från säkerhetsrådets sida för att hålla vissa farliga rättviseföreställningar i schack. Men dessa kunna dock bli så mäktiga, att de ännu en gång komma att driva sitt fördärvbringande spel. Helt naturligt kan någon garanti häremot icke ligga innesluten i Förenta Nationernas stadga. Förrän rättviseföreställningarna helt och fullt behärskas och styras av en auktoritativ ordning, som i varje kritisk situation icke tar sikte på något som helst annat än vad som är nödvändigt eller nyttigt för fredens bevarande och för befrämjandet av folkens framtida välfärd — förrän detta sker komma hämndpassioner och vedergällningsslidelser i rättvisans förfärliga skepnad att förbliva en fara för freden i världen.

Trots bristen på nu berörda betingelser för Förenta Nationernas utbildning till ett pålitligt och fullt effektivt instrument för bevarandet av freden i världen, måste det medgivnas, icke blott att folken med denna organisation tagit ett steg mot varaktig fred i världen utan även att — såsom förhållandena ligga till — ett mera allvarligt steg mot detta mål överhuvud icke skulle kunna ha tagits i vår tid. Man kan säga, att folken ha beslutit att bygga upp ett fredsmaskineri. Den bästa och fullödiggaste konstruktionen har dock ännu ej kunnat åstadkommas, därför att härför erforderligt — om jag så får säga — föreställningsmaterial icke till fullo kunnat anskaffas. Detta kan ju ingen mänskliga hjälpa. Skulle i denna fråga, mänsklighetens största, byggnadsarbetet få ligga nere, blott därför att genomgående förstklassigt material icke kunnat åvägabringas? En sådan passivitet skulle dock ha varit både omöjlig och orimlig efter de gränslösa olyckor, som mänskosläktet under dessa båda krig lidit genom bristen på ett effektivt fredsmaskineri. Ett försök att skapa ett fredsmaskineri med till buds stående resurser har *måst* göras. Därvid har surrogat måst anlitas, och man har nödgats laga efter lägligheten. Man har därför också kunnat förutse, att maskineriet ofta skulle komma att gnissla. Det har för övrigt redan börjat gnissla ganska högljutt. Detta få vi lov att vänja oss vid. Vi kunna icke hysa någon förhoppning om maskineriets friktionsfria gång. Detta behöver dock i och för sig icke oro oss. Ändens strider *inom* Förenta Nationerna må gå hur höga som helst; de syfta dock till att vara ett remedium till *förebyggande* av vad som allvarligare är, strider *utanför* Förenta Nationerna, d. v. s. krig mellan folken.

Naturligtvis få vi räkna med möjligheten, att Förenta Nationerna kan falla sönder under påfrestningarna. Men, herr talman, vi behöva aldrig — såsom i fråga om det gamla folkförbundet — befara, att Förenta Nationerna i sin aktivitet exploderar till en världsbrand. Explosion förebygges här genom en särskild säkerhetsventil. Den utgöres — paradoxalt nog vid första påseendet — av varje stormakts *vetorätt* i särskilda situationer. Därigenom förebygges, att Förenta Nationernas maktresurser träda i funktion under annan förutsättning, än att samtliga stormakter alltjämt hålla ihop. Det ödesdigra rättfärdighetsidealet såsom fana för nationerna oskadliggöres till stor del genom detta stormaktsveto. Detta är, synes det mig, en stark punkt i en eljest enligt sakens

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

egen natur ställvis svag byggnad. Men trots dess svaghet: så länge den består utan någon stormakts utträde är ett krig mellan stormakter uteslutet och kommer ett krig mellan mindre stater antingen att helt förebyggas eller, därest det utbrutit, att bemästras. Med organisationen av Förenta Nationerna har världen dock vunnit något, som den ännu aldrig haft, nämligen en förhandlingscentral för folkens representanter till fredens bevarande i världen, en förhandlingscentral byggd på en princip, som gör att *organisationens egen funktionering aldrig kan bli krigsfarlig*. Det kan icke anses uteslutet, att organisationen småningom får stor betydelse för världsfredens bevarande. Och den kan aldrig ha effekt i motsatt riktning. Det synes därför, såsom jag nämnde i början, vara varje folks plikt att söka medverka till Förenta Nationernas bestånd.

Herr talman! Jag har i detta anförande, för att ej taga kammarens dyrbara tid alltför länge i anspråk, nödgats göra åtskilliga förenklingar av frågeställningarna. Den som är närmare intresserad önskar jag hänvisa till en motion i denna kammare, nr 29 år 1931. Jag tror emellertid, att jag har sagt tillräckligt för att motivera mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bagge**: Herr talman! Utrikesutskottet har i sitt utlåtande framhållit, att utskottet behandlat detta ärende med alldeles särskild omsorg och lagt ner mycket arbete på det. Det är otvivelaktigt sant. För min del finner jag det nog beklagligt, att utskottet icke i utlåtandet för kamrarna och för allmänheten ansett sig kunna framlägga resultaten av sina mödor. Men när man nu icke har gjort detta, skall jag ej heller gå in på en del saker, som annars kanske kunde ha varit av intresse att ta upp, framför allt en del tolkningsfrågor, som onekligen ha en stor betydelse. Det är nämligen så, att denna pakt, såsom ofta är fallet med liknande dokument, är ytterligt illa skriven och kan tolkas på mångahanda olika sätt. Vi kunna i den kommentar, som avgivits av de sakkunniga, se vilken betydelse det har om pakten på olika punkter tolkas på det ena eller det andra sättet.

Att ta upp sådana saker här i kammaren utan stöd av ett utskottsutlåtande kan icke vara lämpligt. Därför skall jag icke närmare gå in på dem. Jag hoppas, att vid ärendets vidare behandling den kommentar, som gjorts av de sakkunniga och av ÖB, skall kunna tjäna till ledning för åtgärder som kunna behövas.

Men i alla fall tycker jag, att det kan vara på sin plats, att det säges några ord om denna sak — den är ju av en sådan enastående vikt och betydelse för hela vårt lands framtid — även om det är så att några större meningsskiljaktigheter icke ha visat sig.

Som hans excellens utrikesministern och även andra anför, föreligger det en ganska egendomlig skillnad mellan behandlingen av frågan om huruvida Sverige skulle gå in i Nationernas förbund, och vad som nu sker, när vi skola gå in i Förenta Nationerna. För den som varit intresserad vid båda tillfällena är denna skillnad synnerligen frappant. När det gällde inträde i Nationernas förbund fanns det som vi veta å ena sidan människor, som voro ytterligt entusiastiska och ansågo, att vi borde gå in i detta förbund därför att härmed grunden skulle läggas för världsfreden och vårt eget lands trygghet, under det att andra voro ivrigt emot ett inträde, därför att de ansågo, att inträdet i ett sådant förbund skulle medföra, att vi skulle kunna komma med i allehanda förvecklingar och åläggas allehanda åtgärder, som kunde bli mycket riskabla för landets oberoende och bestånd överhuvud taget. Det fanns också de, som varken hade den ena eller den andra åsikten men som ansågo, att man borde gå med i förbundet, därför att förhandlingarna där skulle bli den framtida formen för diplomatisk verksamhet överhuvud taget och att det var nyttigt för Sverige att komma med i detta. Men hela atmosfären var så olika gent-

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

emot nu. Nu är det knappast någon som har några invändningar att göra mot Sveriges inträde i Förenta Nationerna. Å andra sidan lyser ju entusiasmen helt och hållet med sin frånvaro. Det är icke någon, som nu tror på att vi genom ett sådant steg skola kunna bidra till vad man då på sina håll hoppades att bidra till genom att gå in i Nationernas förbund.

Hans excellens utrikesministern trodde, att skillnaden mellan då och nu bland annat berodde på att Nationernas förbund från början saknade universalitet, därför att det fanns stora makter som stodo utanför. Jag skulle för min del tro, att den väsentliga anledningen till skillnaden är att man har en bestämt olika uppfattning nu mot då om effektiviteten av den organisation, som man skall gå in i. När man trodde på denna Nationernas förbunds effektivitet, var man å ena sidan bekymrad för vad vårt land tog på sig, och å andra sidan hyste man stora förhoppningar om framtiden. Nu i dessa dagar ligger ju saken helt annorlunda till. Man tror ej på den nya organisationens effektivitet, och därför blir varken förhoppningarna eller farhågorna särskilt framträdande. Det är detta som enligt mitt förmenande framkallat den stora skillnaden i fråga om både behandlingen och atmosfären, när vi gingo in i Nationernas förbund, mot nu, när vi stå i begrepp att gå in i Förenta Nationerna. Det är faktiskt på det sättet, att det finns knappast någon sannolikhet för att Förenta Nationerna och säkerhetsorganisationen överhuvud taget kommer att tagas i anspråk för att förhindra krig, i varje fall icke krig mellan stormakter, beroende på den redan omtalade vetorätten för de fem stormakterna. Det är därför, som sagt, föga sannolikt, att säkerhetsorganisationen kommer att fungera, i varje fall icke inför ett stormaktskrig och knappast heller inför några andra krig, på den grund att — såsom vi sett redan nu — det oftast finns någon av de smärre makterna, som är så engagerad och omhändertagen av någon stormakt, att det finns anledning för denna att inlägga veto mot åtgärder.

Man kan sålunda säga, att vore det så att alla stormakter vore ense, vore det knappast någon mening med denna säkerhetsorganisation, och är man icke enig kommer säkerhetsorganisationen icke att träda i kraft, varför man icke har anledning att knyta så stora förhoppningar vid densamma. Men å andra sidan kan man säga, att det är icke så farligt för Sverige att gå med i denna organisation; det är i själva verket en trygghet för oss att detta stormaktsveto finns. Det är det som gör att vi ej behöva befara att dragas in i stormaktskrig genom medlemskapet i Förenta Nationerna. Det är klart, att våra möjligheter att i ett sådant krig bevara vårt lands bestånd och framtid äro mycket mindre nu än tidigare på grund av de förändringar, som skett i vårt utrikespolitiska och geopolitiska läge. Dessa medföra, att om Sverige komme att dragas in på ena sidan i ett stormaktskrig, är det sannolikt, att detta krig i stor utsträckning komme att utspelas på vårt område med allt vad detta komme att betyda för vårt land.

Nu kunna vi ju icke säga, att det är alldeles utan risker för oss att gå in i denna organisation. Det finns ju en viss fara som ligger däri, att man kan komma att förbinda sig att upplåta baser eller, som det heter i den engelska texten, »facilities», d. v. s. att överhuvud taget vidtaga alla åtgärder, som underlätta aktioner från stormakternas sida. Men på grund av vad jag nyss sagt tror jag icke mycket på den praktiska betydelsen härav. Det har kanske i någon mån en betydelse, att man frånfäller en principiell ståndpunkt, som kan vara bra att ha om det är så att någon av andra anledningar än paktens bestämmelser skulle komma med pretentioner på vårt land i den riktningen. Det förhåller sig också så, att denna bestämmelse om att säkerhetsrådet får vidtaga sådana åtgärder, när det är någon som hotar freden, är mycket elastisk. Den kan naturligtvis också missbrukas. Men det är uppenbart, att även

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

om det i realiteten skulle föreligga vissa risker, så är det, såsom det redan sagts, lika riskabelt eller kanske möjligen mera riskabelt att vara utanför förbundsorganisationen, eftersom stadgan bestämmer, att gentemot utomstående skola förbundets grundsatser tillämpas och alla dessa olika åtgärder vidtagas. Detta gäller alltså vare sig vederbörande är medlem i förbundet eller icke.

Om sålunda riskerna kanske icke äro så avsevärt stora och det framför allt ur den synpunkten finns anledning för oss att inte dra oss för att gå in i Förenta Nationerna, så är det å andra sidan uppenbart, att någon garanti för världsfreden innebär det icke. Ej heller betyder det någon säkerhet för freden och tryggheten för vårt eget land.

Det som bör understrykas är, att enligt stadgan har den stat, som går in i detta förbund, rätt till självförsvar. Den har sålunda rättighet att vidtaga alla de åtgärder, som behövas för dess eget försvar, om det är så att den icke kan räkna på organisationens hjälp.

Det är väl sålunda ganska uppenbart, att om denna organisation skulle falla sönder, blir det, som utrikesministern redan sagt i dag, på det sättet, att då återstår rätten för oss och möjligheten för oss att driva neutralitetspolitik i den gamla bemärkelsen, d. v. s. att i all enkelhet söka vidtaga sådana åtgärder, att man icke blir indragen i någon stormaktskonflikt, som kan utbryta. Man har icke på något sätt avskurit sig från denna möjlighet genom att gå in i organisationen.

Det kanske också bör understrykas, att det är icke bara så, att Sveriges egna intressen knappast äro läderade av ett sådant inträde, utan vi ha även i Sverige intresse av en sådan internationell organisation. Det är vår gamla uppfattning och våra gamla ideal om rätt och fred i världen, som den i alla fall på sitt skröpliga sätt vill stå som en — om jag får kalla det så — symbol för. Vi böra givetvis på allt sätt hjälpa till att så långt det är möjligt förverkliga detta. Förenta Nationerna är onekligen ett dåligt instrument, men det är i alla fall bättre än ingenting.

Det paradoxala är också att även om Förenta Nationerna mänskligt att döma icke kan fungera i krig och knappast heller vid mera starka spänningar mellan stormakterna, så kan det dock under normala förhållanden onekligen göra nytta. Båda delarna ha vi exempel på och erfarenheter av från Nationernas förbund. Det är faktiskt — egendomligt nog — på det viset att alla sådana organisationer, så länge förhållandena äro sådana de äro i världen, komma icke att fungera, när det gäller de verkligt stora spänningarna och de stora krigstillfällena. Detta är i varje fall ytterst osannolikt åtminstone så som det nu är. Men däremot kunna de göra mycken nytta under sådana tider, när världen fått litet mera balans och när de värsta spänningarna blivit utjämnade.

Detta är icke någonting, som kan förbises eller anses som något obetydligt. Det är just genom en dylik verksamhet under sådana tider, som grunden kan läggas till att man får fredligare förhållanden och får större möjligheter till utjämning av tvisterna mellan de olika nationerna. Redan detta tycker jag är en anledning för Sverige att stödja Förenta Nationerna och att söka därinom verka för sina uppfattningar, så gott det nu kan gå. Vi veta, att församlingens roll säkerligen icke kommer att bli obetydlig för opinionsbildningen och att Sverige där har möjligheter att göra sig gällande.

Dessutom tror jag alltjämt, att det är riktigt, att denna organisation, Förenta Nationerna, liksom tidigare Nationernas förbund, kommer att bli den egentliga formen för den framtida utrikespolitiska och diplomatiska verksamheten. Då är det både nyttigt och riktigt, att vårt land skall vara med och kan

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

deltaga i de former som tiden ger. Enligt min mening böra vi helhjärtat gå in för denna uppgift.

Även om vi gå in i förbundet »utan några överdrivna förhoppningar och ej heller med någon överdriven misstro», såsom utskottet säger, betyder det icke — och det är jag för min del övertygad om är den allmänna opinionen i vårt land — att vi icke skola göra det bästa möjliga av det förhandenvarande läget. En sådan syn på saken behöver icke på något sätt och vis vara oskäligt pessimistisk. Det är väl knappast troligt att Förenta Nationerna, lika litet som Nationernas förbund på sin tid, skola komma att kunna hindra de stora explosionerna. Härvidlag äro ju helt andra faktorer och helt andra krafter utslagsgivande, men så mycken optimism kunna vi väl våga hysa, att vi kunna hoppas på att den spänning, som nu råder i världen, skall kunna få en fredlig utlösning och att vi skola kunna komma in i lugnare farvatten. En garanti härför är dels nödvändigheten i olika länder att bygga upp sitt land på nytt och dels krigströttheten. Ännu ha folken icke hunnit glömma — annars glömmes man ju så fort — kriget och dess ohyggligheter. Därför synes det mig, att man bör kunna vara optimistisk i detta avseende och att vi förmodligen skola kunna komma över i en period med mindre våldsamt politisk spänning. I sådant fall kunna Förenta Nationerna som sagt göra verklig nytta, om vederbörande se realistiskt på förhållandena.

Det är icke ett utslag av pessimism att man ser realiteterna sådana de äro; det är tvärtom en skyldighet både med hänsyn till det egna landet och med hänsyn till de idéer man omfattar. Däremot är det en otillbörlig pessimism att se saker och ting så svart och mörkt, att man anser framtiden helt ödesbunden och därför icke gör allt som göras kan för att undvika olyckor, som möjligen kunna inträffa. Sverige har ju vissa möjligheter att på det andliga området, om jag får kalla det så, verka i rätt riktning. Men det hindrar ju inte att vi alltid måste hålla i sikte vår plikt att, om det hela skulle gå sönder på det ena eller andra sättet och utmynna i en krigisk konflikt, inrikta oss på att hålla oss själva och våra nordiska grannländer utanför väpnade konflikter mellan stormakterna, vilket ju är den förutsättning och det mål vår utrikespolitik hittills haft, så att vi icke skola behöva råka in i en stormaktskombination vare sig på ena eller andra sidan. Härför krävs det en viss målmedvetenhet och rörlighet i vår utrikespolitik, vilken — det visa icke minst erfarenheterna från det senaste kriget — endast kan baseras på tillräckliga försvarsåtgärder, vilka ge oss en viss rörelsefrihet, som man dem förutan icke har. Detta synes mig vara en av huvudförutsättningarna för att Sverige skall kunna ha möjlighet att arbeta för sina intressen och ideal inom Förenta Nationerna.

Man har här också, vilket jag för min del vill betona vikten av, framhållit vilken betydelse de organ kunna få, som nu skola upprättas för internationella sociala, ekonomiska, hygieniska och humanitärt-tekniska verksamhetsgrenar, som Förenta Nationerna ärvt efter Nationernas förbund. I själva verket var detta kanske till sist det som fanns kvar som det värdefullaste av Nationernas förbunds verksamhet. Åtskilliga av oss påyrkade ju på sin tid, att just den delen av Nationernas förbunds verksamhet skulle leva kvar, sedan det andra mer eller mindre hade gjort bankrutt. Jag tror sålunda, att dessa förbundets verksamhetsgrenar kunna bli en viktig del av förbundets arbetsuppgifter. Jag tror också, såsom jag tidigare sagt, att en viktig, för att icke säga huvudsaklig del av förbundets verksamhet blir att söka skapa en fredligare stämning och en bättre atmosfär under sådana tider, då spänningarna mellan makterna äro icke alltför stora. Därmed skulle vi egendomligt nog befinna oss i en situation, som är föga olik vad Nationernas förbunds verksamhet gav i realiteten i dess krafts dagar. När Nationernas förbund grep sig an med stormaktskonflikter

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

visade det sig vara över evne. Förenta Nationerna ha, såsom redan påpekats, i detta fall fått en formell möjlighet att inregistrera de realiteter, som förefinnas vid dylika tillfällen, nämligen genom stormaktsvetot. Jag tror för min del, att det närmast är att betrakta som en tillgång att man har denna säkerhetsventil i Förenta Nationernas stadga.

Till sist vill jag, herr talman, endast säga några ord om tidpunkten för vårt inträde i Förenta Nationerna. Jag skulle i detta avseende vilja understryka vad utrikesministern efter vad jag tror sagt i någon diskussion eller i något föredrag, nämligen att vi sannerligen icke böra ha någon brådska att gå in i förbundet. Det finns icke något intresse för Sveriges del att på något sätt påskynda ett inträde, utan det är bäst att vänta och se och välja den tidpunkt, som är den för vårt land lämpligaste.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fast: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort. När riksdagen nu beslutar att geva regeringen fullmakt att vid lämplig tidpunkt ansluta vårt land till Förenta Nationerna, sker detta vid en tidpunkt, då världen ännu ej hunnit återhämta sig från de fruktansvärda förödelse, som världskriget framkallade, där de oerhörda problem, som kriget skapade, väsentligen ännu äro olösta och där känslorna ännu vibrera vid minnet av begångna oförrätter och grymheter.

I detta läge har utrikesutskottet avstått ifrån att göra några uttalanden om förbundets framtid vare sig i optimistisk eller i pessimistisk riktning. Man har konstaterat, och därom tror jag att man allmänt är överens, att det för vårt lands framtid sannolikt är större risker för oss, om vi stanna utanför än inom förbundet. Men detta, herr talman, är för mig icke det avgörande motivet, och jag tror icke att det bör vara det för riksdagen heller. Vi tillhöra en liten nation, men en nation, som kunnat hålla sig utanför krig under en längre period än något annat land, låt vara att även vi haft besvärliga problem att lösa, men där lösningarna vunnits vid förhandlingsbordet. Det är då naturligt för oss att vi efter måttet av våra krafter, om vi lämnas tillfälle därtill, göra vår insats till fredens organiserande och bevarande. Så handlade vi också under vår anslutning till Nationernas förbund, där vi intill det yttersta sökte uppfylla alla våra förpliktelser.

Efter tillkomsten av nya, alltmera avskräckande förstörelsemedel ter sig folkens framtid allt dystrare, därest ej freden kan tryggas. Vi äro övertygade om att freden icke kan tryggas utan folkens organiserade samverkan. Under dessa förhållanden gå vi att med öppna ögon avsäga oss en del av de förmåner, som vi kunnat åtnjuta som ständigt neutrala i uppkomna tvister av större eller mindre räckvidd, liksom vi avsäga oss något av vår suveränitet i militärt avseende i en viss given situation.

Den omständigheten att Förenta Nationerna startas utan de överdrivna förhoppningar, som funnos när Nationernas förbund kom till, kan vara en styrka i stället för en svaghet. Nu är man medveten om svårigheterna, som framträda med full öppenhet inför allt folket, men man är också medveten om det alternativ, som återstår, därest man skulle misslyckas.

Det är med full klarhet om det tålmodiga arbete på lång sikt, som det nya förbundet har framför sig, vi i dag fatta principiellt beslut om Sveriges anslutning till Förenta Nationerna, men också med ett enigt folks varmaste önsningar, att förbundet måtte bli framgångsrikt i sina strävanden att organisera freden och därmed kunna befria folken från den tyngande fruktan, som hotet om nya rustningar och nya krig måste framkalla. Det är i den andan,

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

herr talman, den socialdemokratiska riksdagsgruppen biträder det här föreliggande förslaget, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Redan i samband med att utrikesministern vid fjolårets höstriksdag gav sin utrikespolitiska exposé angävo vi från kommunistiskt håll vår ställning till frågan om vårt lands anslutning till Förenta Nationerna. Jag anförde då såsom talesman för den kommunistiska gruppen att »Sverige borde göra allt för att kvalificera sig att bli en helt accepterad medarbetare i de förenta nationernas krets». 51 stater äro redan anslutna. Varför saknas Sverige fortfarande i denna krets? Ingen behöver lämna svar på frågan, vi känna alla orsaken. Orsaken har samband med den politik, som fördes av Sverige samtidigt som andra folk kämpade sin bittra och offerfyllda kamp mot fascismen.

Det är inte min avsikt att nu ta upp denna politik till behandling. Jag vill endast erinra om, att vi på grund av denna politik nu ha all anledning att söka hävda och förbättra vårt anseende hos de frihetsälskande krafterna ute i världen genom att i fortsättningen åtminstone inte söka åka snålskjuts på vad andra folk eventuellt kunna åstadkomma för att föra frihetsverket vidare och dana en ny värld. Då dessa synpunkter på frågan ligga till grund för vårt ställningstagande kunna vi givetvis icke dela herr Bagges mening, att det egentligen inte brådskar för Sverige att komma i ett sådant läge att anslutning kan bli verklighet. Det brådskar nog i stället ganska mycket. Vi böra taga på oss vår andel av mödan och offren för att nå fram mot det mål, som Förenta Nationerna ställt upp för sig, en värld i fred och frihet. Vi betrakta regeringens strävanden att få vårt land godtagat som medlem av Förenta Nationerna som uttrycket för dess beredvillighet att uppnå detta mål, och därför komma vi att rösta för den begärda fullmakten.

Med mottagandet av denna fullmakt måste följa skyldighet för regeringen att undanröja de hinder, som eventuellt bestå mot vår anslutning till Förenta Nationerna. Jag vill i det avseendet fästa uppmärksamheten vid att i intet av de länder, som äro anslutna till Förenta Nationerna, utgör organiserad fascism längre en legal företeelse. Men så är det hos oss. Om Förenta Nationerna äro eller bli vad organisationen borde vara, så borde detta förhållande — jag måste säga det — utgöra ett hinder för oss att få komma med. Ty de Förenta Nationernas mål är ju i realiteten fascismens fullständiga utrotande. Men detta deklarerade mål till trots finns ännu en öppen fascistisk pesthärd i Europa, nämligen Spanien. Där innehar fascismen ännu den maktställning, som den erhöll under Nationernas förbunds tid med hjälp av Hitler och Mussolini och med hjälp av de demokratiska staternas noninterventionspolitik under Spanienkriget. I Spanien ha framstående tyska och italienska krigsförbrytare funnit en fristad. I Spanien pressas folket fortfarande under fascismens järnhäl, detta trots resultatet av det andra världskriget, medan stora delar av den som demokratisk betecknade världen se på och låta det ske, precis som under tiden före det andra världskriget bara med den skillnaden, att nu tillämpas ingen noninterventionspolitik mot Spanien. Tvärtom. Medlemmen av de Förenta Nationerna England sände under de tre första månaderna i år maskiner till ett värde av 442 600 pund till Franco, vilket betyder att den engelska exporten till Spanien tjugodubblats på ett år. Även Sverige har för inte så länge sedan slutit ett nytt, utvidgat handelsavtal med Spanien. Vi få genom detta avtal bland annat blodapelsiner. Det minsta vi böra göra är att avstå från Francos blodapelsiner för att på så sätt minska på spanska folkets blodoffer. Fackföreningsinternationalen, till vilken också vår landsorganisa-

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

tion är ansluten, har ställt parollen: »Bryt alla förbindelser med Franco, bojkotta Franco-Spanien.» Regeringarna i de borgerligt demokratiska länderna handla stiek i stäv mot dessa paroller. De små staternas regeringar motivera därvid sina oriktiga handlingar med att stora stater, sådana som England och Amerika, ännu ingenting gjort. Men om storfinanserna i London och New York trots det andra världskriget med alla dess lärdomar ännu har greppet över utrikespolitiken i England och Amerika, är det väl inte oundgängligen nödvändigt att detta förhållande avspeglas även i Stockholm.

Jag har velat ha detta sagt i samband med den utrikespolitiska debatten om Sveriges anslutning till Förenta Nationerna för att påminna om, att Sverige väl knappast har råd att föra en sådan politik, såvitt nu vårt land skall kunna återvinna sitt anseende hos de krafter ute i världen, med vilka den stora majoriteten av vårt folk önskar vara i förbund. Ty ingen vill väl förneka, att svenska folket önskar en demokratisk utrikespolitik, vilket väl måste betyda, att vi i utrikespolitiskt avseende böra bringas i samklang med alla de stater och alla de krafter i världen, som kämpa för demokrati, fred och frihet mot världskapitalismen, världsreaktionen och de kapitalistiska krigshetsarna. En sådan politik står ju också i överensstämmelse med arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där det heter: »Vi liksom andra folk är beroende av att det snabbt blir en ekonomisk stabilisering ute i världen. Men den ekonomiska stabiliseringen förutsätter en politisk. Och den politiska stabiliseringen måste bland annat innebära, att statsskicket i så många länder som möjligt grundas på en fast demokratisk ordning.» Utifrån sådana förhållanden borde Sverige komma med det good-will till de Förenta Nationerna som vårt land skulle få, om vi i praktisk gärning gav vår anslutning till dem bland de Förenta Nationerna näs brutit förbindelserna med Franco-Spanien och vidtagit andra åtgärder, riktade mot den fascistiska regimen i nämnda land.

Överbefälhavaren har gjort ett uttalande, i vilket man kan instämma, när han säger att »Sverige kan arbeta för fred i världen och därmed för frihet och fred åt vårt folk genom aktiv medverkan i arbetet inom de Förenta Nationerna». Ja, nog är världsläget och läget inom de Förenta Nationerna sådant, att ett aktivt arbete för fred och frihet behövs även inom de Förenta Nationernas ram. Jämför bara vad som hittills blivit förverkligat av den punkt i atlantdeklarationen som löd: »Efter detta krigs slut skall varje folk ha rätt att bestämma över sina egna inre förhållanden utan inblandning utifrån.» Det skulle alltså bli nationell frihet för folken. Eller jämför innehållet i den av atlantdeklarationens punkter, vilken president Roosevelt senare utformade i punkterna om de fyra friheterna: frihet från nöd, frihet från fruktan, religionsfrihet och yttrandefrihet. Jämför detta med den utformning som de amerikanska presidenttalen numera fått. Roosevelts av freds- och frihetskärlek präglade tal ha avlösts av presidenttal, vilka, för att tala med redaktör Johanssons i Ny Dag träffande karakteristik, egentligen utgöra en sällsam blandning av Jesu bergspredikan och — atombomb. Det finns tyvärr inga tecken på att den stormakten ämnar avstå från försöket att genom monopolrätt på nya förstörelsemedel skaffa sig den suveränitet, om vilken professor Lundstedt talade här för en stund sedan. Jag gjorde mig under hans tal bara den frågan: vad menar han med att tala så gåtfullt? Icke kan det väl vara möjligt att *han* i samband med tal om diktatur tänker på dollarmagnaternas Amerika? Jag hade emellertid litet svårt att förstå honom på annat sätt än att det kanske i alla fall var Amerika han tänkte på. Var det icke så, borde han ha talat ut litet klarare än han gjorde i dag.

Man kan nog med fog säga, att den utlovade friheten från fruktan ännu icke kommit längre i sin utveckling än till atomstadiet. Första punkten i de Förenta

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

Nationernas stadga lyder: »Vi, de förenta nationernas folk, äro beslutna att räd- da kommande släktled undan krigets gissel, som två gånger under vår livstid till- fogat mänskligheten outhärliga lidanden.» Det är riktigt; folken äro beslutsam- ma i viljan att göra detta. Men förutsättningen för att detta skall lyckas är att sammanhållning kan skapas och upprätthållas mellan de förenta nationerna och att den nya världsorganisationen kan träda i funktion på avsett sätt. Men mot folken hänsynslösa och starka krafter finnas, vilka söka avlägsna just dessa be- tingelser. Dessa krafter spekulera bl. a. i att den internationella samvaron icke skall kunna ordnas under fredliga former mellan å ena sidan den kapitalistiska delen av världen, å andra sidan socialismens land. Härav kommer den strävan till blockbildning, om vilken hans excellens herr utrikesministern talade och från vilken han för sin del tog bestämt avstånd. Men även om regeringen har denna inställning, finnas starka krafter även i vårt land, som arbeta efter de linjer, från vilka utrikesministern tog avstånd. Det är den internationella storfi- nansen, som drömmer om möjligheten av en blockbildning i kapitalismens värld, nog stark att kunna fråntaga sovjetfolken frukterna av de offer, som de läm- nade under det andra världskrigets kamp mot fascismen, den kamp som Sov- jetunionen ändå förde också till tjänst för oss och för Sveriges nationella fri- het och säkerhet. Att så var fallet har ju blivit alltmer bekräftat. Det skedde på ett uppenbart sätt en gång omkring den 9 april 1940 — det ha vi utrikes- ministrerns ord på från ett tidigare tillfälle. Och senast i dag föreligger en uppseendeväckande nyhet om en tysk detaljerad överfallsplan mot Sverige, som gick ut på invasion i vårt land år 1943, en invasion som skulle verkställas med hjälp av en svensk femtekolonn. Till femtekolonnens stöd krafter räknade man också vid utarbetande av planen en del namngivna svenska män. Planen korsades emellertid av de ryska segrarna vid Orel och Kursk, och därmed hade Sovjetunionen på ett påtagligt sätt för andra gången räddat vårt land.

I arbetet på att åstadkomma den blockbildning, som man på vissa håll önskar, sker en viss arbetsfördelning. En del av agenterna för strävandena uppträda alldeles öppet. Andra däremot säga ett och mena ett annat, när de under skilda förevändningar arbeta i samma syfte. Till blockbildarna höra egentligen alla de som till varje pris söka misstänkliggöra speciellt Sovjetunionen. Jag tänkte just på den saken när jag hörde högermannen herr Håstad här i dag, då han i samband med frågan om de baltiska militära flyktingarna talade om de människor, som kommit i olyckliga omständigheter. Han brydde sig givetvis icke om att omnämna att anledningen till deras olycka var, att de i spelet för sina egna intressen hade satsat på fascismen och — till lycka för folkfler- talet — förlorat i det spelet. Utrikesministrerns svar var i det sammanhanget mycket gott. Dess innehåll var upplysande, och samtidigt var svaret så kort, att det måste verka hälsosamt avvisande för högermannen herr Håstad.

Ur svensk intressesynpunkt vore nog det värsta som kunde ske, om block- bildarna lyckades i sitt arbete. Då skulle en situation uppstå, varigenom vårt land så att säga komme i skärningslinjen. Vi skulle bli föremål för en drag- kamp mellan olika intressen, och det hela skulle kanske sluta med att svensk jord bleve valplatsen för en uppgörelse mellan giganter. Därför måste det vara ett intresse av första ordningen, att vårt land också inom Förenta Nationernas ram deltagar i kampen mot de krigsorganisatörer, som alla blockbildare i rea- liteten äro.

Jag uttalar därför den förhoppningen, att regeringen snarast skall lyckas i sina strävanden att få vårt land anslutet till Förenta Nationerna och att re- geringen sedan utnyttjar de positioner vi därigenom skulle vinna för en verk- samhet av sådant politiskt innehåll, som jag i mitt anförande i någon mån sökt skissera.

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! Det råder ju en sådan glädjande enighet i denna fråga, att man saknar anledning att här framföra några längre utläggningar, fastän spørsmålet i och för sig har sådan räckvidd och betydelse, att detta anmars skulle varit naturligt.

Jag ber för min del som inledning till ett par mycket korta reflexioner få säga, att när vi nu stå i begrepp att fatta beslut om en deklaration om svensk villighet att inträda i det nya Nationernas förbund, böra vi enligt min mening ägna en tanke av tacksamhet åt vad det förra Nationernas förbund uträttade. Det blev visserligen icke vad vi hoppats, särskilt icke på det politiska området, men det gjorde betydande insatser även politiskt. Framför allt utförde det emellertid ytterst värdefulla prestationer i fråga om att lägga grunden för internationellt samarbete på det ekonomiska, sociala och humanitära området. Jag tror icke, att jag överdriver, om jag säger, att förutsättningarna för ett fruktbarande samarbete på dessa områden inom Förenta Nationernas ram skulle ha varit väsentligt mindre än vad de trots allt äro, om vi icke haft erfarenheterna från Nationernas förbunds 25-åriga verksamhet att bygga på.

När vi i riksdagen i dag i glädjande enighet deklarerar vår anslutning till regeringens proposition och villighet att låta Sverige vid lämplig tidpunkt inträda i Förenta Nationerna, finns det enligt min mening anledning att understrika vad hans excellens utrikesministern framhöll, nämligen att Sverige icke bör deltaga i något stormaktsblock. Jag vill särskilt betona detta — ehuru det ofta framhållits — därför att herr Persson i Stockholm för en stund sedan kom med några reflexioner, vilkas konkreta innebörd egentligen måste vara, att han anser, att Sverige skall orientera sig för deltagande i ett östblock. Han kallar det visserligen icke så utan talar om de nationer som aktivt uppträda mot fascism i Spanien, men meningen är ju klar. Enligt mitt sätt att se — och det förefaller mig som om alla talare utom den kommunistiske delade min uppfattning — talade utrikesministern i sitt anförande för den överväldigande majoriteten av Sveriges folk, när han tog avstånd från vårt deltagande i någon dylik blockbildning.

Det finns naturligtvis ingen anledning till optimism vid en bedömning av det yttre internationella politiska läget, och resultaten av en sådan bedömning måste bli att Förenta Nationernas framtid framstår som ganska osäker. För min del är jag emellertid övertygad om att om Förenta Nationerna få leva och verka, kommer organisationen att ha möjligheter till stora insatser, när det gäller ekonomiska, sociala och humanitära spørsmål. Man håller på att bygga upp en rad institutioner, som kanske ännu icke äro så väl kända i Sverige, men jag tror och hoppas, att de komma att få en utomordentligt stor betydelse för världens framtid. Jag skall här tillåta mig att bara räkna upp några av de viktigaste av dessa nya internationella organ. Först vill jag nämna ett organ, som icke är nytt, nämligen internationella arbetsbyrån, som kommer att arbeta som en institution under Förenta Nationerna. Vidare ha vi monetära fonden, som skall skapa förutsättningar för ett stabilt och elastiskt penningväsen, internationella banken, som skall möjliggöra investeringar i länder, som ha behov av utländskt kapital, och verka för ekonomiskt framåtskridande i världen samt en ny institution för jordbruk och skogsbruk, som kommer att taga upp en rad hit hörande arbetsuppgifter. Sedan har man planer på att skapa ett organ för handelspolitik och konjunkturpolitik i avsikt att öka förutsättningarna för ett relativt liberalt varuutbyte och relativt stabila konjunkturer i världen och en institution för stabilisering av råvarupriserna. Därtill komma naturligtvis institutioner motsvarande dem som funnos i det gamla Nationernas förbund för befrämjande av hälsovården och bekämpande av bruket av narkotika runt om i världen. Man har också planer på institutioner, som skola befrämja utveck-

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

lingen av kommunikations- och transportväsendet i världen. Härtill komma de institutioner som arbeta för att befästa och sprida vissa grundläggande principer för mänskliga och moraliska rättigheter. Om man till denna långa rad lägger den internationella domstolen, som utrikesministern talade om, får man en imponerande bild av det arbete som, om det bedrivs i riktig anda, bör ge för mänsklighetens framtid mycket betydelsefulla resultat. Under förutsättning att detta arbete får fortsätta någon rimlig tid utan alltför stora kriser, tror jag, att det kommer att öka utsikterna för att Förenta Nationerna skola uppnå betydelsefulla resultat även på det politiska området.

Som flera tidigare talare framhållit äro för Sverige vissa risker förenade med ett inträde i Förenta Nationerna, men, som också samma talare påpekat, äro kanske riskerna större, om vi stanna utanför. Jag delar herr Fasts mening, att detta icke är det enda skälet för oss att vilja inträda i Förenta Nationerna. Vi ha på grund av våra traditioner och vår allmänna inställning en plikt att så gott som vi kunna medverka till en framgångsrik utveckling av den nya internationella organisationen både när det gäller de politiska och de ekonomiska, sociala, humanitära och kulturella uppgifterna.

Låt mig med anledning av det anförande herr Persson i Stockholm nyss höll säga, att jag icke kan dela hans mening att vi skola som inledning till vårt inträde i Förenta Nationerna göra någon syndabekännelse i anledning av att Sverige icke som andra stater deltagit i den, som han sade, hårda och bittra kampen mot fascismen. Han tänkte tydligen på tiden 1941—1945, ty under den hårda och bittra kampen mot fascismen 1939—1941 rekommenderade det parti herr Persson tillhör Sverige att hålla sig så långt borta som möjligt och iakttaga absolut neutralitet. Det förekommer icke sällan, att utländska observatörer framhålla, att Sverige liksom Schweiz just därför att vi varit neutrala ha en erfarenhetsbakgrund, som kan öka våra utsikter att göra nyttiga insatser inom den nya organisationens ram, och kanske ligger det något i denna observation.

Herr talman! Om vårt land, som jag hoppas, ganska snart kommer att vinna inträde i Förenta Nationerna, böra vi göra det med en bestämd vilja att verka för att detta försök att organisera en fredlig värld skall få framgång.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Det ärende vi behandla här i dag är ett av de mest betydelsefulla, som Sveriges riksdag fått sig förelagt på mycket länge. En föregående talare framhöll också, att utrikesutskottet ägnat mycken tid åt behandlingen av propositionen, och jag ber att få understryka detta. Utskottet har haft ett flertal sammanträden för frågans behandling. Samme talare tillade — om jag fattade honom rätt — att han tyckte, att utskottet under sådana förhållanden kanske kunnat redovisa något mera av det resultat det kommit till. Jag tror att utskottets uppfattning varit den, att när det gäller Förenta Nationernas konstruktion och stadga, alltså själva procedurfrågorna, ha vi ju från svensk sida ingen möjlighet att påverka utformningen av dessa, och under sådana förhållanden har utskottet ansett sig böra avstå från försök till tolkning av desamma. Vad vi här i Sverige ha att överväga är, om det är klokt att ansluta sig till Förenta Nationerna, om det skapar större förutsättningar för vårt lands säkerhet eller om det ökar riskerna; vidare — och det betraktar jag som en mycket viktig del — om vi ha möjlighet att genom anslutning bidra till ett fredligt tillstånd i världen, vilket, såsom tidigare talare här ha framhållit, från svensk sida måste vara ett mycket starkt intresse.

Regeringens proposition går ju ut på att man skall befullmäktiga regeringen att efter utrikesnämndens hörande vid lämplig tidpunkt ansluta Sverige till

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

Förenta Nationerna. Över propositionen har rikets överbefälhavare hörts, och jag begagnar tillfället att något erinra om det remissyttrande han avgivit, då det tidigare i debatten icke berörts. Överbefälhavaren tillstyrker anslutning bl. a. av den anledningen, att han anser nackdelarna för de smärre nationerna ur militärpolitisk synpunkt mindre för medlemmar av Förenta Nationerna än för länder som ställa sig utanför organisationen. Överbefälhavaren understryker vidare, att Förenta Nationernas tillkomst icke utgör någon garanti för världsfreden. Anslutningen från svensk sida säkras icke heller freden för vårt land. Överbefälhavaren tillägger, att Sverige måste vara berett till självförsvaret.

Vi veta ju alla, som något följt detta ärende, att resultatet av Förenta Nationernas verksamhet och dess möjlighet att garantera freden beror först och främst på enigheten och sammanhållningen stormakterna emellan. Skulle den icke bli tillfredsställande, äro vi snart tillbaka till att så mycket som möjligt få lita till oss själva. Av de förpliktelser vi åtaga oss genom ett inträde i Förenta Nationernas organisation följer, att säkerhetsrådet enligt stadgan kan beordra Sverige såsom medlemsstat att göra mycket allvarliga ingripanden och att ikläda sig mycket allvarliga åtaganden. Men det förefaller åtminstone mig, när jag söker följa denna fråga, som om likartade risker kunna finnas även för en stat som står utanför säkerhetsorganisationen. Det är ju utsagt att till Förenta Nationerna anslutna stater förplikta sig att se till, att utanför stående stater också måste följa vad Förenta Nationerna bestämma.

Jag kommer sålunda fram till att ur de synpunkter, som vi här ha att bedöma denna fråga ifrån, det är för Sveriges del riktigare att ansluta sig till säkerhetsorganisationen än att stå utanför. Jag vill särskilt framhålla vad tidigare här sagts, att man räknar med att få ett internationellt forum för överläggningar. Man kan sedan uttrycka saken på olika sätt. Professor Lundstedt talade om en förhandlingscentral, och professor Bagge framhöll i något andra ordvändningar vad han hoppades skulle komma i utbyte just av ett sådant forum. Jag erinrar om det ekonomiska och sociala rådet, som talaren omedelbart före mig var inne på, och jag räknar med att även där stora frågor komma upp, som vi ha all anledning att följa.

Talaren dessförinnan, herr Persson i Stockholm, skall jag icke nämnvärt syssla med i detta sammanhang. Jag tyckte, att han hade en egenartad utgångspunkt för sitt anförande. Det verkade som om han icke stod helt på svensk mark, när han behandlade denna fråga.

Utskottet ansluter sig utan mångordighet till propositionen. Utskottet säger, att det funnit övervägande skäl tala för att Sverige bör, om vi erhålla möjligheter därtill, ansluta sig till Förenta Nationerna. Detta är det väsentliga. Till detta gör jag följande uttalande, som jag är övertygad om att många inom den meningsriktning jag tillhör ansluta sig till; vinna vi anslutning, bör detta ske utan överdriven misstro och i ärlig avsikt att medverka till fredens bevarande i världen. Vi böra dock göra klart för oss, att det är stormakternas goda vilja och förmåga till samförstånd, som bli avgörande, och att betydande risker kunna uppkomma även i framtiden. Vetskapen om detta bör förplikta oss att även i fortsättningen, under alla förhållanden, intill dess sikten klarat, bibehålla ett efter våra resurser utbyggt nationellt försvar.

I detta anförande instämde herrar *Hagberg* i Malmö, *Thorell* och *Birke*.

Herr **Bagge**: Herr talman! Herr Skoglund har icke hört på vad jag sagt eller har missförstått mig när han påstår, att jag på något sätt skulle ha påyrkat en diskussion om ändringar i stadgan eller förbehåll vid inträdet. Något dylikt har aldrig någonsin fallit mig in.

Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)

Herr **Fahlman**: Herr talman! Även med risk att anses alltför djärv, då jag inför en till synes enig kammare deklarerar min personliga uppfattning, vill jag rädda min själ genom att förklara, att jag icke blivit övertygad om att den eftersträlvade tryggheten skall för vår del inställa sig genom vårt inträde i Förenta Nationerna. Tidpunkten för ett inträde kan därför icke nu anses lämplig. Jag vet, att inställningen hos åtskilliga bland vårt folk är påfallande ljum, för att icke säga ovillig, när det gäller inträde i Förenta Nationerna. Orsaken härtill kan sökas i kända förhållanden inom såväl Nationernas förbund som Förenta Nationerna. De påståenden, som i debatten gjorts om att Sveriges anslutning till Förenta Nationerna skulle för oss innebära den eftersträlvade tryggheten, få vi innerligen hoppas skola visa sig innehålla någon sanning, men såsom förhållandena nu ligga till, är det för mig icke möjligt att rösta för ett inträde i Förenta Nationerna.

Jag ber därför, herr talman, att få förklara, att jag icke kommer att rösta för utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om preliminärt uttagande av värnsskatt för senare hälften av budgetåret 1946/47.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för folkskolans överlärare.

I en den 1 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 139, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser

1) om ändrad lydelse av 1 § 1 och 2 mom. samt 2 § 1 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1008),

2) om ändrad lydelse av 2 § 2 mom. allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009),

3) om ändrad lydelse av 2 § 2 mom. reglementet den 12 juni 1942 (nr 453) angående familjepension för efterlevande till arbetare i statens tjänst (1942 års familjepensionsreglemente för arbetare),

4) om ändrad lydelse av 1 § 1 mom. folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699),

5) om ändrad lydelse av 2 § 2 mom. folkskolans familjepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 700),

6) om ändrad lydelse av 2 § 2 mom. familjepensionsreglementet den 30 juni 1943 (nr 511) för de högre kommunala skolorna samt

7) om ändrad lydelse av 4 § 1 punkten familjepensionsreglementet för prästerskapet den 28 november 1941 (nr 904);

*Ändringar
i allmänna
tjänste- och
familje-
pensions-
reglementena
m. m.*

Ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.
(Forts.)

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela erforderliga övergångsbestämmelser i anledning av i propositionen framlagt förslag till pensionsreglering för föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid nomadskolhem.

Kungl. Maj:t hade vidare i en den 1 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 195, som likaledes hänvisats till bankoutskottets handläggning, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser

1) om ändring i vissa delar av folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699) och

2) om ändring i vissa delar av folkskolans familjepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 700);

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter i övrigt, som må finnas erforderliga i anledning av i propositionen framlagt förslag angående pensionsreglering för folkskolans överlärare.

Slutligen hade Kungl. Maj:t i en den 26 april 1946 dagtecknad proposition, nr 275, som ävenledes hänvisats till bankoutskottets handläggning, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser

1) om ändring i vissa delar av allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1008) samt

2) om ändring i vissa delar av allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009);

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats

a) vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommande av den i propositionen nr 199/1946 föreslagna pensionsrätten för professorn Erik Lundberg samt

b) meddela föreskrift i fråga om beräkning av väntetid i pensionshänseende för vissa vägarbetare.

Genom propositionen nr 139 hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit införande i vissa fall av pensionsrätt för barn utom äktenskap utan samband med spörsmålen om utomäktenskapliga barns arvsrätt och rättsliga ställning i övrigt. Enligt förslaget skulle i princip full likställighet i pensionshänseende åvägbringas mellan barn i och utom äktenskap till anställningshavare, som är underkastad något av de statliga familjepensionsreglementena.

Utskottet, som förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle äga befogenhet att sammanföra dels de i propositionerna nr 139 och nr 275 innefattade förslagen till ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena till en kungörelse om ändring i vissa delar av allmänna tjänstepensionsreglementet och en kungörelse om ändring i vissa delar av allmänna familjepensionsreglementet, dels ock de i propositionerna nr 139 och 195 innefattade förslagen till ändringar i folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen till en kungörelse om ändring i vissa delar av folkskolans tjänstepensionsreglemente och en kungörelse om ändring i vissa delar av folkskolans familjepensionsreglemente. hemställde, att riksdagen måtte

1) bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 139;

2) bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 195; samt

3) bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 275.

Ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits vid punkten 1 (i vad avser pensionsrätt i vissa fall för barn utom äktenskap):

dels av herr *Mattsson*, som ansett, att frågan om införande av pensionsrätt i vissa fall för barn utom äktenskap icke borde, såsom Kungl. Maj:ts proposition nr 139 innebure, utbrytas ur sitt samband med spørsmålet rörande de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning i allmänhet, varom utredning nu påginge, och därför yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 139, i vad densamma avsåge införande av pensionsrätt i vissa fall för barn utom äktenskap;

dels ock av herr *Wiberg*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Mattsson*: Herr talman! Jag har för min del icke kunnat biträda detta bankoutskottets förslag i dess utlåtande nr 63 i fråga om pensionsrätt i vissa fall för barn utom äktenskapet utan anmält reservation på denna punkt och vill därför anföra några synpunkter på frågan.

Den kungl. propositionen nr 139 och detta bankoutskottets utlåtande ha en stor principiell innebörd, nämligen att utomäktenskapliga barn till befattningshavare i statens tjänst sättas i förmånsställning gentemot andra utomäktenskapliga barn till övriga svenska medborgare. Och detta gäller även ett sådant utomäktenskapligt barn, för vilket fadern, en statens befattningshavare, icke tidigare lämnat något som helst underhållsbidrag. Med andra ord böra det minderåriga barnet och modern gå och önska barnafaderns död, ty då får detta barn familjepension direkt från staten tills det fyllt 19 år.

Även den ekonomiska sidan av frågan — som icke alls är utredd — torde säkerligen i framtiden komma att få en ganska stor betydelse.

Då frågan om de utomäktenskapliga barnens rättsliga ställning i allmänhet är under utredning av en inom justitiedepartementet år 1941 tillsatt kommitté, som har att utreda frågan om ändring av ärvdabalken, och det i propositionen upplyses att vi kanske redan till 1947 års riksdag ha att emotse denna utrednings förslag, kan det icke med skäl göras gällande att denna del av den stora frågan om de utomäktenskapliga barnens ställning bör utbrytas från sitt sammanhang och lösas separat.

Frågan har ju närmast aktualiserats genom de två likalydande motionerna till 1945 års riksdag I: 266 och II: 299. I dessa motioner hänvisas till bestämmelserna i 1939 års familjepensionsreglemente för Stockholms stad, i vilket stadgas rätt till pension för barn, mot vilka arbetaren haft civilrättslig försörjningsplikt. Det har väl synts motionärerna som att statens befattningshavares utomäktenskapliga barn borde ha samma rätt som de i Stockholms stad. Riksdagen beslöt ju också med anledning av dessa motioner i fjol en utredning i frågan.

I bankoutskottets föreliggande utlåtande s. 16 återfinnes följande uttalande: »Då den av statskontoret verkställda utredningen och remissmyndigheternas yttranden synts bestyrka riktigheten i det av 1945 års riksdag gjorda antagandet, att förevarande spørsmål skulle kunna lösas fristående från den mera vittutseende frågan om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt . . .» Detta bankoutskottets utlåtande är icke alldeles riktigt, utan statskontorets uttalande innebär endast att om frågan skall lösas separat bör den lösas på det sätt statskontoret föreslagit. Statskontoret har nämligen i utlåtande över motionerna vid

Ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.
(Forts.)

1945 års riksdag uttalat sin principiella inställning till denna fråga och sagt att den icke bör lösas särskilt för sig. I detta utlåtande har statskontoret bland annat anfört följande: »Kommer spørgsmålet om utomäktenskapliga barns civilrättsliga ställning att få den lösningen, att dessa barn bleve arvsberättigade efter fadern, följde därmed också att de automatiskt erhöile pensionsrätt. Det i motionerna berörda spørgsmålet fölle därför väsentligen inom ramen för den pågående utredningen. Ehuru statskontoret delade motionärernas uppfattning om angelägenheten av att en förbättring av de utomäktenskapliga barnens ställning i pensionshänseende snarast komme till stånd, ansåge sig ämbetsverket med hänsyn till den pågående utredningen dock böra tillstyrka, att detta spørgsmål icke isolerat upptages till avgörande.»

Hovrätten för Övre Norrland finner icke heller tillräckliga skäl föreligga för att frågan avgöres redan nu.

Att de olika statens befattningshavares organisationer tillstyrkt förslaget förvånar väl icke men kan väl icke vara tillräckligt skäl för att riksdagen redan nu fattar beslut. Förslagets realiserande innebär nämligen icke endast en ekonomisk fördel för dessa utomäktenskapliga barn, som bli berättigade till familjepension från staten tills de äro 19 år, medan däremot barn i allmänhet icke tillerkännas underhållsbidrag längre än till en uppnådd ålder av 16 år och i övrigt få åtnöja sig med vanligt barnbidrag, utan det innebär också, att de inom äktenskap födda barnen till statens befattningshavare komma i en bättre arvsställning. I 11 § lagen om barn utom äktenskap gäller nu, att vid faderns död skall, för det fall att utomäktenskapligt barn icke har arvsrätt efter honom, det belopp som erfordras till fullgörande för framtiden av hans underhållsskyldighet mot barnet, före arvs- och testamentslotter utgå av behållningen i boet. Vid genomförande av pensionsrätt efter fadern för dessa utomäktenskapliga barn kommer pensionen att träda i stället för underhållsbidraget.

Jag kan, herr talman, icke för min del finna att en lösning av denna fråga är så trängande att den bör lösas separat. Den kan mycket väl anstå tills vi få se vad 1941 års sakkunniga föreslå i fråga om revidering av ärvdabalken. Då detta förslag heller icke bringar rättvisa och likställighet åt alla utomäktenskapliga barn utan ställer en viss grupp av dem i en förmånsställning, kan jag icke biträda detsamma. Jag yrkar därför bifall till min reservation, d. v. s. avslag på den kungl. propositionen i vad den avser införande av pensionsrätt i vissa fall för barn utom äktenskap.

Herr Svedman: Herr talman! Herr Mattsson erinrade om att vid 1945 års riksdag väcktes motioner med yrkande, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning om införande av pensionsrätt för utomäktenskapliga barn efter anställningshavare i statens tjänst i de fall, där civilrättslig försörjningsplikt mot barnet förelegat. Bankoutskottet, som delade motionärernas uppfattning rörande betydelsen av att pensionsrätten enligt de statliga familjepensionsreglementena utsträcktes att omfatta utomäktenskapliga barn, tillstyrkte motionen, och riksdagen beslöt att hos Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning i frågan. En sådan utredning har verkstälts av statskontoret, och efter remissbehandling har frågan tagit form i den proposition, som föranlett föreliggande utskottsutlåtande.

Förslaget innebär, att i princip full likställighet i pensionshänseende genomföres med avseende å barn i och utom äktenskap. Departementschefen har härvid ansett frågan kunna behandlas fristående från spørgsmålet om utomäktenskapliga barns arvsrätt. Kungl. Maj:ts förslag innebär alltså ett effek-

Ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.
(Forts.)

tuerande av riksdagens begäran i fjol. Svea hovrätt har likaledes ansett frågan kunna lösas utan föregripande av en blivande lagstiftning om utom-äktenskapligt barns arvsrätt efter fadern. Även om den arvsrättsliga frågan för framtiden skulle komma att lösas efter helt nya linjer i fråga om faderskaps fastställande, blir det nämligen, i vad det rör barn beträffande vilka faderskapet fastställts enligt nuvarande lag om barn utom äktenskap, nödvändigt att beträffande pensionsrätten falla tillbaka på den fastställelse, som sålunda skett. Någon retroaktiv tillämpning av eventuellt ändrade regler för fastställande av faderskapet är heller icke tänkbar.

Under återopande av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wiberg: Herr talman! Jag har till förevarande utlåtande fogat en blank reservation och skall därför tillåta mig att med några få ord förklara anledningen därtill.

Som den föregående ärade talaren upplyste, pågår för närvarande en utredning om utomäktenskapliga barns arvsrätt. 1917 års lag om fastställande av faderskap avser som bekant icke att domstolen skall förklara, att den eller den är fader till barnet, utan att eftersom vissa objektiva kriterier äro för handen, vederbörande skall anses vara fader. Det är också tydligt, att utredningen icke kan undgå att taga hänsyn till och göra en omprövning av 1917 års lag. Möjligt är följaktligen, att utredningen kommer att resultera i att förslag framlägges om lagregler av annat innehåll än de på detta område nu gällande.

Eftersom utredningen uppgives bli avslutad på ett så tidigt stadium, att proposition torde kunna framläggas redan för nästa års riksdag, ligger det nära till hands, att man, såsom herr Mattsson menar, vill låta vid saken i dess helhet bero och icke lösrycka ett särskilt avsnitt för att beträffande detta fatta beslut. Å andra sidan har jag, även om jag till fullo förstår, att åtskilliga skäl tala för herr Mattssons ståndpunkt, icke velat ansluta mig till denna av den orsaken, att jag är fullkomligt övertygad om att utredningen kommer att leda till ett positivt resultat, som i det stora hela överensstämmer med innehållet i den proposition som nu föreligger beträffande detta särskilda lilla avsnitt. Detta är också anledningen till att jag icke vill yrka avslag utan kommer att rösta för utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den av herr Mattsson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om vissa ändringar i familjepensionsreglementet för riksdagens verk och riksbankens familjepensionsreglemente för arbetare m. m.; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 66, angående regleringen för budgetåret 1946/47 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 10 och 17.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 221, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) Lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester,

och

2) Lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

I samband med propositionen hade utskottet förehaft ett flertal i anledning av densamma väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade föreslagit bl. a., att 7 § lagen om semester skulle erhålla följande lydelse:

7 §.

Semester utgår med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, och med ytterligare en halv dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång ej fyllt aderton år. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med dag — — — till godo.

Dag, under — — — sådan dag.

Om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete stadgas i särskild lag.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 1 § lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete erhålla följande lydelse:

1 §.

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den omfattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,

2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,

3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller

5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

I de i anledning av propositionen avgivna motionerna hade yrkats bl. a.:
i motionen I: 310 av herr *Wistrand*, att propositionen måtte avslås;
i motionerna I: 316 av herr *Carl Eric Ericsson*, likalydande med motionen II: 484 av herr *Henriksson*, att sjöfartsnäringen tills vidare måtte undantagas från de föreslagna lagarnas tillämpningsområde.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionen I: 310 bifalla propositionen nr 221 oförändrad;

B. att motionerna I: 311, I: 316, II: 474, II: 475 och II: 483—485 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt; samt

C. att motionen I: 317, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Wistrand*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Carl Eric Ericsson*, *Holmbäck* och *Andersson* i Gisselås, vilka på anförda skäl hemställt, att 1 § i förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den omfattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,

2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,

3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,

4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller

5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Vad under 3) är stadgat skall dock icke gälla arbete ombord å fartyg;

3) av herrar *Uhlén*, *Hermansson*, *Larsson* i Östersund, *Lundberg* och *Holmberg*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete med den ändringen, att 1 § erhöles följande lydelse:

1 §.

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den omfattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

1) arbete under jord i gruva, i stenbrott eller vid byggande av tunnel,

2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 21 och klockan 6,

4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller

5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Hermansson**, som anförde: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 37 föreslås,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt punkten A. på det sätt, att Kungl. Maj:ts däri tillstyrkta lagförslag föredragas paragrafvis och, i den mån så erfordras, styckevis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter och sedan lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A. föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammars ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

Punkten A.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragnings sättet upptogs först till behandling 7 §. Därvid yttrade:

Herr **Fahlan**: Herr talman! I den proposition, som ligger till grund för det föreliggande utskottsutlåtandet, föreslås förlängd semester dels för ungdom, dels för vissa arbetargrupper, som anses ha ett särskilt pressande eller hälsofarligt arbete. I motionen nr 310 i första kammaren framhålles att det med hänsyn till att arbetslivet är så rikt skiftande ligger i sakens natur, att det måste uppstå stora svårigheter att i lag differentiera semestern för olika grupper av arbetstagare. Det kan alltid ur rättvisesynpunkt ifrågasättas, å ena sidan huruvida den ena eller andra gruppen, som föreslås erhålla längre semester, bör erhålla sådan, och å andra sidan huruvida icke andra grupper kunna sägas vara jämställda med dem som föreslås skola erhålla en dylik förmån. Det framgår av propositionen, att dylika frågeställningar möta i snart sagt varje punkt i det föreliggande förslaget. Semesterkommittén har förklarat, att de undersökningar kommittén verkställt genom remisser till arbetarsammanslutningar gävo vid handen, att arbetstagarna inom vissa speciella grupper i stor utsträckning hade behov av längre semester. Mot en generell höjning av den lagstadgade semestern har kommittén emellertid funnit starka betänkligheter av ekonomisk art möta. Däremot anser inte semesterkommittén att dessa betänkligheter kunna tillmätas samma betydelse, därest i fråga om förlängning av semestertiden sikte blott toges på ett begränsat antal grupper av arbetstagare.

I fråga om verkningarna för näringslivet av en förlängd semestertid för vissa grupper av arbetstagare kan genom kommitténs rundfråga till olika arbetsgivarorganisationer inhämtas, att en utökad semester skulle medföra ej

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

obetydliga svårigheter. Från vissa håll har påpekats, att olägenheterna skulle bestå i driftinställelse å de avdelningar, som äro direkt berörda av den utökade semestertiden och driftsminskningar å övriga avdelningar.

Medan lagstiftarna under förebärande av folkhälsosynpunkter anse förlängd semester nödvändig för vissa grupper arbetstagare, tvingas andra grupper till ökade arbetsprestationer med påföljd att semestern för dessa helt eller delvis uteblir. Pressen innehåller dagligen uppgifter om den katastrofala brist på arbetskraft som råder. För några dagar sedan stod att läsa, att göteborgssjukhusen måste anställa flickor omedelbart efter dessas avgång från skolan för att kunna uppehålla driften. Under gårdagen kunde man läsa följande notis: »Sanatorium måste avstå 80 patienter. Den allt svårare bristen på sjukhuspersonal har i dagarna tvingat Kolmårdssanatoriet norr om Norrköping att stänga två hela avdelningar och sända hem omkring ett 80-tal patienter, trots att flertalet av dem alltjämt var i behov av sjukhusvård.» Ett annat meddelande, rubricerat »Sjukhuspersonal utan semester?» — ett nödrop ifrån Boden — lyder: »Den stora bristen på sjukvårdspersonal i Norrbotten — två avdelningar har redan tvingats stänga och ytterligare en kanske måste stängas till hösten — har lett till att personalen vid flera av lasaretten och sjukhusen i länet blir helt utan sommarsemester.» — »Stängning varannan vecka uppslag mot personalbrist» lyder rubriken på en annan artikel, som också härstammar från Norrland. Där föreslås, att affärerna i samma bransch skulle ha öppet varannan vecka för att möta personalbristen under semestertiden. Man frågar sig under sådana förhållanden ovillkorligen, vari det förnuftsmässiga ligger i de anordningar som vidtagas. Upprätthållandet av samhällets nödvändiga funktioner kan medföra att en lag av den natur som här föreslås icke kan vidmakthållas. Det finns därtill många småföretagare i vårt land och utarbetade hustrur inte bara i den grupp vi äro vana att beteckna som arbetare, vilka aldrig kunnat taga semester. Den föreliggande propositionen förbättrar icke dessas ställning.

Jag vet att individuellt betänksamma röster inom majoritetspartiet höjts mot den föreslagna lagen, och kollektivt ha också i remisser uttryck givits för en viss tvekan. Åtskilliga av de hörda arbetstagarorganisationerna vitsorda, att en differentiering av semestern skulle medföra svårigheter av den art, som angivits av arbetsgivarorganisationerna, men göra gällande, att olägenheterna överdrivits samt att desamma genom åtgärder av olika slag i större eller mindre omfattning kunna övervinnas. Svenska metallindustriarbetareförbundet finner en differentiering av semestern vara möjlig att genomföra men uttalar dock, att densamma — hur den än företages — kommer att ge anledning till missnöje och motsättningar mellan parterna på arbetsmarknaden. Förbundet anser därför, att sådan differentiering, som kommittén ifrågasatt, icke bör genomföras samt att förändring av semesterns längd i stället bör ske på så sätt, att den lagstadgade semestern ökas för samtliga arbetstagare från nuvarande 12 till 18 dagar.

Höganäbolaget gör gällande, att den föreslagna förlängningen skulle förutom kostnadsökning i form av semesterlön åt gruvarbetarna inte blott medföra omedelbar sänkning av årsproduktionen med 10 000 ton stenkol och 2 000 ton leror utan även återverkningar på produktionen ovan jord. Det skulle vidare bli nödvändigt att under gruvarbetarnas tredje semestervecka permittera den betydande arbetsstyrka ovan jord, som arbetar med mottagande och transporter av produkter från gruvorna. Ja, man kan göra den reflexionen, att förhållandena torde komma att bli desamma även vid övriga svenska gruvor. Det är att märka, säger bolaget vidare, att kolbrytningen i bolagets gruvor under

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

normala förhållanden bedrivs i stark konkurrens med utlandet och med knapp marginal.

I sitt yttrande säger utskottet: »Önskvärldheten av längre semester för de arbetstagare som äro i behov därav får givetvis icke leda till ett åsidosättande av tillbörlig hänsyn till produktionens intresse.» Farhågorna för att svårigheter skulle uppstå för näringslivet torde emellertid, säger utskottet vidare, vara överdrivna. Med anledning av detta utskottets yttrande får det väl icke anses förmätet, att jag ännu en gång erinrar om att det på nästan alla arbetsområden förefinnes en konstant brist på arbetskraft. Utskottet, som icke kan vara okunnigt härom, betonar att en längre semester givetvis icke bör leda till ett åsidosättande av produktionens intresse men tänker samtidigt: vi sätta i gång, det går nog. Jag ger uttryck för de mera behärskade känslorna då jag påstår att utskottets ställningstagande — sedan all sakkunskap är hörd — är präglad av en anmärkningsvärd ensidighet. Med tanke på den svårartade bristen på arbetskraft och landets behov att öka produktionen — inte minst därför att utsikterna att erövra en betydande exportmarknad aldrig varit gynnsammare än nu — borde sådana uppgifter ha lämnats riksdagen, att den hade kunnat bedöma vidden av den arbetskraftsminskning, som den föreslagna semesterförlängningen medför. En mängd småföretagare inom handel och hantverk, som sakna de arbetarreserver, som äro nödvändiga för att bereda de ordinarie arbetarna semester, se med oro på de följder, som särskilt den förlängda ungdomssemesteren kommer att medföra. Det är väl ändå så, att det finns en gräns för det möjliga även då det gäller näringslivet. För att eliminera en förlust för näringslivet av många miljoner arbetstimmar förutsättes bland annat en ännu mer ökad rationalisering. Men ökad rationalisering förutsätter bland annat maskiner, och det tager som bekant numera år, innan sådana kunna levereras. Något hänsynstagande till uppgifter, som näringslivet lämnar, och till önskemål som därifrån framställas borde detta ha rätt att fordra — det kan icke vara annat än till allmänt gagn.

Nu skulle jag som min uppfattning vilja deklarerera, att jag icke är motståndare till en längre semester, inte ens till en generell förlängning av semesteren, gällande alla arbetstagare. Jag är fullt införstådd med att en längre semester kan vara en produktionsfaktor att räkna med under förutsättning att semesteren användes för avkoppling och vila. Men ha vi här i landet just nu råd till detta, och är läget socialt sett eller med hänsyn till det skydd vissa arbetstagargrupper kunna fordra sådant, att dessa synpunkter kunna anses vara starkare än de skäl, som kunna anföras mot att genomföra denna reform nu? Jag har inte blivit övertygad om att detta gäller för någon av de berörda grupperna, då jag studerat kommitténs utredning. Mitt förnuft säger mig, att vi icke utan att riskera minskad produktion kunna bifalla utskottets förslag i dagens läge, och därtill säger mig min erfarenhet som såväl arbetare som arbetsgivare och min kännedom om vår tids ungdom, att denna och jämväl andra berörda icke komma att taga någon skada av att vänta en tid, tills ett för landet lämpligare läge uppkommer. Är det riktigt, att vår tids ungdom i fråga om fysisk spänst är bättre än tidigare generationers? Detta göres gällande, och det måste väl vara så. Den arbetar nu högst 8 timmar, den ägnar sin fritid åt sport, den är nyktrare, den är fri från arbete från lördag eftermiddag till måndag morgon — även något längre fritid kan förekomma. Hur var det för fyrtio år sedan, mina damer och herrar? Arbetstiden varierade högst väsentligt — ingen torde väl ha haft mindre än 12 timmars arbetsdag. De flesta hade betydligt mera, ingen fri

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

lördag förekom, kanske inte heller fri söndag, och till stärkande friluftsliv blev det mindre tid. Psykiskt hade den tidens ungdom en fördel, och den bestod i att den undgick den barnkammarmentalitet som lagstiftarna numera omhulda. Flertalet av kammarens ledamöter har utan tvivel egna erfarenheter av de tidigare arbetsförhållanden, varom jag talar, och jag är övertygad om att ni skulle kunna vittna om att inga allvarligare olägenheter av fysisk eller psykisk art inträffat till följd av att det arbetades längre och att fritiden var kortare. Jag skulle långtifrån önska en återgång till en gången tid, då jag är väl medveten om att större krav ställas på den ungdomliga arbetskraften i dag. Men även omvårdnad kan drivas för långt.

Jag har framhållit, att min kritik icke riktar sig emot förlängning av semestern, om tillräckligt starka skäl förebäras för en sådan ordning. Finansministern talade för någon vecka sedan om sparsamhet och riktade uppmärksamheten på de många små anslagen. Detsamma äger giltighet i avseende på disponerandet av arbetskraften och minskande av arbetskraftens effekt. Då tidpunkten för den föreslagna semesterförlängningen av skäl som jag anfört icke är lämplig, emedan den medför produktionsminskning under en tid, då alla krafter böra spännas i motsatt syfte, skulle jag helst vilja yrka avslag på den föreliggande propositionen. Men med kännedom om kammarens inställning till ärendet nöjer jag mig med de gjorda påpekandena.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lundberg: Herr talman! När tvåveckorssemestern infördes, ansågs den som ett minimum för att arbetstagare skulle kunna erhålla tillräcklig vila och återvinna krafterna, och man kan väl säga att detta omdöme gäller med ökad kraft i dag. Kravet på längre semester kommer att öka och få större tyngd dels genom den tekniska och industriella utvecklingen med dess ökade krav på arbetskraften och dels genom att arbetarnas organisationer, bland annat deras speciella semesterorganisation Reso, tagit itu med att söka ordna med de materiella bekvämligheter som erfordras för att arbetarna och deras familjer skola kunna draga nytta av semestern på ett fullgott sätt.

Den fråga vi i dag stå inför gäller närmast utsträckning av semestern för ungdom och arbetare med särskilt pressande och hälsofarligt arbete. Man kan beteckna detta såsom en utökning av arbetarskyddet. Som herr Fahlman framhöll är det givet att det härvidlag kommer att bli svårigheter ur rättvisesynpunkt. Förslaget innebär nämligen att vi skola beträda kategoriklyvningens både knaggliga och vanskliga väg i fråga om semestern. Motiveringen härför är att ekonomiska betänkligheter lägga hinder i vägen för en generell höjning av den lagstadgade semestern. Det är måhända riktigt och nödvändigt att vi för närvarande böja oss för de ekonomiska hänsyn som kunna åberopas mot en generell höjning av semestern och nöja oss med en differentierad semester, trots de betänkligheter som kunna åberopas mot en dylik och trots att vi inom de närmaste åren med största sannolikhet få pröva semesterfrågan i dess helhet.

Men även om man går in för en differentiering eller en begränsad utsträckning av semesterrätten, är det ganska naturligt att man från det håll herr Fahlman representerar kommer med alla de gamla påpekandena om de olika svårigheter som möta. Jag vill erinra om att man vid varje socialreforms genomförande från visst håll försökt måla läget mörkt. Det är litet underligt att det i regel är personer som själva löst sin semesterfråga på ett någorlunda tillfredsställande sätt som måla mörkt när det gäller bättre semesterförmåner till

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

de bredare folklagren. Jag tror att det skulle vara önskvärt att den optimism som här kom till uttryck för några dagar sedan vid diskussionen av våra ekonomiska problem också kom till synes i detta fall. Herr Fahlgren talade om att det skulle bli sänkning av produktionen och påpekade bristen på arbetskraft. Ja, man väljer naturligtvis den form för svartmålning som är bäst lämpad för tillfället. Man får inte glömma bort att semesterlagstiftningen egentligen är ett skydd för arbetskraften, och detta bör väl tagas i betraktande, när man räknar med olika produktionskrafter.

Här är nu fråga om förlängning av semestern i två avseenden. Beträffande förlängningen av semestern för ungdomen torde inga större meningsskiljaktigheter råda, även om de som använda ungdomen såsom arbetskraft naturligtvis komma att resa betänkligheter. Beträffande kategoriklyvningen är det naturligt att man möter svårigheter, ty den gränsdragning mellan olika arbetargrupper som skall ske vid den praktiska tillämpningen av lagen kan nog bli eller i varje fall betecknas såsom mer eller mindre godtycklig.

Jag kan nämna att sedan utskottsulåtandet justerats har arbetare i stål- och tackjärnsgjuterierna för mig påtalat silikosfaran för denna arbetargrupp, och de anförde starka skäl för att även de borde komma in under lagen om utsträckt semester. Jag är förvissad om att även andra grupper skulle kunna anföra mer eller mindre starka skäl för att de borde ha fallit under lagen.

Under vissa förhållanden kan väl varken utskottet eller reservanterna göra anspråk på att ha åstadkommit en objektiv gränsdragning. De olika förslagen kunna nog med fog sägas vara ett uttryck för alla de svårigheter som uppstå, när man icke anser sig kunna gå in för en generell lösning av semesterfrågan trots att behov därav föreligger.

När jag och några kamrater i utskottet i alla fall anmält en avvikande uppfattning och avgivit en reservation med yrkande om att arbete vid byggande av tunnel skulle likställas med arbete under jord i gruva eller stenbrott samt att den tid som skall räknas som nattarbete utsträcker med en timma, äro vi medvetna om att dessa krav äro mycket försiktigt formulerade och till sin omfattning mycket begränsade. Trots detta vågar jag tro att dessa förändringar skulle komma att få stor betydelse för vederbörande yrkeskategorier samtidigt som rättvisekravet bleve bättre tillgodosett.

Vad beträffar tunnelarbetet så veta vi att det i ganska stor omfattning utföres i städer och annorstädes, när trafikleder, vatten och avlopp samt kraftverksbyggen skola klaras. Jag kan erinra om de tunnelbyggen som pågå i Stockholm och om kraftverksbyggena i Norrland, vilka beräknas taga flera år i anspråk. Ur arbetssynpunkt kan man knappast beträffande svårighetsgraden särskilja dylikt arbete från arbete i gruva och stenbrott. Alla sakskaäl tala därför för att utskottets förslag bör kompletteras på denna punkt.

Även beträffande nattarbete är gränsdragningen alltför snäv, varför — såsom även landsorganisationen framhållit — en justering bör vidtagas även på denna punkt. Den reservation jag varit med om att underteckna utsträcker som jag nämnde tiden för nattarbete med en timma. Jag vågar tro att denna enda timma skall kunna motverka en sådan omfördelning av arbetstiden för nattarbete, att vissa grupper av nattarbetare orättmätigt placeras vid sidan av denna lag.

På s. 23 i utlåtandet uttalar utskottet att det bör framhållas att, såsom föredragande statsrådet anført, förnyade undersökningar kunna giva vid handen, att ytterligare grupper av arbetstagare än de i 1 § omnämnda med hänsyn till pressande eller hälsofarligt arbete böra erhålla förlängd semester. Jag tror att detta uttalande är riktigt, men då jag samtidigt har den uppfatt-

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

ningen att det inte är lyckligt med årligen återkommande förändringar i lagar och författningar, såvida inte speciellt bärande skäl föreligga, anser jag det vara både riktigt och förnuftigt att redan nu vidtaga den utvidgning av lagstiftningen om förlängd semester som motiveras av sakliga synpunkter. Även om vår reservation skulle bifallas, är jag förvissad om att vi inom de närmaste åren komma att få höra den ena gruppen av arbetare efter den andra anföras fullt bärande skäl för att få en förlängd semester. Lösningen av frågan kan ju endast bli att vi pröva semesterfrågan i dess helhet, vilket ju dock icke kan göras just nu.

Med hänvisning till det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna reservationen (nr 3).

Herr Dahlgren: Herr talman! Det förslag som nu föeligger har ju föregåtts av en ganska omfattande utredning. Jag har tagit del av denna utredning, som verkställdes av 1942 års semesterkommitté, och jag tänkte med några ord beröra densamma. Jag är nämligen inte riktigt övertygad om att den företagits på ett riktigt sätt, i varje fall i fråga om den speciella yrkesgrupp som jag närmast kommer att beröra. Det gäller en yrkesgrupp som jag själv tillhör och där jag alltså anser mig ha en viss erfarenhet, nämligen den grupp som sysslar med s. k. maskinnitning. Utredningen har i fråga om denna yrkesgrupp företagits på ett av Sveriges största varv, nämligen Kockums. Det är emellertid ett varv, som skiljer sig från övriga därigenom att det för ganska många år sedan gått ifrån just maskinnitningen och endast praktiserar den i enstaka fall. Det finns då anledning att antaga att man skall få en felaktig bild av förhållandena, och detta har jag fått bestyrkt när jag läst det resultat var till utredningen kommit. Man säger att denna yrkesgrupp tack vare de starka påfrestningar den är utsatt för får händerna skadade. Jag har 27 års praktisk erfarenhet inom detta yrke, och jag måste säga att händerna har man faktiskt klarat bäst. Och samma erfarenhet ha säkert de flesta övriga av mina yrkeskamrater gjort. Men våra kroppar, våra ryggar och våra armar bli förstörda. Vidare har utredningen beträffande såväl denna yrkesgrupp som samtliga övriga grupper undersökt hur lång tid vederbörande arbetare varit sjukskrivna. Man har tydligen utgått från att arbetare som ha ett hårt arbete skulle vara sjukskrivna i större utsträckning än övriga grupper. Jag har dock den uppfattningen att den som arbetar i ett hårt och tungt yrke själv blir hårdare och kanske tål påfrestningarna minst lika gott som någon annan i vad det gäller vanliga enkla sjukdomar. Men det allvarliga med detta hårda och tunga arbete är att kroppen brytes ned på ett relativt tidigt stadium. Om man undersökt hur lång tid maskinnitarna stå ut i sitt yrke i jämförelse med andra grupper, så skulle man ha funnit att när dessa arbetare nå 50-års åldern äro de bokstavligen talat färdiga med det arbetet. Sedan få de gå till ett arbete där de få sämre betalt. När man skall bedöma hur hårt och tungt ett arbete är, då är det av största vikt att undersöka just hur länge vederbörande kunna hålla ut i yrket.

Vi ha i vår motion nöjt oss med att opponera mot den uppdelning av semesteren som föreslagits i propositionen och som även accepterats av utskottet. Vi ha även påyrkat en utsträckning av vad som skall betraktas som nattarbete med en timma.

Vad först beträffar uppdelningen av ungdomssemesteren har jag från början fått den uppfattningen att motiveringen för att ungdomen skulle ha en

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

förlängd semester var den, att ungdomen under sin skoltid vant sig vid att ha sommarmånaderna fria, varför man borde ha en övergångsperiod. Ungdomen skulle inte behöva träda in i produktionen så där omedelbart utan till en början ha längre semester än de övriga och speciellt ha en ordentligt tilltagen ledighet under sommaren. Det förslag som nu föreligger innebär emellertid att man skall dela upp semestern så att ungdomen inte får denna långa sammanhängande ledighet. Härom säger utskottet att det av den i propositionen förebragta utredningen framgår, att det ur medicinsk synpunkt icke lär finnas något att invända mot en uppdelning. Jag skall inte försöka polemisera häremot. Vi ha för vår del beträffande frågan om uppdelning av semestern för ungdom, jämväl de som arbeta i särskilt pressande och hälsofarligt arbete, anlagt ekonomiska synpunkter. Vi ha menat att det är en ekonomisk nackdel för de unga lika väl som för de äldre att få semestern uppdelad på två perioder, när det gäller så kort semester som det i detta fall är fråga om, nämligen aderton dagar. Beträffande den grupp som skall få trettiosex dagars semester ha vi ingenting emot en uppdelning, men en semester på aderton dagar anse vi inte böra uppdelas. Vi ha sålunda lagt huvudvikten vid den ekonomiska sidan av saken, då vi äro av den uppfattningen att arbetstagaren får vidkännas större utgifter och inte får samma behållning av semestern, när den uppdelas. Vi ha därför i vår motion föreslagit att semestern skall utgå i ett sammanhang, såvida icke överenskommelse om annan ordning träffats mellan arbetstagaren och arbetsgivaren.

Jag skulle även vilja yttra några ord med anledning av herr Fahlmans invändningar mot den förlängning av semestern som nu föreslås. Om jag förstod hans anförande rätt, bygger han sitt motstånd på det förhållandet att det råder brist på arbetskraft i vårt land. Jag bestrider inte detta, men jag anser inte att det är ett argument som är hållbart. Vi kunna inte heller göra någon jämförelse mellan arbetstiden förr och arbetstiden nu. Vi veta allesammans att vad vi i dag utföra på en åtta timmars arbetsdag är betydligt mera än vad man gjorde tidigare under betydligt längre tid. Vi ha på arbetarhåll gjort den erfarenheten att arbetsgivarna ha möjligheter att på ganska kort tid kompensera de förbättringar som komma arbetarna till del. Tidtagningssystemet och rationaliseringen gå ju ut över praktiskt taget alla. Vi ha inom arbetarrörelsen från alla håll förklarat oss beredda att medverka till större effektivitet i näringslivet, men vi vilja inte göra detta utan vidare. Vi vilja att vinsten skall komma även oss till del. Om herr Fahlmans argumentation är riktig, så skulle jag å min sida — utan att vilja på något sätt vara elak — kunna säga, att vårt land måste ha ganska gott om arbetsledare, speciellt i högre ställning, ty på det hållet har man aldrig dragit sig för att taga semester som i längd vida överstiger arbetarnas.

Sedan sade herr Fahlman också något om metallindustriarbetarförbundets uttalande om differentieringen av semestrarna. Jag vill inte bestrida att det var korrekt återgivet, men herr Fahlman utelämnade själva slutklämman i uttalandet, vilken just är den som gör att man bättre förstår vad förbundsledningen i metall vill. Det sades mycket riktigt att differentieringen kommer att skapa missämja olika grupper emellan och kanske också kommer att medföra en viss oreda bland dem. Man kan inte klara ut var gränsen skall gå. Så långt är det riktigt återgivet. Men sedan kommer tillägget, att det därför vore bättre att redan nu lagstifta om en semester om 18 dagar för samtliga arbetstagare. Av detta uttalande framgår enligt min mening tydligt, vad förbundsledningen i metall verkligen menat.

Jag har ingen möjlighet att i dag vinna gehör för den sak vi motionerat

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

om, men den reservation som herr Uhlén m. fl. avlämnat innehåller ju i varje fall en av de punkter, som vi i motionen anfört, och jag vill därför ansluta mig till det av herr Lundberg framställda yrkandet.

Herr Gavelin: Herr talman! Jag har ingen anledning att förlänga debatten i denna fråga, eftersom jag är mycket belåten — jag vill särskilt understryka det — över att denna fråga nu står inför sin lösning. Det är ju inte mer än två år sedan Karlsson i Grängesberg och undertecknad väckte en motion om att få tre veckors semester för gruvarbetarna, och i dag få vi med all säkerhet se det önskemålet uppfyllt.

Jag vill dock ta några minuter i anspråk för att påpeka ett par saker. Från gruvarbetarhåll kände vi oss litet tveksamma beträffande utformningen av 2 §, där det talas om att arbetare före och efter semestern skall ha varit sysselsatt i underjordsarbete. Det förekommer nämligen ofta att en gruvarbetare, som varit under jord före sin semester, inte omedelbart efter kan beredas plats i samma arbete under jord. Vi ha som sagt känt oss litet tveksamma och undrat om inte denna utformning av lagen skulle kunna utnyttjas på det sättet, att en sådan arbetare berövades semesterförmånerna, om han någon tid efter semestern blev tvingad att arbeta ovan jord.

Nu har inte utskottet velat gå med på den förändring som vi ha föreslagit, och jag kan förstå det, eftersom den förändringen ännu kan leda till viss miss-tolkning. Jag vill endast till protokollet få antecknat, att med utskottets välvilliga tolkning — om man får ha den för kontant — kan man ju i det avseendet känna sig ganska trygg för tillämpningen.

Så är det även en annan glädjande sak, som jag här vill säga några ord om. När denna fråga första gången debatterades här i kammaren var jag för min personliga del litet nervös för att resultatet skulle bli en differentiering av gruvarbetarna ovan jord i malmfälten, och jag påpekade då de svårigheter, som skulle kunna uppstå vid en uppdelning i gruvarbetare och andra arbetare.

Nu har ju utredningen fastslagit, att det är omöjligt att göra en uppdelning av gruvarbetarna däruppe, utan att samtliga måste betecknas som gruvarbetare, så vitt de äro anställda i bolaget. Ty tidvis — det är ingen kontinuerlig ordning därvidlag — kunna arbetarna vara under jord och tidvis ovan jord. Till detta uttalande har också statsrådet anslutit sig, och jag förmodar att detta även är utskottets uppfattning, eftersom den detaljen icke vidrörts. Jag skulle som sagt vilja ha antecknat, att med ett godtagande av denna ståndpunkt bör det inte uppkomma några stridigheter om vilka av gruvarbetarna däruppe, som skola ha tre veckors semester.

Jag har ingenting att tillägga utöver vad tidigare talare redan anfört. Jag ansluter mig helt och fullt till reservanterna, när det gäller detta tillägg för tunnelarbetarna, därför att jag mycket väl förstår att de, när de en längre tid syssla med detta arbete, arbeta under precis samma förhållanden som underjordsarbetare.

I övrigt vill jag tillägga att föreliggande förslag inte är något slutgiltigt mål för fackföreningsrörelsen. Det har från många håll uttalats önskemål om att man skulle försöka få denna bestämmelse om förlängd semester tillämpad på även andra arbetare. Det sägs i utskottsutlåtandet — och föredragande statsrådet har framhållit samma sak — att det finns flera grupper som kunna ha behov av förlängd semester. Det är min livliga förhoppning att det skall bli möjligt för fackföreningsrörelsen att genom avtalsförhandlingar komma till rätta med dessa problem även för de grupper, som nu lämnas utanför.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets utlåtande med den reservation som har bifogats av herr Uhlén m. fl.

Herr **Ryberg**: Herr talman! Man kan naturligtvis ifrågasätta, som herr Fahlman gjorde, om tiden för framläggandet av en proposition sådan som denna, med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden, var den allra lämpligaste. Vi ha diskuterat den saken i utskottet också. Vi hade en motion, där dessa synpunkter också framfördes, vilken gick ut på avslag på den kungl. propositionen.

Jag vill inte sticka under stol med att betänkligheter uttalats från olika håll. Men betänkligheterna voro dock inte så stora, att någon av utskottets ledamöter ställde sig på den rena avslagslinjen. Utskottsmajoriteten har följt den kungl. propositionen i alla delar, och när det gäller frågan om förlängd semester för ungdom under 18 år är utskottet enhälligt.

Beträffande förlängd semester för arbetstagare med särskilt pressande och hälsofarligt arbete har dock utskottet delat sig. Det finns några reservanter under den reservation, som betecknas som nummer 3), vilka vilja gå längre än vad utskottet och Kungl. Maj:t gjort. Reservanterna vilja ha arbetet med byggande av tunnel likställt med arbete under jord i gruva eller stenbrott. Det har inte majoriteten velat vara med om. Om man gör en sådan utvidgning, så kommer den att få en hel del konsekvenser. Många arbetstagare äro i samma situation, och skall en sådan utvidgning göras, som föreslås i reservationen, bör den under alla förhållanden föregås av en utredning, så att man vet vart det hela bär hän och så att man vet, att alla som äro i samma situation också få samma förmåner. Därför har utskottet inte velat uttala sig för denna utvidgning.

Det är inte heller klarlagt, om arbete i tunnel är likställt med arbete i gruva under jord eller stenbrott. Det kanske kan finnas vissa tunnelarbeten, som äro det, men det finns också många tunnelarbeten, som äro av kort varaktighet, t. ex. när man bygger korta tunnlar, som man kan se rakt igenom, och där luften kan spela in. Det arbetet kan inte vara tyngande på samma sätt som ett arbete några hundra meter under jorden. Jag tror, att om andra kammaren här följer reservanterna, kan följden bli en del farliga konsekvenser, som vi sedan få dragas med.

När det sedan gäller den andra punkten, nämligen frågan om nattarbete, har Kungl. Maj:t föreslagit att man skulle räkna med fyra timmar mellan klockan 22 och klockan 6. Detta ha reservanterna velat ändra till mellan klockan 21 och klockan 6. Semesterkommittén hade stannat vid fyra timmar mellan klockan 22 och klockan 5. Regeringen har i propositionen ökat en timma, nämligen till klockan 6.

Jag tror att vi göra klokast i att till alla delar följa den kungl. propositionen. I första kammaren fattades i går ett sådant beslut med mycket stor majoritet, och jag hoppas, att andra kammaren i dag skall fatta ett liknande beslut.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundberg**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Ryberg tycktes inte vilja vara med om att tunnelbygget tas in i lagförslaget. Han motiverade detta med att ett dylikt förfarande borde föregås av en utredning. Jag trodde att herr Ryberg, med den praktiska läggning och den kunskap han har om praktiskt arbete, även utan en sådan ut-

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

redning skulle kunna bedöma, huruvida man kan jämställa tunnelarbete med arbete i gruva eller stenbrott. Då det gäller tunnelarbete har jag den personliga uppfattningen, att det i många fall kan vara mera tyngande än arbete i gruva. Jag vill också erinra om att man ju har medräknat även arbete ovan jord i norrlandsgruvorna.

Sedan har det talats om korta och långa tunnlar. Jag vill då påpeka, att semesterlagen i sig själv reglerar den saken genom bestämmelsen om kvalifikationstid o. d.

Vad sedan utsträckningen av tiden för nattarbete beträffar vill jag bara tillägga, att därest man nu skall låta nattarbete falla under lagen, så ha vi som arbetat inom industri o. d. erfarenhet av att när en ny lag tillkommer, brukar man i regel göra vissa omfördelningar utav skiften för att om möjligt komma utanför lagen. Det är för att gardera oss för den möjligheten, som vi ha avgivit denna reservation.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Fahlman** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Utskottets talesman framhöll, att en fortsatt utredning var nödvändig. Jag tror att man här i kammaren skulle ha varit tacksam för en utredning, så att man kunnat utröna hur stora verkningar denna förlängda semester överhuvud taget kan få. Det har beräknats att ungdomssemestern berör 108 000 personer. Då äro en hel del av dem, som arbeta inom hantverket eller som äro anställda hos staten, oräknade. Verkliga antalet är således betydligt större. Dessa 108 000 personer — för att endast räkna med dem — göra över fem miljoner arbetstimmar. Jag vet inte om man anser att fem miljoner arbetstimmar är någonting att fästa sig vid. Herr Dahlgren yttrade ju, att arbetskraftsbristen inte är något skäl för att man skulle uppskjuta en semesterförlängning. När man resonerar på det sättet tar man inga som helst hänsyn. Man har — som också påpekats — inte heller tagit några som helst hänsyn till de remissvar, som ingått från en hel del sakkunniga — och jag förmodar att man i alla fall i någon mån räknar näringslivet till sakkunnskapen i detta fall. Det är ju alldeles meningslöst, mina damer och herrar, att överhuvud taget belasta utskottsarbetet med material från motparten, när man ändå inte tänker ta någon hänsyn till det. Jag känner ju tillräckligt väl till att så nästan ständigt är förhållandet. Det skulle förenkla situationen betydligt, om man bara infordrade yttrande från den ena parten, eftersom man nu i alla fall bara fäster sig vid den.

Jag vill emellertid erinra om att denna fråga även har en viss internationell betydelse. Ett sådant exportland som vårt är inte alldeles oberoende av den internationella arbetsmarknaden. Sjöfarten t. ex. kommer att vållas en hel del besvärligheter och avbräck av denna lag, framför allt därför att några likartade bestämmelser icke äro träffade i fråga om andra länders arbetsförhållanden.

Herr **Ryberg**, som likaledes erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! När jag förordar en utredning innan man tar ett sådant steg, som reservanterna här föreslagit, är det därför att jag inte är övertygad om att allt tunnelarbete kan jämställas med arbete under jord i gruva eller stenbrott. Vad jag framför allt menade var, att innan man gör en sådan utvidgning av Kungl. Maj:ts proposition, bör man ha gjort en utredning, så att man vet vart det bär hän, vilka konsekvenser det har med sig, vilka arbetargrupper som härnäst komma i en likadan situation och begära samma semesterförmåner.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

Detta är väl det viktigaste man bör ha reda på, innan man går att företaga en sådan utvidgning som här föreslås. Det är väl heller inte ofta, som riksdagen går med på en sådan sak på grundval endast av enskild motion.

Herr **Fahlman** erhöll änyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill påpeka att enligt min uppfattning hade man — med de förhållanden, under vilka vi för närvarande arbeta — inte behövt ha denna oerhörda brådska med att genomföra detta förslag. Jag anser att förhållandena på arbetsmarknaden nu mycket väl motivera ett uppskov med den semesterförlängning, som här är föreslagen.

Herr **Ryberg**, som likaledes på nytt erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill bara erinra herr Fahlman om att vad som här är föreslaget i den kungl. propositionen och som utskottet har gått med på, har varit föremål för utredning i semesterkommittén.

Herr **Dahlgren** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är möjligt att herr Fahlman fick den uppfattningen att jag tog ganska lätt på hela denna fråga, när jag förut angav min inställning till betydelsen av den goda arbetstillgången och bristen på arbetskraft. Men den konjunktur som nu är rådande och som vi kalla högkonjunktur, är ju inte så länge bestående i ett kapitalistiskt samhälle. Det är en gammal visa, som vi känna igen, och det är bekant för herr Fahlman, att den lagstiftning vi nu skola besluta om i realiteten kommer att betyda, att dessa 18 dagars semester icke komma att utgå förrän tidigast 1948. Det är med den utgångspunkten som jag ansåg, att vi skulle ta ställning till frågan i dag.

Härpå anförde:

Herr **Hermansson**: Herr talman! Jag har inte så särdeles mycket att tillägga utöver vad min medreservant herr Lundberg anförde. Jag vill dock göra några randanmärkningar till den diskussion, som här förts.

Jag vill då först säga ett ord till herr Fahlman, när han anförde vissa betänkligheter emot den förlängda semestern och hänvisade till arbetskraftsbristen på våra sjukhus. Jag skulle nämligen vilja fråga herr Fahlman, om han tror att det skulle gå bättre att få folk till våra sjukhus, om sjukhuspersonalen skulle förvägras de förmåner, som andra arbetstagargrupper komma att erhålla. För min del är jag övertygad om att de unga flickorna inte skulle bli mera villiga att taga arbete på sjukhusen, om de skulle berövas rätten till förlängd semester, och jag tror inte heller att det skulle vara lättare att skaffa folk till sjukhusen om det nattarbete, som där utföres, skulle betraktas på ett annat sätt än det nattarbete, som utföres på annat håll.

Till herr Ryberg skulle jag vilja säga, att det visserligen är sant att semesterutredningen inte tagit med i sitt förslag tunnelbyggarna, vilket reservanterna gjort i sitt förslag. Herr Ryberg menar, att frågan huruvida de som bygga tunnlar och av den anledningen vistas under jord skulle vara lika berättigade att erhålla förlängd semester som t. ex. de som arbeta i gruva eller stenbrott under jord inte är utredd. För min del har jag fattat saken på det sättet, att en riksdagsledamot också själv bör kunna bilda sig en uppfattning om vissa saker utan hjälp av sakkunniga. Man bör ju inte bara vänta, att man alltid skall matas med färdiglagade åsikter om det ena och det andra. Jag finner det nämligen självklart, att arbete med tunnelbygge måste anses vara fullt likställt i fråga om hälsofara med t. ex. stenarbete under jord. Vad är tunnelbygge

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

egentligen? Det är huvudsakligen stembrytning under jord och utföres på samma sätt som arbete i stenbrott.

Om det nu är som det har sagts att arbetet vid byggande av tunnlar ibland är kortvarigt, så betyder det endast att även underlaget för den förlängda semestern blir så mycket mindre. Om ett arbete t. ex. räcker i två månader, så ökar det ju vederbörandes semester med endast en dag. Nu lär det emellertid vara så, att dessa tunnelbyggare i allmänhet inte ha så kortvarigt arbete under jord, utan det förekommer många gånger vid kraftverksbyggen o. d. att arbetet räcker ett par år och ibland kanske längre ändå. Det lär ju även vara så, att tunnelbyggarna i regel äro specialarbetare, som i vanliga fall få flytta från det ena tunnelbygget till det andra och därför bli permanent sysselsatta med arbete under jord. För min del skulle det därför te sig som en uppenbar orättvisa, om man skulle utestänga tunnelbyggarna från den förmån, som man är beredd att ge andra arbetargrupper, vilka befinna sig i samma omständigheter eller utföra ungefär samma slags arbete under ensartade förhållanden.

Herr Ryberg talade vidare om de farliga konsekvenser, som skulle bli följden av ett bifall till reservanternas förslag. Med dessa farliga konsekvenser menade han tydligen, att det skulle finnas andra arbetargrupper inom landet, som med hänvisning till att tunnelarbetarna fått en förlängd semester skulle göra anspråk på samma förmåner. Jag kan utifrån mina synpunkter inte gå med på att detta skulle vara några farliga konsekvenser. Jag anser, att det endast skulle vara en gärd av rättvisa, om även andra grupper, som utföra hälsofarligt arbete, skulle komma i åtnjutande av de förmåner, som vi nu vilja giva gruvarbetarna och andra. Förutsättningen härför är, att deras arbetes hälsofarliga art motiverar en förlängning av semestern. Jag anser således inte, att några farliga konsekvenser kunna uppstå vid ett bifall till vår reservation.

Jag skall också säga ett par ord angående nattarbetet. Vad som skiljer utskottsmajoritetens uppfattning från reservanternas är endast, huruvida nattarbete skall anses börja klockan 21 eller 22. Enligt utskottsmajoritetens förslag skall en arbetare, som utför nattarbete mellan klockan 22 och klockan 2, räknas till dem, som skola erhålla förlängd semester, men om nattarbetet börjar klockan 21 och fortsätter till klockan 1, så skulle vederbörande inte komma i åtnjutande av den förlängda semestern. Det är klart att det är en avvägningsfråga och ingenting annat, från vilken tidpunkt man skall räkna att nattarbetet börjar, men nog anser jag för min del, att om man tvingas att arbeta till klockan 1 på natten, så har man fått den natten förstörd. Det blir ganska dåligt med nattsömnen, om man skall sluta sitt arbete klockan 1, och jag anser därför att det är fullt motiverat att räkna nattarbetet ifrån klockan 21.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Lundberg.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag har för min del inte något att erinra i princip mot den föreliggande propositionen. Tvärtom anser jag det motiverat, att arbetstagare, som ha ett särskilt svårt och pressande arbete, skola få en förmånsställning, då det gäller vila och rekreation jämfört med arbetstagare, som kunna utföra sitt arbete under drägligare förhållanden.

Det är emellertid på ett par punkter som jag motionsvägen framfört ändringsyrkanden, och jag skall tillåta mig att i korthet beröra och motivera, vad det rör sig om. Det ena området gäller sjöfartsnäringsen, vars arbetslagare skulle falla under § 1, p. 3. När det gäller sjöfarten och sjöfolket, måste vi göra klart för oss, att detta inte är ett arbetsområde, som är avgränsat på samma sätt som andra arbetsområden, som vi kunna ordna med här inom landet.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

Sjöfarten är ju internationell, och den är i många avseenden beroende av internationella förhållanden och internationella överenskommelser.

Nu har ju kommerskollegium i sitt remissyttrande just pekat på dessa omständigheter och framhållit, att man i detta sammanhang bör ta hänsyn till sjöfartens internationella karaktär. Kommerskollegium har även pekat på den omständigheten, att denna fråga vad sjöfolket beträffar är föremål för den internationella arbetsorganisationens uppmärksamhet. Det förefaller därför, som om det skulle ha varit berättigat och klokt, om man just för detta område låtit frågan anstå till dess de internationella förhandlingarna om detta arbetsområde, som äro i gång, kunna komma till ett resultat, och alltså den svenska sjöfarten icke i den internationella konkurrensen blir ställd i ett läge, som kan vålla den svårigheter. De synpunkter, jag här framfört, ha ju också beaktats i reservationen nr 2, och till denna ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Jag har även på en annan punkt motionsvägen framfört ett ändringsyrkande. Det gäller vissa arbetstagare, som också skulle falla under 1 § punkt 3, nattarbetare alltså, nämligen de arbetare, som huvudsakligen eller uteslutande äro sysselsatta med vakttjänst, alltså nattvakter. Visserligen infaller deras arbetstid under nattens timmar, men det arbete, dessa personer äro sysselsatta med, är ju ändå inte på något sätt betungande, om man jämför med de andra kategorier, som man infört under denna paragraf. Det har ju också visat sig, att åtskilliga av de personer, som ha dylikt arbete, inte ansett det vara mera betungande än att de kunna ha dubbelarbete och även arbete under vissa dagtimmar. Det förefaller mig ganska motiverat, att man även skulle undanta dessa ifrån denna lagbestämmelse. Den frågan har emellertid inte ens av reservanterna beaktats i utskottet, och jag skall därför, herr talman, inte på den punkten ställa något yrkande. Jag har endast velat framföra min synpunkt i detta sammanhang.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Henriksson m. fl.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag vill säga några ord gentemot herr Fahlman. Han kräver, att man först skall göra en undersökning dels om de ekonomiska förhållandena, dels ur befolkningssynpunkt, och han menade, att tidpunkten just nu skulle vara särskilt oläglig för genomförande av detta. Jag har här ett utskottsutlåtande från 1919, där man behandlade inskränkningen av arbetstiden, och reservanterna säga även där: »Av avgörande betydelse för hela den ifrågasatta lagstiftningen är uppenbarligen frågan, huruvida det kan antagas, att vad som genom 8-timmarsdagen minskas i arbetstid skall återvinas genom ökad arbetsintensitet. Härom har lagrådet yttrat, att den förebragta utredningen synes giva vid handen, att den nedsättning i arbetsmängd, som 8-timmarsdagens genomförande innebär, icke kan antagas bliva ersatt genom ökning i arbetsintensitet. Vi konstatera med tillfredsställelse detta omdöme från opartiskt håll.»

Det är givet, att man vid varje tillfälle kan haka sig fast vid de s. k. sakkunnigutlåtanden, som kommit från olika håll, men det har också visat sig i detta fall, då det gäller 8-timmarsdagen, och i andra liknande fall, att de sakkunniga i regel misstagit sig i dessa frågor.

Herr Ryberg säger, att han inte var övertygad om att allt tunnelarbete kan jämföras med övrigt arbete. Jag är förvissad om att man kan göra det uttalandet, att visst arbete i gruva inte heller kan jämföras med visst arbete i tunnel. Jag tror dock att denna härklyvning är ganska farlig, och jag tror inte, att andra kammaren bör gå in för denna finkamning.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

Herr Henriksson har yrkat bifall till den reservation, som framhåller att sjöfartsnäringen är ett avgränsat område, som inte skall falla under denna lag. Han påpekade, att sjöfartsnäringen skulle ha speciellt internationella hänsyn att ta. Jag vill i det sammanhanget endast säga, att all arbetslagstiftning väl är mer eller mindre internationellt beroende. Jag tycker att det är litet underligt om man beträffande sjömännen, vilka man under kristiden ägnat så många vackra ord och vilka man nu verkligen skulle kunna ge ett handtag, skulle komma och säga, att ni böra undantagas från denna lagstiftning. Även om svårigheter kunna uppstå i vissa hänseenden, så tror jag att det skulle vara beklagligt att göra det.

Sjömansyrket har ju alltid haft en viss romantisk prägel över sig. Den som utifrån ser på sjömansyrket och även den som en gång i tiden varit sjöman kan glorifiera yrket i olika avseenden — det hade vi prov på i första kammaren i går kväll. Det är dock så, att de som glorifiera yrket i regel gått ifrån det, och om sjömansyrket varit så märkvärdigt så hade det kanske varit önskvärt ur olika synpunkter att dessa herrar stannat kvar och haft det nöje, som sjömansyrket kan bjuda. — Jag tror att det ur olika synpunkter skulle vara olyckligt, om man här skulle göra undantag för sjömännen.

När det sedan gäller nattvakter säger herr Henriksson, att de inte ha så betungande arbete och att de i vissa fall skulle ha dubbelarbete. Jag har visserligen bara under åtta till tio år provat på nattarbete, och det är givet att jag inte kan åberopa någon större erfarenhet. Den erfarenhet jag har tyder dock på att sådant arbete dock i ganska stor utsträckning är pressande, även om det inte är direkt betungande.

När det här säges, att nattvakter bruka ha dubbelt arbete, så är väl orsaken den, att sådana arbetare i regel betalas dåligt. Med den kontroll över nattvaksarbetet som dock för närvarande finns med dessa kontrollur och dylikt, så tror jag nog att en nattvakt inom ett företag har fullt upp att göra. Jag anser, att man inte heller beträffande denna kategori bör göra något undantag.

Sedan talas det om den internationella arbetsorganisationen, och att man skall taga initiativ där. Jag har haft nöjet att en gång sitta på läktaren och åhöra en sådan diskussion. Det är i regel så, att när denna internationella arbetsorganisation haft ett sammanträde, utarbetar man konventioner och gör rekommendationer. Då det sedan gäller att antaga dessa rekommendationer så vet väl herr Henriksson lika bra som jag, att de i regel antagas av de stater, som inte på något sätt beröras av den konvention, man rekommenderat.

Jag tror att vi, utan att behöva vara alltför rädda för konsekvenserna, kunna antaga utskottets utlåtande med de ändringar, som vi anfört i reservationen nr 3.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Henriksson**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill endast till den siste talaren säga, att han nog i någon mån missförstått mitt yttrande då det gällde frågan om den internationella arbetsorganisationen och dess förhållanden. Jag talade om sjöfartsförhållandenas särställning, men inte därför att inte även andra arbetsområden kunna beröras av dessa förhållanden, utan av det skälet att sjöfartsnäringen är en internationell arbetsmarknad. Man kommer alltså in på förhållanden såsom de gestalta sig för sjöfarten i andra länder.

Det är av det skälet jag menar att man bör ha klart för sig, hur även andra länder lösa sin arbetslagstiftning beträffande sjöfolket, och att man därvidlag

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)
försöker komma fram till en något så när god enhetlighet, i varje fall gentemot de stora sjöfartsnationerna.

Härpå anförde

Herr **Lindholm**: Herr talman! Det förslag som föreligger till behandling innebär en betydande förbättring när det gäller semesterbestämmelserna för vissa grupper. På ett område är jag emellertid inte riktigt nöjd med lagtextens utformning, nämligen när det gäller bestämmelsen om att man skall få förlängd semester för nattarbete mellan klockan 22 och 6. I praktiken kommer det i alla fall att betyda, att huvudmassan av dem som ha nattarbete ställas utanför, detta beroende på den omständigheten att många arbeta i s. k. treskift, d. v. s. de få inte den kvalifikationstid per månad, som är erforderlig. Det betyder att järnbruksarbetare, som i mycket stor utsträckning arbeta i treskift, ställas utanför, trots att det arbete de utföra i många fall är av sådan art, att det skulle vara synnerligen berättigat med en något längre semester. Jag tänker t. ex. på hytt- och martinarbetarna, som i betydande utsträckning arbeta under söndagsdygnet.

Jag har för min del begärt ordet för att peka på detta förhållande och dessutom för att framhålla önskvärdheten av att man med det snaraste verkställer en omprövning av bestämmelserna på detta område, så att även de s. k. treskiftsarbetarna beredas en förbättrad semester i stil med den, som beretts gruvarbetare och med dem jämställda. Det var endast detta jag ville ha sagt.

Herr **Ryberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag glömde att i mitt första anförande göra det påpekandet, att denna lag ju är avsedd att träda i kraft den 1 juli i år, således om ett par dagar. Om kammaren följer reservanternas, torde det vara omöjligt att få en sammanjämkning till stånd, så att lagen kan träda i kraft den 1 juli. Det är ju inte lång tid kvar dit. Ikraftträdandet kan måhända i så fall komma att uppskjutas ett halvt år.

Herr **Hermansson**, som jämväl erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag anser att det inte finns något hinder för sammanjämkning av de skilda ståndpunkterna. Det finns heller inte något hinder för att ändra övergångsbestämmelserna i lagen på det sättet, att underlaget för den förlängda semestern kan räknas från den 1 juli, även om lagen icke skulle bli promulgerad förrän någon dag efter detta datum.

Härpå yttrade:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Det var närmast ett yttrande av herr Fahlman, som föranledde mig att begära ordet. Han sade nämligen i ett av sina anföranden, att ett genomförande av denna nya semesterlag skulle för sjöfartens vidkommande betyda svåra avbräck, men han talade inte om, varuti dessa avbräck skulle bestå. Det överlämnade han helt åt den som vill att själv försöka lista ut. Det har också påtalats i motion II: 484 och motsvarande motion i första kammaren, att det för sjöfartens vidkommande inte skulle vara så lyckligt om lagen i sin av Kungl. Maj:t föreslagna lydelse skulle genomföras, och man har också här i kammardebatten pekat på den internationella lagstiftning som sker på sjöfartens område.

Jag måste då till att börja med säga, att det är alldeles riktigt att det på sjöfartens område existerar en rad lagar av internationell karaktär, men det

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

existerar också en del av skandinavisk karaktär, och det existerar en del av rent nationell karaktär. Semesterlagstiftningen är en lag av rent nationell karaktär, och det ansågs, när man sysslade med den första semesterlagen, att sjöfarten inte skulle undantagas. Man hade konferenser med representanter för sjöfartsnäringens olika grenar och kom så småningom till det resultatet, att det skulle vara bäst om sjöfolket finge åtnjuta samma semester som landets övriga arbetare och att det på den punkten inte blev någon skillnad. Den enda egentliga skillnad som finns i fråga om semester för sjöfolket är, att sjöfolket kan magasinera sin semester och taga ut den för två år på en gång, medan andra arbetare ju äro tvungna att taga den för varje år. Orsaken till denna rätt att magasinera är den, att man vill undvika att det gifta sjöfolket i vissa fall skulle bli tvingade att taga sin semester i utländska hamnar utan i stället skulle kunna åtnjuta den hemma och därjämte kunna på en gång uttaga en längre ledighet. Man bör beakta, att fartygen ju inte kunna ligga och vänta, medan besättningsmännen ha semester.

I detta sammanhang anser man, att semesterlagen skall bli av internationell karaktär till en liten del, således den delen som nu avhandlas och som gäller utökning för dem som ha nattarbete, för dem som äro under 18 år och för dem som arbeta i mörkrum. Jag vet inte, vad det skulle tjäna för syfte, om man skulle förfara på det sättet. Det kan enligt vad jag kan se inte vara någon som helst uträkning med att man just på den punkten skulle få en internationell semesterlagstiftning. Antagligen är det väl så, att man genom förslaget om att få denna del internationell räknar med att det aldrig skulle komma att genomföras någon förbättring för sjömännen.

Nu är det emellertid, eftersom diskussionen kommit i gång om den här saken, en sak som jag skulle vilja framhålla, som icke har varit påtalad någonstans. Vi ha för sjöfolkets vidkommande en arbetstidslag, som i vissa fall stadgar 84 timmars arbetstid per vecka. I en del fall och för en del av sjöfartsnäringen blir det ändå längre arbetstid. Vi ha bestämmelser, som gå ut på att man kan taga ut över 300 arbetstimmar per månad. Detta är begränsat i avtal till högst 280 eller 290 timmar, och det lägsta, som man lyckats få ned det till, är 270 timmar per månad. Det är emellertid att märka, att sjömännen icke ha någon söndagsledighet. Vi ha 52 söndagar per år. Om man räknar med att de i varje fall arbeta 25 söndagar ha de, även de som gå vakter och skulle få 18 dagars semester per år, icke kompenseras för den söndagsarbetstid de få arbeta gratis. De ha visserligen månadslön, men de få i alla fall i olikhet med andra arbetargrupper arbeta även på söndagarna utan någon extra betalning. Jag måste säga att man kan med fog driva den meningen, att sjöfolket strängt taget inte har någon semester. De ha blott fått kompensation för den sön- och helgdagsarbetstid, som de förlora. De ha också fått kompensation på så sätt, att man i sjömanslagen har bestämt, att de skola ha en halv dags ledighet per månad för att under tid, då affärs- och expeditiionslokaler äro öppna, kunna göra inköp o. s. v.

Det är således såvitt jag kan förstå inte någon svårighet för den svenska sjöfartsnäringen att klara den här lilla utökningen av semestern. I utskottets utlåtande har det sagts — och jag tror det är sagt i något yttrande också — att det för många kommer att betyda att det blott blir semesterersättning som utbetalas. Vederbörande avmönstrar från fartyget och är således utan arbete — kan inte återgå helt enkelt till samma arbetsplats — och då blir det ju semesterersättning som utbetalas och inte någon semesterlön. Men i alla de fall, där semester kan uttagas, bör det inte bli några större svårigheter, därför att den blivit ökad till 18 dagar.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

Nu har det talats om konferensen i Seattle, där man ju också diskuterat semesterfrågan. Det är riktigt, men om de uppgifter äro riktiga, som varit synliga i pressen om diskussionerna i Seattle, så skulle man ingalunda ha blivit överens om någon internationell semesterbestämmelse för sjöfolket. Däremot har det amerikanska sjöfolket för kort tid sedan avtalsvägen genomdrivit en 40 timmars arbetsvecka till sjöss och i hamn på de amerikanska fartygen. Det betyder ju bara, att amerikanarna ha fått en betydligt kortare arbetstid än vad övriga nationers sjömän ha. I de fall då man inte kan kompensera dem för arbete under söndagar med motsvarande ledighet o. s. v., så skall det utgå övertid ersättning för den arbetstiden. Jag vet inte, om inte i detta sammanhang också det amerikanska sjöfolket har förhandsförsäkrat sig om semesterrätt dessutom. Det har i varje fall sagts, att så har skett, men jag har inte fått något direkt bevis för det, varför detta mitt uttalande inte får tagas såsom kontant.

Det skulle vara mycket mera att säga i denna fråga till förmån för en längre semester för sjöfolket, men då skulle denna förmån vara sådan att samtliga ombord på fartyg anställda skulle få den längre semestern. Det är ju tyvärr inte på det sättet, att arbetet ombord på fartyg och till sjöss är en dans på rosor varje dag på året, utan många gånger och oftast är det ett mycket besvärligt och tungt arbete, låt vara att någon enstaka måhända ombord under viss kortare tid kan ha det relativt drägligt och hyggligt.

Jag skall be, herr talman, att med vad jag nu har sagt få yrka bifall till utskottets utlåtande med den formulering av 1 § som återfinnes i reservationen betecknad med nr 3.

Herr **Andersson** i Gisselås: Herr talman! Herr Hermansson ansåg det tämligen självfallet att man skulle kunna jämställa tunnelarbetare med gruvarbetare under jord.

Den som har haft tillfälle att följa arbetet i tunnlar har lagt märke till att flertalet av arbetarna syssla med lastning och transport av utsprängda bergmassor. Dessa arbetare komma således ut i fria luften med icke alltför långa mellanrum.

Sedan kan man ju också säga, att tunnelarbete betraktas visserligen som ett hårt arbete, dock icke hårdare än arbete med jordschaktning och i bergskärningar och liknande arbete. Jag vet också av egen erfarenhet att tunnelarbete inte betraktas av arbetare som så särskilt avskräckande. Det är tvärtom eftersökt, särskilt vissa tider av året, och på vintern anses det som ett bland de bättre arbetena. Jag anser därför att man inte nu skall utvidga semestern att även omfatta dessa arbetare, utan att man kan nöja sig med vad utskottet har tänkt sig i detta avseende.

I övrigt har jag den uppfattningen, att hela denna utökning av semestertiden nog kanhända borde ha anstått. Såsom redan anförts är det ytterligt svårt att få arbetare till en del yrken. Räknar man med att semestern skall — och det skall den ju — vara en rekreation och vila, tror jag att den förlängda ungdomssemestern inte kan vara så överhängande just nu, när det är så pass besvärligt som vad det är.

Jag har dock, herr talman, intet yrkande.

Herr **Hermansson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Andersson i Gisselås tydligen har missuppfattat reservanternas förslag när det gäller tunnelbyggarna. Det är ju nämligen inte så, att enligt detta förslag tunnelbyggare

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

överhuvud taget skulle komma under lagen, utan det fordras ju också att detta arbete med byggande av tunnel skall ske under jord på samma sätt som arbete i gruva eller stenbrott. Det är den omständigheten att arbetet utföres under jord, som är huvudsaken.

När jag har ordet vill jag fästa uppmärksamheten även på en annan sak, som tidigare inte blivit anförd i debatten, nämligen att om reservanternas förslag beträffande nattarbete skulle komma att bli bifallet, skulle det betyda att restaurang- och hotellpersonalen i betydande utsträckning skulle komma i åtnjutande av den längre semestern. Det gäller här till stor del kvinnlig personal. Det är nämligen så, att denna kategori av arbetstagare nu i stor utsträckning slutar sitt arbete vid 1-tiden på natten — strax före eller strax efter kl. 1 — och den går således förlustig den förlängda semestern, om nattarbetet skall beräknas börja kl. 22.

Herr **Andersson** i Gisselås, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag är fullt medveten om, att skall man tala om tunnelarbete, så avser man arbete under jord. Det kan inte vara tal om annat, och jag har inte missuppfattat på något sätt.

Jag vidhåller att såsom tunnelarbete bedrivs kan det i varje fall inte jämföras med arbete i gruva, därför att gruvarbetare komma inte upp annat än mellan varje skift, då däremot, som jag redan sagt, flertalet av tunnelarbetarna dock komma ut med inte så långa mellanrum, därför att de syssla med transportarbete.

Det är ju borrharna som måste vara inne i tunneln, men borrhare och sprängare äro inte så värst många. Jag håller före att ett sådant arbete dock är väsentligt mycket lättare än gruvarbete.

Härpå anförde:

Herr **Wiberg**: Herr talman! Av herr Lundbergs anförande fick jag nästan det intrycket, att han förmenade, att arbetsgivarna missunnade sina anställda semester och att de betraktade semestern som någonting av ondo. Det vore olyckligt, om debatten avslutades utan att vi fått klarhet på denna punkt. Detta är också anledningen till att jag nu vågar ta kammarens uppmärksamhet i anspråk någon minut. Jag tror mig ha rätt att tala på företagarnas vägnar, eftersom jag i viss omfattning borde känna till företagarnas, industriledarnas och arbetsgivarnas i gemen inställning och därjämte i viss mån kanske får anses vara bland många andra här i kammaren representant för näringslivet.

En sådan uppfattning, som den jag nyss skisserade, saknar varje grund. Den tid fanns kanske, då arbetsgivarna betraktade de anställdas semester på detta sätt, men dess bättre är den gamla Manchesterliberalismens tid förbi, och den moderne företagaren eller industrimannen inser, att semestern är av godo i stället för av ondo. De moderna företagarna — dit räknar jag i dag den överväldigande delen av företagarna i vårt land — beklaga, att vi ännu inte kommit dithän, att vi generellt kunna utöka semestern. Vi se av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, att detta ännu inte ansetts möjligt. Den socialdemokratiska regeringen har icke ansett sig kunna ta på sitt ansvar att föreslå en lagstiftning, som generellt utvidgar semestern. Den moderne företagaren är väl medveten om att det skulle innebära en ökad belastning och ett ökat tryck på vissa områden av näringslivet om — vilket jag förutsätter som självfallet — Kungl. Maj:ts proposition bifalles. Man är också medveten om att detta tryck och denna ökade belastning får bäras av näringslivet. Jag hoppas vidare och jag tror att detta är en uppfattning, som delas av näringslivet i gemen, att den

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

dag inte skall vara alltför avlägsen, då det skall vara möjligt att väsentligt förlänga semestertiden. Allt detta beror naturligtvis på i vad mån det är möjligt att i vårt land få fram en ökad produktion till följd av ökad rationalisering, större yrkesskicklighet, intensitet, skapande fantasi och företagsamhet.

Herr Lindberg har berört den ena kategori, varom det nu är fråga, nämligen sjöfolket. Jag vill inte förneka, att herr Lindbergs anförande gjorde ett mycket starkt intryck på mig. Men sjöfolket står väl i ett internationellt beroende på ett helt annat sätt än vad som gäller arbetarna inom landet i övrigt. Naturligtvis äro de allra flesta företag mer eller mindre internationellt beroende, men det föreligger dock i allmänhet en ganska väsentlig gradskillnad mellan dessa och sjöfarten. Jag medger emellertid, att jag fortfarande känner stor tvekan, men jag föreställer mig, att det riktiga och i nuvarande läge är att följa den reservation, som förordats av herr Henriksson.

Jag vill till slut, herr talman, fästa uppmärksamheten vid att på samma sätt som jag för mitt vidkommande helt och oförbehållsamt anslutit mig till Kungl. Maj:ts proposition med den lilla ändring, som föreslås i nämnda reservation, har även herr Henriksson, som ju är en känd representant för näringslivet i denna kammare, anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka bifall till det av herr Henriksson förordade förslaget.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag tror herr Wiberg har missuppfattat mig, om han fått det intrycket, att jag har sagt, att arbetsgivarna betraktade semestern som någonting av ondo. Jag har tvärtom den uppfattningen, att moderna arbetsgivare, till vilka jag givetvis även räknar herr Wiberg, anse att man skall vara aktsam om arbetskraften, därför att denna har så stor betydelse för produktionen. Vad jag yttrade var, att de moderna företagens och industriedarnas åsikter i regel icke komma till synes i de beslutande församlingarna, där de ha sina representanter. Jag vill påpeka, att de moderna industriedarna på detta område liksom på andra områden av ekonomisk natur oftast företräda en annan uppfattning än den som kommer till synes, när man går att besluta. Det är ju ändå så att de beslut, som fattas i riksdagen och annorstädes, bli bestämmande för hur det hela skall utformas.

Efter härmed slutad överläggning godkändes paragrafen.

Övriga delar av förslaget till lag angående ändring i lagen om semester.

Godkändes.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

Efter föredragning av inledningen till 1 § jämte det med 1) betecknade momentet yttrade:

Herr Lundberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det förslag, som är angivet i reservationen 3).

Herr Ryberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av lagrummet enligt Kungl. Maj:ts förevarande, av utskottet tillstyrkta förslag dels ock på godkännande av lagrummet i den ly-

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

delse, som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner den nu föredragna delen av 1 § i Kungl. Maj:ts förevarande, av andra lagutskottet tillstyrka förslag till lag om förlängd semester för arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 97 ja och 73 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt ifrågavarande lagrum i den lydelse, som angivits i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag.

Det med 2) betecknade momentet i 1 §.

Godkändes.

Det med 3) betecknade momentet i 1 §.

Efter föredragning av utskottets hemställan beträffande lagrummet anförde:

Herr **Lundberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 3) även på denna punkt.

Herr **Ryberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av 1 § 3 mom. enligt utskottets förslag dels ock på godkännande av berörda lagrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Lundberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det med 3) betecknade momentet i 1 § av förevarande förslag till lag om förlängd semester för arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Förslag till lagar om dels ändring i semesterlagen, dels förlängd semester för vissa arbetstagare. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Dahlgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 101 ja och 74 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § 3 mom. i Kungl. Maj:ts förevarande lagförslag.

De med 4) och 5) betecknade momenten i 1 §.

Godkändes.

Härefter yttrade:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber beträffande tillägg till 1 § få yrka bifall till reservation 2).

Herr **Ryberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till det under överläggningen av herr Henriksson framställda yrkandet dels ock på avslag å samma yrkande; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

*Förslag till
folkbok-
föringsförord-
ning m. m.*

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Rylander**: Herr talman! I detta ärende föreligger det endast i ett hänseende meningsskiljaktighet inom utskottet. Det gäller frågan om tillsynen över kyrkobokföringen och hur de kyrkobokföringsinspektörer, som äro avsedda att tillsättas, skola förordnas.

Jag vill till en början erinra om att riksdagen år 1945 på förslag av särskilda utskottet hemställde till Kungl. Maj:t att ta frågan om tillsynen över kyrkobokföringen under förnyat övervägande. Inom utskottet ansåg man sig nämligen kunna ifrågasätta, huruvida inte skäl talade för att den decentra-

Förslag till folkbokföringsförordning m. m. (Forts.)

liserade tillsynen över kyrkobokföringen borde anförtros länsstyrelserna i stället för domkapitlen. Jag var för egen del inte av den åsikten, att så borde ske, utan jag har hela tiden ansett, att tillsynen borde ankomma på domkapitlen. Därmed har jag dock inte velat säga, att inte länsstyrelserna borde beredas ett mycket stort inflytande då det gäller att tillsätta dessa kyrkobokföringsinspektörer.

Riksdagen hemställde emellertid som sagt till Kungl. Maj:t att ta frågan under förnyat övervägande. Förmodligen lutade riksdagens majoritet åt att tillsynen borde överflyttas till länsstyrelserna. Så mycket mer förvånande är det att finna, att andra särskilda utskottets majoritet här föreslår ett skrivsätt, som till mycket stor del fråntar länsstyrelserna den möjlighet de eljest skulle ha haft att göra sitt inflytande gällande i detta hänseende. Kungl. Maj:t har föreslagit, att förslag till inspektörsbefattning skall upprättas av vederbörande domkapitel och att inspektören sedan skall förordnas av Kungl. Maj:t. Det är möjligt, att Kungl. Maj:t haft för avsikt att i administrativa bestämmelser föreslå, att länsstyrelsen skall kunna utöva ett visst inflytande. Emellertid har utskottet varit enigt om att understryka vikten av att länsstyrelsernas mycket stora erfarenhet i fråga om kyrkobokföringens bedrivande skulle tillvaratagas vid tillsättande av inspektörerna.

Länsstyrelserna komma ju att veta mycket mer om prästerna som kyrkobokförare än vad domkapitlet någonsin kommer att göra. Länsstyrelserna föra ju centralregister, grundade på uppgifter, som komma från prästerna, och de ha därigenom stora möjligheter att se vad vederbörande präst går för som kyrkobokförare. Länsstyrelserna äro vidare besvärinstans när det gäller frågor om den rätta kyrkobokföringsorten, och dessa äro ju, som vi veta, de svåraste frågorna på detta område. Dessa frågor bli i fortsättningen än mer betydelsefulla, om ett förslag, som överväges av socialvårdskommittén, går igenom, enligt vilket hemortsrättens bestämmande grundas på kyrkobokföringen och inte som nu på mantalsskrivningen. Slutligen äro länsstyrelserna chefsmyndighet för mantalsskrivningsförrättarna, och dessa ha ju, som vi veta, mycket med prästerna att göra.

Utskottsmajoriteten föreslår nu, att domkapitlen skola upprätta förslag till kyrkobokföringsinspektör, och vederbörande länsstyrelse skall sedan beredas tillfälle att yttra sig över domkapitlets förslag. Sedan förslaget en gång är avgivet skola alltså länsstyrelserna få komma fram med allt vad de veta om vederbörande. Detta har jag liksom några andra ledamöter av utskottet inte ansett tillfredsställande, utan vi anse, att domkapitlen innan de avge sitt förslag borde få reda på allt vad länsstyrelsen kan ha att andra om vederbörande. Länsstyrelsen bör alltså ha tillfälle att redan innan förslaget avges meddela domkapitlet sina iakttagelser om de prästmän, som kunna komma i fråga som inspektörer. Då har man den allra största anledning att tro, att domkapitlet och länsstyrelsen komma överens om någon, som är lämplig som kyrkobokföringsinspektör.

Enligt majoritetens skrivsätt är det inte så. Enligt detta blir det nästan omöjligt för länsstyrelsen att andra något om en redan nominerad kandidat. Framför allt är det ju inte omöjligt, att om en kanske i och för sig utmärkt man är föreslagen, länsstyrelsen för sin del kunde ha föreslagit någon, som är ännu mer lämpad för uppdraget. Reservanterna ha därför hemställt, att förslag till inspektörsbefattnings besättande skall upprättas efter samråd med vederbörande länsstyrelse.

Herr talman, nu har emellertid första kammaren i dag med en visserligen knapp men dock majoritet gått in för utskottets förslag, och jag vill inte nu

Förslag till folkbokföringsförordning m. m. (Forts.)

här i riksdagens elfte timme inleda kammarens ledamöter i den som jag tror mycket stora frestelsen att rösta för reservationen. Ty det skulle ju kunna medföra komplikationer i form av sammanjämningsförslag. Jag avstår därför, herr talman, från att nu framställa något yrkande om bifall till reservationen. Men jag har velat här motivera reservanternas ståndpunkt. Jag får vara nöjd med den tillfredsställelse jag känner däröver att jag är säker om att mina åsikter delas av det övervägande antalet länsstyrelser och domkapitel i landet.

Herr **Nordström** i Torsby: Herr talman! Då herr Rylander icke framställt något yrkande, skall jag fatta mig kort.

I anledning av vad herr Rylander anförde angående skillnaden mellan samråd och yttrande från länsstyrelsen ber jag endast få framhålla, att utskottets flertal funnit, att länsstyrelsens ställning blir starkare, om den får avgiva skriftligt yttrande till den som skall förordna inspektören än om länsstyrelsen endast får samråda med domkapitlet om vilken som skall föreslås. Man kan knappast tänka sig, att ett domkapitel skall sätta upp ett förslag — med risk att få detta förslag desavuerat av länsstyrelsen — utan att ha samrått med länsstyrelsen på förhand. Nöjer man sig med att här sätta in ordet samråd, då blir det troligen endast ett par lägre tjänstemän, en i domkapitlet och en i länsstyrelsen, som ringa sinsemellan och resonera om vilken som är lämplig som inspektör. Skriva vi, som utskottet föreslagit, innebär det, att ett samråd alldeles säkert kommer att äga rum på förhand, varefter länsstyrelsen har att avgiva yttrande under ämbetsmannans ansvar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Karlsson** i Granebo: Herr talman! Det är icke mycket mer att tillägga när vi diskutera detta ärende, i all synnerhet då från reservanternas sida icke har framställts något yrkande om bifall till reservationen.

Jag skall icke upprepa vad som tidigare har sagts här angående denna sak. Jag vill bara erinra kammaren om att när det gäller att tillsätta inspektör är det inte något stort antal människor som här kan komma i fråga. Det är endast en från varje stift och i de större stiftet möjligtvis två. Det skulle vara mycket underligt, om domkapitlet, som skola föreslå dessa personer, inte skola välja de bästa till dessa befattningar, då de ha hela denna stora skara att välja ibland som finns inom ett stift. Med hänsyn härtill tycker jag, att det föreligger ingen som helst risk att följa utskottets förslag och godtaga den motivering som utskottet skrivit.

Jag har med dessa ord endast velat stödja yrkandet om att utskottets förslag antages.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att närvara i utskottet vid denna frågas behandling, men om jag hade varit det skulle jag i det läge som uppstått sedan i fjol utan tvekan ha gått på Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Då riksdagen i fjol behandlade propositionen om folkbokföringen uttalade den enhälligt, att för det fall att inspektörer skulle komma till för folkbokföringen, skulle dessa inspektörer sortera under länsstyrelserna och inte under domkapitlet. Kungl. Maj:t har emellertid icke lyssnat till vad riksdagen sade utan föreslagit, att inspektörerna skola sortera under domkapitlet och vara föredragande där i kyrkobokföringsärenden. Jag måste ju säga — ehuru jag var den som i fjol drev utskottets mening, som också blev riksdagens beslut — att sedan jag närmare satt mig in i saken har jag funnit, att det kungl. förslaget är starkare än riksdagens. Det är folkbokföringen vi här tala om och således icke registerföringen hos länsstyrelserna. Det är för kyrkobokföringen,

Förslag till folkbokföringsförordning m. m. (Forts.)

inspektören erfordras, och då denna bokföring skall omhänderhas av präster, bör inspektören sortera under domkapitlet. Vad är då naturligare, än att inspektören förordas av domkapitlet, som också bör suveränt lämna förslag på vilken inspektör domkapitlet vill förordas?

Jag skulle helst vara benägen att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men eftersom nu utskottet sökt få en kompromisslinje, som går ut på, att domkapitlet skall uppgöra förslag och att detta förslag skall underställas länsstyrelsen för yttrande, har jag intet däremot, fastän jag ju måste säga, att det förefaller mig litet underligt, att man skall sammankoppla de två myndigheterna domkapitlet och länsstyrelsen.

I det läge vari frågan befinner sig och då kompromissen möjligen skulle kunna tillfredsställa båda parter, ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 12.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckta motioner om revision av riksdagens arbetsformer m. m.

*Revision av
riksdagens
arbetsformer
m. m.*

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Sedan jag för mer än en vecka tillbaka begärde ordet i denna angelägenhet, har jag haft goda tillfällen att överväga den tveksamhet jag redan då hade i fråga om att yttra mig och att uttala mig på det sätt som nu kommer att ske. Det finns tillfällen, då man helst skulle vilja undvika att tala, men då å andra sidan sådana förhållanden föreligga, att man känner sig förpliktad att göra ett uttalande. Detta må nu för min del vara sagt med rätt eller orätt.

Jag skall inte i riksdagens protokoll ånyo skriva in de voteringsciffror som vid flera tillfällen kommit till synes på tavlorna på ömse sidor av denna samlingsal, men vi äro nog alla medvetna om att de flera gånger varit sådana, att det inte kan fortgå på detta sätt utan allvarlig skada för riksdagens anseende. Jag vill redan nu tillägga, att det ur ingen synpunkt vare sig för riksdagsmännens, för riksdagens egen eller för landets eller regeringens del är nyttigt eller önskvärt, att riksdagens anseende sjunker ute i landet.

Det jag nyss påpekade i fråga om voteringsciffrorna har emellertid varit sådant, att man icke har kunnat undgå att höra, att det talas därom ute i landet. Jag har bland annat under järnvägsresor fått höra, att man observerat saken och talat om densamma. När jag påtalar denna skolkning från riksdagsarbetet, så vänder jag mig inte mot någon särskild person eller mot någon särskild meningsriktning här. Jag tror, att vi alla ha anledning att mer eller mindre observera detta förhållande, och jag kanske bör tillägga, att det knappast är landsorten som i detta fall ofördelaktigt utmärker sig utan att det även är representanter från andra delar av landet som i detta fall ha lika stor skuld. Det är nog ett förhållande, där vi alla äro skyldiga.

När jag sagt detta vill jag emellertid framhålla, att det också finns vissa ursäkter för frånvaron från riksdagen; och en ursäkt skall jag återkomma till senare, nämligen de sent avlämnade propositionerna. Vi riksdagsmän äro icke därmed att vi fått en fullmakt som medlemmar av riksdagens första eller andra kammare förvandlade till blott och bart riksdagsmän, som kunna lämna sina övriga sysselsättningar och enbart ägna sig åt riksdagen. Det skulle knappast vara nyttigt, om så vore förhållandet. Vi ha nämligen i stor utsträckning hemma företag att sköta, företag som vi måste sörja för, för såvitt vi icke skola

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

lida ekonomisk skada, ja, i många fall ekonomiskt gå under. Ty även om man kunde dra sig fram nödortfött på arvodet för riksdagsuppdraget, så skulle man icke kunna bära förlusten av ett företag som går under och därmed drar ekonomiska svårigheter med sig. Många, ja kanske de flesta av oss ha i ganska stor utsträckning uppdrag i hemorten, som det kanske inte är så lämpligt att vi i alltför stor utsträckning avstå från. Jag har nämligen den uppfattningen, som jag nyss antydde, att det icke är nyttigt eller lämpligt, att riksdagsmannen enbart blir riksdagsman och i alltför stor utsträckning tappar bort förbindelsen med hemorten och dess förhållanden. Det är tvärtom ganska nyttigt — jag skulle nästan vilja säga nödvändigt — att han kan bibehålla en viss och icke alltför ringa kontakt med förhållandena i sin hemort. Vi äro visserligen riksrepresentanter, men vi äro också — jag hoppas, att man fattar detta i den bästa meningen — bygderepresentanter. Det är angeläget, att vi kunna hålla full kontakt med både vår bygd och vårt hem, med deras behov och förhållanden samt därigenom bli talesmän för dem i riksdagen.

Det är således åtskilliga förhållanden som göra, att riksdagsmannen givetvis måste besöka hemorten allt emellanåt. Men detta ursäktar på intet vis en skolkning av den omfattning som på senaste tiden ägt rum. Jag har icke haft tillfälle därtill, men om man skulle göra upp en statistik över röstsiffrorna i riksdagen under gångna tider och nu, så fruktar jag, att jämförelsen skulle bli mycket ofördelaktig för nutiden.

Jag antydde, att det finns åtskilliga förhållanden som bidraga till den skolkning jag talat om. Det är ganska lätt att resonera som så, att på grund av den nuvarande majoritetsställningen i riksdagen man på förhand vet, vilken utgång ett ärende får, och därför tänker, att vare sig jag är här eller inte är utgången given, och i alla fall kommer inte min röst vid votering att avgöra ärendet. Jag vet, att det resoneras på detta sätt, men jag godkänner icke detta resonemang. Jag skall icke heller nämna och allra minst klandra, att förhållandena under samregeringen i viss mån gävo oss riksdagsmän en anledning att taga litet lättare på riksdagsarbetet och på nödvändigheten att vara här närvarande. Jag har därmed på intet sätt velat uttala mig mot samregerandet. Det var ju nödvändigt, och vi hade alla en känsla av att så var förhållandet.

Nu skall jag emellertid be att få rikta mig till den högste representanten för regeringen, vilken är här närvarande, och säga ifrån vad jag sagt vid tidigare tillfällen. Det sena avgivandet av propositioner håller på att fräta sönder riksdagen. Jag skulle nästan vara färdig att stryka under detta uttalande, fastän jag vet, att det är tillspetsat. Det sena avgivandet av propositioner har medfört, att vi få så länge tillbringa vår tid i riksdagen, att vi i hög grad måste försumma det nödvändiga arbete vi ha hemma — för att icke tala om att vi få försumma våra familjer, men det skall jag icke närmare tala om; jag har bara velat antyda det. Man har därför i viss mån tvingats att frigöra sig från riksdagstvänet, och detta har utan tvivel bidragit till skolkningen.

Det gjordes ju ett försök för ganska många år tillbaka att begränsa Kungl. Maj:ts befogenhet att avgiva propositioner — vi veta ju, när den egentliga propositionstiden efter sextio dagar utgår. Detta har bara medfört, att man inom departementen skyndar sig att göra i ordning alla lätt ordnade propositioner, så att man denna dag kunnat komma med en ordentlig bunt propositioner, vanligen sådana som det egentligen icke är så påkostande för riksdagen att handlägga. Men sedan komma de stora propositionerna undan för undan och vid en sen tidpunkt, vilket ovillkorligen måste försena riksdagsarbetet. Med allt beaktande av den nuvarande tidens och den gångna tidens utomordentliga förhållanden tror jag ändå, att man skall nödgas erkänna, att många propositioner ha under de gångna riksdagarna och även vid denna riksdag läm-

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

nats vid sådan tidpunkt och varit av sådant slag, att de icke behövt avlämnas just då utan att de mycket väl hade kunnat stå över och antingen lämnas till höstriksdagen eller till nästkommande års riksdag.

Med avseende på den reform av riksdagens arbetsformer som skulle bli resultatet av den utredning som här föreslås vill jag uttala den förhoppningen, att den nya utredningens resultat inte skall pratas ihjäl under hand såsom den föregående utredningens resultat, som ju aldrig fingo komma under riksdagens prövning. Jag måste säga, att jag hoppas, att denna nya utredning skall på allvar ta itu med att skapa en verklig organisationsform för riksdagsarbetet. Om jag, mina damer och herrar, yttrar mig litet tillspetsat, är det inte bara på grund av min benägenhet att så göra utan på grund av att jag tror att det kan vara nödvändigt att man yttrar sig tillspetsat i detta fall. Finns det egentligen något större arbetsområde inom vårt land, där arbetet är så dåligt eller inte alls organiserat som riksdagen? Tänk på utskottsarbetet och dess samordning. Det finns ingen. Det är ju den rena slumpen, hur ärendena komma från utskotten till riksdagen. Ena gången ha vi fyra, fem obetydliga ärenden, och andra gången ha vi ett tiotal eller tjugotal stora ärenden. Jag omnämnde i fjol, att vi vid ett plenum hade 1 000 sidor utskottsutlåtanden att plöja igenom på tiden mellan två plena. Även om man orkar med det, lär det väl då icke fastna så förfärligt mycket därav. Under den sista tiden ha vi haft nytodelade utskottsutlåtanden på 400—500 sidor till varje plenum. Det är icke gärna möjligt att då ta sådan del av dessa utskottsutlåtanden som man kanske skulle vilja och som man borde. Skulle det inte vara möjligt att åstadkomma någon sorts organ som hade befogenhet att litet grand samordna arbetet mellan utskotten, så att icke varje utskott handlade på eget bevåg utan hänsyn till de andra? Jag tror att det inte bara är möjligt utan även nödvändigt.

Jag vill tillägga en annan sak. Man får gärna motsäga mig, ty jag talar i viss mån för att bli motsagd, för att få saken under diskussion.

Går det inte ofta så till inom ett utskott eller en utskottsavdelning, att när man håller på att sluta arbetet för dagen och överlägger om nästa sammanträde, ordföranden säger: på tisdag eller torsdag kan jag inte ha något sammanträde, ty då skall jag resa bort? Då tycka kanske åtskilliga andra utskottsledamöter: ja, det kan ju vara bra att få en ledig dag, jag har åtskilligt annat att göra. Så avstår man från utskottssammanträdet i stället för att man rimligen kunde säga, att då den ordinarie var förhindrad att som ordförande leda förhandlingarna på tisdag eller torsdag eller vilken dag det nu må vara, då får vice ordföranden leda förhandlingarna. Det finns alltid en hel del småärenden eller rena expeditionsärenden — om man inte vill låta vice ordföranden leda förhandlingarna i de större ärendena — som skulle kunna avverkas och därmed riksdagsarbetet påskyndas.

Jag skall icke upptaga tiden längre, men jag har velat ge dessa antydningar. Jag har här icke tagit till orda på något vis som partiman, men jag skulle vilja säga: är det icke ett sunt konservativt krav, att den svenska riksdagen finner sådana arbetsformer, att den kan vara försäkrad om att den svenska allmänheten vill skänka den full och obeskuren aktning för dess arbete? Jag finner detta vara ett krav som icke får eftersättas, och det är detta som varit orsaken till mina uttalanden här.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag tror inte att vi komma till rätta med det problem, som nu behandlas, genom fortsatt klander och fortsatt klagan. Enda sättet att lösa det är att till sist finna några män, som verkligen kunna rationellt ta hand om saken. Det betänkande, som tidigare kommit och som nu ligger hos regeringen, måste jag beteckna såsom

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

tämligen betydelselöst för lösningen av frågan om bättre arbetsformer för riksdagen.

Man vinner väl inte heller så mycket med nya förklaringar. Jag har mer än en gång tidigare här i kammaren stått till svars för de för sent avlämnade propositionerna. Jag har gjort det med rätta såsom regeringens chef, men med orätt med hänsyn därtill, att knappast någon har lagt ned så mycket arbete, som jag har gjort, för att verkligen komma över de svårigheter, som medföra att förslag avlämnas till riksdagen så sent som fallet varit. Det är uppenbart, att under krigsåren särskilda förhållanden ha medverkat till detta. Det är uppenbart att även under mer normala förhållanden lägen kunna inträffa, då regeringen måste förbehålla sig att framlägga en proposition sent. Jag kan som exempel ta propositionen om Norrbottens järnverk, som har tillkommit efter en mycket snabbt gjord utredning, vilken dock icke blev färdig förrän långt fram under riksdagen. Regeringen hade då att överväga, om propositionen skulle framläggas till vårriksdagen eller om man skulle vänta till höstriksdagen. Det befanns därvid att med ett dröjsmål voro förenade så stora samhällseliga olägenheter, att regeringen hellre tog den mindre olägenheten: att få ett klander från riksdagens sida.

Varpå det allmänna fördröjandet kan bero är svårt att säga. Jag tror att den riktigaste förklaringen är, att våra departement på statssekreterarsidan äro för arbetstyngda. Jag har upprepade gånger sagt till departementscheferna: »Skaffa mer arbetskraft, så att ni kunna hinna undan!» Man har i regel invänt, att när det gäller propositionerna till riksdagen, måste det vara en sammanhållande kraft, som granskar allt som skall läggas fram, och han orkar inte med mer än ett visst mått av arbete. En sanning är, att det sätt, varpå staten utnyttjar sina tjänstemän på statssekreteraravdelningen, knappast skulle tolereras inom något annat område. Dessa tjänstemän ha en arbetsbörda, som gör att man frågar sig, hur länge de skola stå ut.

Jag tror att en av de vägar, som måste beträdas för att få en bättre ordning till stånd, är att förstärka arbetskraften inom departementen, och jag hoppas därjämte att det nu, när vi väl efter hand glida in i s. k. mer normala förhållanden, skall bli möjligt att bättre avväga den arbetsmängd, som vid varje riksdag lägges på kamrarna.

Det tillkommer inte mig såsom talare från regeringsbanken att kritisera riksdagen, men jag tror inte att kammarens ledamöter skulle uppskatta om jag gick tvärs över till min plats i kammaren för att säga vad jag har att tillägga.

När man nu så hårt riktar sin kritik mot regeringen, bör man observera vad den föregående talaren också underströk, nämligen att riksdagen själv icke arbetar rationellt. Det är ju ganska lustigt, att den motion, som vi här behandla, om en rationellare ordning av riksdagsarbetet, är avlämnad inom motionstiden i början av riksdagen, men konstitutionsutskottet har icke blivit färdigt med sitt utlåtande till kamrarna förrän så sent, att vi måste behandla det under en av våra sista sammanträdesdagar.

Men detta är inte enastående. Om ni titta på föredragningslistan för i dag, skola ni finna, att 17 av de 19 utlåtanden, som vi ytterligare ha att behandla vid detta plenum eller kanske vid dess fortsättning i morgon, röra motioner som icke ha väckts i samband med kungl. propositioner. Bland dessa utlåtanden finns även ett från ett tillfälligt utskott. Frågan är därför, om inte riksdagen, i stället för att bara stirra mer eller mindre argt på Kungl. Maj:t, också borde titta litet kritiskt på sig själv. Som gammal riksdagsman skulle jag kanske vilja ge ett uppslag därvidlag, nämligen att man ser litet på de tillfälliga utskottens arbete.

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

Jag har många gånger förväntat mig över att riksdagen skall under sina sista veckor behöva behandla utlåtanden från tillfälliga utskott. Den förklaring, som jag kunnat finna till detta, är att våra tillfälliga utskott anse sig, när de fått en motion att behandla, förpliktade att föranstalta om en utredning, som icke blott fördröjer utskottets eget arbete, utan också belastar åtskilliga myndigheter. Resultatet av denna utredning blir antingen ett avslagsyrkande eller ofta — de tillfälliga utskotten äro ju mycket välvilliga — ett förslag om att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning. Vad de tillfälliga utskotten egentligen ha att avgöra är frågan, om spørgsmålet har det intresse, att det bör utredas, och jag tycker att de tillfälliga utskotten skulle kunna komma till ett resultat därvidlag utan att göra en utredning, alltså genom att endast mera principiellt bedöma, huruvida spørgsmålet är av den storleksordning eller har det allmänna intresse, att det bör underkastas en utredning, och därefter antingen föreslå eller avstyrka en sådan. Sedan kommer ju ändå den verkliga utredningen. Man slipper på detta sätt att två gånger besvara samma myndigheter, och vidare slippa vi den ökning av arbetsbelastningen mot slutet av riksdagen, som uppstår därigenom att de tillfälliga utskottens utlåtanden komma så sent.

Jag har, herr talman, också haft några mer radikala spekulationer om hur riksdagsarbetet bör ordnas — jag talar nu fortfarande som riksdagsman, och det är alltså inte fråga om något försök från regeringens sida att utöva något tvång över riksdagen, vilket man ju är så rädd för.

Herr förste vice talmannen sade att man borde ha en bättre samorganisation i fråga om utskottens arbete. Såvitt jag har förstått, skall talmanskonferensen vara den sammanhållande kraft, som dirigerar arbetet här i riksdagen. På sin tid väcktes från konstitutionsutskottets sida interpellationsvis frågan, om inte riksdagen på förhand kunde erhålla besked om vilka propositioner, som voro att vänta, för att därigenom få en bättre grundval för organiserandet av sitt arbete. Jag vet inte, om den propositionsförteckning, som regeringen mycket snällt levererar till talmännen vid början av riksdagen, har kommit så mycket längre än till talmännen och kanske till utskottsordförandena. Jag har inte märkt, att den på något sätt har tjänat till vägledning för en bättre organisation av utskottens arbete. Jag är inte heller säker på att talmanskonferensen kan utgöra den sammanhållande kraften, och därför har jag verkligen gått och tänkt mig den möjligheten, att man anställde en riksdagsdirektör, som hölle kontakt med utskotten och dirigerade arbetet där.

Jag märker, att den enskilda företagsamhetens representanter se förtjusta ut över detta uppslag, men jag har därmed inte velat säga någonting annat än att jag tror att skall man få en rationell organisation, så går det inte att vid utskottens sida sätta ett så stort kollegium som talmanskonferensen. Man behöver ju inte gå till den ytterligheten att anställa en riksdagsdirektör, men varför inte utse, låt oss säga tre personer med uppdrag och med rätt att inte bara följa utskottens arbete, utan också att försöka på sådant sätt ingripa däri, att det blir en rationellare ordning?

Detta är givetvis mycket revolutionerande, ty inte kunna ledamöterna av ett utskott gärna tänka sig, att man utifrån blandar sig i deras angelägenheter. De skulle naturligtvis mycket väl kunna tänka sig att blanda sig i ett annat utskotts arbete, men själva hålla de säkerligen mycket styvt på att få vara fredade för intrång från annat håll.

Jag har här resonerat om ett par möjligheter, som kunna te sig radikala, men jag tror att antingen skola vi låta bli att tala om riksdagsarbetets rationalisering eller också skola vi försöka att gå radikalt till väga och skapa en organisation, som kan arbeta effektivare. Jag är dock inte säker på att man ens på

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

det sättet kan lösa problemet med de långa riksdagarna, ty där spelar en omständighet in, som jag inte gärna kan underlåta att framhålla i detta sammanhang. Det är inte bara de sena propositionerna eller det mer eller mindre rationellt bedrivna utskottsarbetet, som är avgörande för riksdagens längd, utan även det förhållandet att riksdagen har mycket mer att göra nu än riksdagen har haft tidigare. Med den samhällseliga utveckling, som har ägt rum, med nödvändigheten för riksdag och regering att ingripa på allt flera områden, måste också arbetsbördan öka. Jag ser t. ex. hur det är inom regeringen — jag har ju suttit med där en tid. Då jag kom in där, var det nästan en liten sensation, när vi hade 700 ärenden att avgöra i en konselj. Nu är det knappt någon konselj, då ärendenas antal understiger 1 000, och det springer ofta upp till 1 200. Det beror visserligen delvis på att vi ha fått en del rätt små ärenden, t. ex. om namnändringar och sådant, som skola handläggas i konselj, men å andra sidan är det samtidigt ett bevis på hur arbetsmängden överhuvud taget ökat. Och ökar den för regeringen, så ökar den för riksdagen, och vi skola inte försöka inbilla oss att vi genom några rationaliseringar kunna komma ned till samma tid för riksdagsarbetet som för, låt mig säga trettio, fyrtio år sedan. Vi ha helt enkelt mer arbete nu, och därför måste vi också arbeta mer.

Herr förste vice talmannen **Magnusson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag tror att hans excellens herr statsministern skall ge mig rätt i att jag inte heller ville eller mitt uttalande vittnade om att vi bara skulle se rätt, när det gäller de sena propositionerna, utan att riksdagen också skulle se litet kritiskt på sig själv. I det fallet sökte jag nog rättvist fördela min kritik.

Vad sedan beträffar hans excellens' påpekande om att motioner, som kommit under den vanliga motionstiden, ännu inte behandlats av riksdagen, vill jag inte försvara ett sådant förhållande. Men vi skola komma ihåg, att inom utskotten, även de tillfälliga utskotten, resonerar man ofta som så, att det inte är så bråttom med att ta ställning till enskilda motioner, när det är så många kungl. propositioner, som ännu inte blivit behandlade, och så drar det ena det andra med sig. Jag försvavar inte detta sätt att resonera, men jag vet att det faktiskt förekommer sådana resonemang.

I anledning av vad hans excellens här sade om talmanskonferensen vill jag framhålla, att om talmanskonferensen skall bli en ledande kraft i riksdagsarbetet, måste den högst väsentligt omorganiseras. Jag är emellertid personligen ense med herr statsministern om att här behövs ett organ, som verkligen kan se till, att det blir samordning i arbetet. Eljest kommer nog arbets sättet att bli lika dåligt som hittills.

Jag förstår fullt ut att riksdagarna nu inte kunna vara lika korta som tidigare, men om detta beror på det faktiska förhållandet, att arbetsbördan är så mycket större än tidigare, är det desto angelägnare att se till, att riksdagsarbetet genom sena propositioner m. m. inte drar ut på tiden på ett sådant sätt, att många av dem som vi behöva ha med här — jag tänker på näringsidkare och andra — inte kunna utöva riksdagsmannaupdraget.

Vidare yttrade:

Herr **Hallén**: Herr talman! Utom själva ämnet vill jag påtala, att herr förste vice talmannen funnit det lämpligt att här i kammaren uppträda såsom ett slags custos för kammarledamöterna i fråga om sättet för deras deltagande i kammarplena. Jag vill inte alls försvara de stora siffrorna för antalet frånvarande vid flera röstningstillfällen, men när herr förste vice talmannen säger, att det

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

talas om denna sak ute i landet, så vill jag ifrågasätta, om det verkligen är lämpligt att en ledamot av kammarens presidium här för detta på tal. Vore det inte lämpligare, att man inom riksdagsgrupperna toge upp den frågan för att se, inom vilket parti som denna skolning är vanligast förekommande, och hur man skall förebygga den? Det finns så mycket folk ute i landet, som begagnar varje tillfälle att tala nedsättande om riksdagen, att jag tycker att riksdagens förtroendemän inte skola ge ytterligare näring åt detta. Det viktigaste är ju att riksdagsmännen äro här, och vad frånvaron vid voteringarna beträffar kan man kanske vinna en viss popularitet för ögonblicket på att offentligen och inför kammaren påtala denna, men det är inte mycket att rekommendera.

Det kan inte nekas till, herr talman, att så fort det blir tal om riksdagsarbetet, blir det en viss irritation på en del håll. Den bottnar, såsom alla veta, i att man tycker att riksdagen drar för långt ut på tiden på sommaren. Jag vill härvidlag helt instämma i vad herr statsministern sagt om att man inte kan ge sig ut på jakt efter någon särskild syndabock; det kan vara en felaktig organisation av utskottens arbete, den ojämna tillförseln av propositioner eller annat, som här äro bidragande orsaker. Men den huvudsakliga orsaken är dock, såsom statsministern framhöll, den oerhörda ansvällningen av statsmakternas befattning med allmänna ting, vilken gör att även riksdagsarbetet ökar. Jag har roat mig med att göra några korta anteckningar i biblioteket från min första riksdag — det var 1912, alltså åtskilliga år tillbaka i tiden. Då rådde verkligt idylliska förhållanden, som det kan ha sitt intresse att ställa i motsats till dagens läge.

Det visar sig vid en sådan tillbakablick, att de tio huvudtitlar, som vi då hade, omspände ett belopp av 176 800 000 kronor och att riksstaten balanserade på 263 milj. kronor. Kungl. Maj:ts sista proposition för riksdagen kom den 15 maj — det var nr 273 — och det kanske kan ha sitt kuriositetsintresse att veta, att det var en proposition, undertecknad av dåvarande sjöministern, häradshövding Jacob Larsson, i vilken man hemställde till riksdagen att ge sitt medgivande till att Kungl. Maj:t skulle få ta emot pansarbåtföreningens 12 miljoner. Propositionen tillstyrktes tre dagar senare av statsutskottet, vars sista memorial, d. v. s. statsregleringen, kom den 29 maj. Och allt annat gick i samma stil. I fråga om huvudtitlarna kan jag erinra om att försvaret kostade 55 milj. kronor och att socialbudgeten höll sig på den blygsamma siffran av 19 milj. kronor. Att tala om när utskotten slutade sitt arbete kanske har mindre intresse, men jag kan åtminstone nämna, att jordbruksutskottet med Persson i Tällberg såsom ordförande var klart den 6 maj, lagutskottet med landshövding Johan Widén som ordförande den 17 maj och statsutskottet, som sagt, den 29 maj.

När man mot detta ställer den väldiga mängd av propositioner, som riksdagen nu får, och budgetens ansvällning till mellan 3 och 4 miljarder, så förstår man, att hur vi än bära oss åt, så går det inte att mer väsentligt förkorta riksdagarna. Och det är ju inte bara Kungl. Maj:ts kansli, utan statsmakterna överhuvud taget som digna under en stigande arbetsbörda, som man inte synes på något sätt kunna begränsa eller minska.

Och då blir ju frågan — det är det som utredningen skulle skapa klarhet om —: till vilka tider av året skall detta arbete förläggas för riksdagens del? Jag vet att meningarna äro mycket delade på den punkten — det finns ofta lika många projekt som det finns riksdagsmän — men jag tror att på en punkt råder det en mycket stor enighet, nämligen att det inte får fortsätta som det nu är. Att man t. ex. vid riksdagens början den 10 januari inte vet, om arbetet kommer att avvecklas i mitten av juni eller av juli, kanske t. o. m. slutet av

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)
juli, är naturligtvis för många människor, inte minst det praktiska förvärvs-
arbetets män, mycket besvärligt och avhåller många av dem att ta emot ett
riksdagsmannaupdrag. Och likadant är det med det förhållandet, att man,
när året börjar, ofta inte vet, om man måste disponera sin tid så och ordna
med sitt kall så, att man också kan ligga här en eller två månader eller mer på
hösten, och att man inte heller exakt vet, när detta blir. Det är klart, att denna
osäkerhet i fråga om arbetet och framför allt arbetstiden gör, att en mängd
mycket kvalificerade personer draga sig för att taga emot riksdagsmanna-
updrag.

Ett äro vi alltså nog överens om, och det är att riksdagens stora flertal inte
vill vara med om att vi skola hålla på i ett sträck från den 10 januari i bortåt
sju, kanske snart åtta månader. Hur arbetet sedan skall organiseras, om man
skall ha avslutningen på hösten eller om man skall börja arbetet på hösten,
exempelvis den 1 eller 15 november, är sådant, som jag menar att utredningen
måste gå till botten med.

Det har talats om det sena avlämnandet av propositioner, och detta har
naturligtvis i viss mån bidragit till förseningen av riksdagsarbetet. Man måste
ju söka sig tillbaka till flodens källa, och då är det ju klart att detta spelar
en viss roll. Herr statsministern talade om att man skulle behöva ett slags
riksdagsdirektör. Det vore inte alls omöjligt, om man inte kan få talmanskon-
ferensen att fungera som ett sådant organ. Jag skulle i alla fall i all vörd-
samhet vilja säga, att man kanske också kan undra om inte Kungl. Maj:ts
eget kansli skulle behöva en kanslidirektör. Det är visserligen sagt att stats-
sekreterarna och deras medhjälpare digna under en oerhörd arbetsbörda, men
man har också ett intryck av att propositionerna strömma in på ett oerhört
ojämnt sätt. Det är nog inte alltid det lyckas att i statsrådsberedningen reg-
lera dem och t. ex. stoppa en och annan proposition. Jag har själv hört från
ett och annat håll — och det är mycket mänskligt — att ett statsråd kan sätta
en viss ära i att när de sakkunniga äro färdiga, ärendet har varit på remiss
och blivit överarbetat på departementet så skall propositionen fram! Att riks-
dagen matas med dessa propositioner på ett mera rationellt sätt tror jag är
nödvändigt. Om det bör ske genom ett slags kanslidirektör, en delegation eller
en nämnd eller på något annat vis får utredningen säga, men att propositions-
avlämnandet bör regleras och på något sätt bringas i samklang med riksdags-
arbetet är alldeles uppenbart.

Sedan är det ju sant, att felen i många stycken ligga hos oss själva. Det
påtalas, att det strömmar in för många utlåtanden så här mot slutet. Jag kan
åtminstone frita mitt eget utskott. Visserligen avhandlas detta vårt utlåtande
först i dag, men det har dock legat 14 dagar på riksdagens bord, innan denna
forcerade press ägde rum. Att det måste bli en ändring är emellertid alldeles
uppenbart. Vi veta ju hur det tillgår nu, när dessa väldiga massor av utlåtanden
komma in. Det är ett faktum, att många av riksdagsmännen inte orka
och inte kunna läsa igenom dessa. Det blir ett röstande på auktoritetstro, man
tittar efter vem som har skrivit under utlåtandet. Men låt oss tänka oss som
en hemsk mardröm, ärade kammarledamöter, att det aldrig stode under ett
utlåtande vilka som utgjorde majoriteten utan bara stode, att utskottet före-
slagit det och det och att en minoritet på tre—fyra personer föreslagit det
och det. Hur skulle riksdagsmännen kunna hinna att, låt oss säga efter den
15—20 juni, sakligt penetrera dessa väldiga mängder utlåtanden, som de skola
ta ställning till? Måste vi inte skam till sägandes erkänna att vi titta efter,
var vi ha våra själs- och trosfränder, och sedan känna vi oss något så när
på den säkra sidan. Det må så vara, men detta är naturligtvis intet idealiskt
sätt för en riksdagsman att ta ställning till de olika problemen.

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

Jag menar, herr talman, att man inte kan peka ut någon speciell syndabock, varken Kungl. Maj:t med de sporadiska propositionerna eller utskotten med deras arbete, och allra minst ligger felet hos kammарplena. Ibland talas det om att kammарplena försena arbetet. Det kunna vi väl knappast säga, då vi under större delen av riksdagen bara ha plenum en gång i veckan. De timmarna mer eller mindre betyda förfärligt litet.

Jag har tillåtit mig att med dessa ord söka visa åtminstone ett par punkter, som jag tror att utredningen måste angripa för att vi skola få en sådan verklig rationalisering av våra arbetsformer, som vi alla åstunda.

Jag ber med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Spångberg: Herr talman! Att jag har dristat mig begära ordet i denna fråga beror närmast på att jag har deltagit i utskottet vid behandlingen av densamma och att jag på grund av i vissa stycken avvikande mening rörande motiveringen i utlåtandet har bifogat en reservation.

Då jag lyssnade till herr förste vice talmannen Magnusson, hade jag en känsla, som jag ofta haft, av att man talar alldeles för ofta och alltför överdrivet dels om arbetslösheten här i riksdagen och dels om att riksdagsarbetet drar så mycket längre ut på tiden nu än tidigare. Man möter sedan dessa uttalanden i pressen, och när herr förste vice talmannen säger, att man också ute bland allmänheten har börjat tala om dessa förhållanden är det möjligt att han har rätt. Men allmänhetens intryck har säkert bildats genom dessa återkommande påståenden, inte minst genom pressen.

I utskottsutlåtandet betonas man också saker på ett överdrivet sätt. Man säger där bland annat, att denna riksdagstidens förlängning medför »olägenheter av allvarlig art». Vari dessa olägenheter bestå redovisas emellertid inte. Det är möjligt att det är olägligt för regeringen, att riksdagen under de senaste åren varit delad i en vår- och en höstsession. Det har möjligen fördröjt arbetet i Kungl. Maj:ts kansli. Herr förste vice talmannen påpekade också i sitt anförande att det medför olägenheter — jag fattade hans anförande så att det närmast avsåg honom själv. Långa riksdagar medföra givetvis olägenheter även för den som är egen företagare och som under riksdagen även måste ägna tid åt sin egen verksamhet. Det är naturligtvis så, att ett offentligt uppdrag, som varar en längre tid, inte bara medför angenäma ting för den som åtagit sig uppdraget; det medför alltid några olägenheter. Vad som i detta fall är viktigast och vad vi måste ta den största hänsynen till är väl det ökade riksdagsarbetet, vilket också framhölls från statsministerns sida.

För egen del och som tillhörande dem som inte ha varit så betungade av andra uppdrag eller uppdrag inom riksdagens utskott, skulle jag emellertid vilja säga att det inte är så mycket lättare att stå utanför utskottsarbetet, såvida man själv vill bilda sig en uppfattning om de frågor som riksdagen har att behandla.

Det talas här om att riksdagstiden numera förlänges så mycket, men det är väl alldeles orimligt att ens tänka sig att nu kunna slutföra arbetet inom riksdagen på samma tid, som ansågs vara lämplig på 1800-talet, då tvåkammarsystemet infördes i vårt land. Jag har liksom ordföranden i konstitutionsutskottet, herr Hallén, roat mig med att se efter i protokollen, inte bara från det år, då jag kom till riksdagen för 25 år sedan, utan även för några andra år. Jag har funnit, att riksdagen sedan 1867, då tvåkammarsystemet hade genomförts, endast sex gånger kunnat avsluta riksdagsarbetet inom den tid som grundlagen föreskriver. Man kunde inte ens göra det de första åren, utan

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

under alla dessa 80 år ha som sagt endast sex riksdagar kunnat slutas i vad man ansåg vara normal tid.

Man behöver ju sedan bara erinra om att riksdagens arbete har ökat i omfattning år efter år. Man kan också i riksdagens protokoll finna huru detta ökade arbete har förlängt riksdagstiden. Om man ser till antalet propositioner och till driftbudgeten, finner man att driftbudgeten de första åren uppgick till 40—50 miljoner kronor per år. Ordföranden i konstitutionsutskottet, herr Hallén, erinrade om att driftbudgeten då han kom hit för ett 35-tal år sedan var uppe i ungefär 200 miljoner kronor, i dag omfattar den 3—4 miljarder. Ökningen av riksdagens arbetsuppgifter har också medfört att riksdagen under detta århundrade endast en enda gång kunnat slutföra sitt arbete i den ordning, som man ansåg vara den riktiga, då dessa bestämmelser utfärdades. Det är sålunda ganska tydligt att arbetstiden i 1866 års riksdagsordning icke passar för 1946 års riksdag.

Inom utskottet har det heller inte rått några delade meningar om behovet av en utredning rörande en revision av riksdagens arbetsformer. Då jag emellertid till utskottsutlåtandet har fogat en reservation, har det närmast skett i anledning av det avsnitt, som behandlar propositionerna och där man understryker, att riksdagstiden förlänges genom att propositionerna lämnas så sent, och att detta medför olägenheter av allvarlig art.

Vi få i utskottsutlåtandet några statistiska uppgifter om det antal propositioner, som under de senaste åren lämnats in under vårsessionerna efter den så kallade ordinarie propositionstidens utgång. År 1944 avgåvos 46 och år 1945 91 propositioner efter den ordinarie propositionstidens utgång, och i år ha före detta utlåtande avlämnats 101 propositioner efter den 12 mars.

Jag tänker inte bestrida riktigheten av de anförda siffrorna, men jag frågar, om den omständigheten att dessa propositioner överlämnats efter propositionstidens utgång verkligen har förlängt arbetstiden så mycket som man vill göra gällande. Det har i varje fall icke inom utskottet gjorts någon undersökning av hur mycket det sena propositionsavlämnandet kan ha fördröjt riksdagsarbetet. Vi kunna ju dock erinra oss att det under de senare åren har avlämnats mer än 300 propositioner vid varje riksdag. Det kanske inte hade gått så mycket fortare, om de alla avlämnats före propositionstidens utgång. Man blir väl ändå inte, ärade kammarledamöter, så synnerligen glad över att få ett tjugue eller ett trettiotal ganska omfattande propositioner på en enda gång, såvida man fäster sådan vikt vid riksdagsuppdraget att man vill läsa dessa propositioner och bilda sig en egen uppfattning om vad de innehålla och kanske t. o. m. önskar motionerna i en eller annan fråga.

Det har här redan påpekats att utskottet självt, genom att föreliggande utskottsutlåtande avlämnats så sent att vi först nu behandla det, visat att propositioner kunna avlämnas och motioner kunna väckas ganska tidigt utan att vederbörande utskott därför kommer fram med utlåtande förrän rätt sent. De motioner, som föranlett detta utskottsutlåtande, väcktes ju i januari månad, och det är väl i varje fall ingen av utskottets ledamöter som vill påstå, att utskottet avsiktligt fördröjt utlåtandet i ett eller annat syfte.

Man kan också erinra om att då bestämmelserna om den ordinarie propositionstiden fastställdes, avlämnades endast 30—40 propositioner varje år. Under 1860-, 1870- och 1880-talen var propositionernas antal omkring 30 per år. Jag tycker nog därför, att utskottsutlåtandet fått en väl tillspetsad form, när där anføres: »Någon rationell ordning av riksdagens arbete kan emellertid icke skapas, om ej åtgärder vidtagas för att möjliggöra ett mera planmässigt framläggande för riksdagen av propositionerna, än vad hittills varit fallet.»

Jag är villig att erkänna att jag mycket litet känner till hur det arbetas

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

på Kungl. Maj:ts kansli, men jag är alldeles övertygad om att man inte avsiktligt fördröjer framläggandet av propositioner, och jag har heller inte något intryck av att regeringen onödigtvis avlämnar propositioner här i riksdagen. Det är givet att regeringen så långt det går skall rätta sig efter riksdagens arbetsmöjligheter, men jag tvivlar inte på att regeringen söker anpassa avlämnandet av propositioner efter riksdagens möjligheter och arbetstid. Å andra sidan måste den anpassningen väl vara ömsesidig för att man skall nå det för samhället bästa resultatet. Jag tror sålunda att »olägenheter av allvarlig art», för att använda utskottets uttryck, skulle uppstå, om propositionerna hafsades fram för att avlämnas inom en mycket begränsad tid, eller om de skötos upp till en kommande riksdag, därför att de inte medhunnos före propositionstidens utgång. Jag har också redan sagt, att det väl knappast är önskvärt att man får kilovis av propositioner på en enda gång.

En utredning i denna fråga bör sikta både på ett ömsesidigt hänsynstagande mellan regering och riksdag i fråga om tiden för propositionernas avlämnande och möjligheterna för den enskilde riksdagsmannen att tränga in i propositionerna.

Jag har närmast lutat åt den uppfattningen, och jag har givit uttryck åt den i utskottet, att om riksdagsarbetet bleve delat i en vår- och en höstsession, med början på våren, skulle man kunna avsluta vårsessionen vid någon bestämd tidpunkt. Om det sedan under vårriksdagen skulle komma propositioner mycket sent som inte hade med budgeten att göra skulle de möjligen kunna uppskjutas till höstsessionen. Jag kan t. o. m. gå så långt att jag i vissa fall kan finna detta önskvärt, då man under sommaren finge tid att ordentligt studera dem.

Vid debatterna har ibland framhållits, både tidigare och nu, att riksdagen delvis skulle sakna arbetsuppgifter. I den mån det vore fallet kan man naturligtvis tala om olägenheter av allvarlig art; men är nu detta inte ganska överdrivet? Jag vet inte om riksdagsmännen gå arbetslösa, men jag kan omvittna — även om man kanske inte skall vittna för sig själv — att under den tid jag inte tillhörde något utskott alls — och jag har gått många år här i riksdagen utan att tillhöra något utskott — kände jag sannerligen inte av någon arbetslöshet. Jag måste säga, att det är mycket svårare att tränga in i olika frågor under sådana förhållanden, än då man, om också bara såsom suppleant, åtminstone har rätt att gå på utskottssammanträdena och lyssna till debatterna och ta del av det material, som utarbetas inom utskottet. Jag är den förste att medgiva, att det är en brist att inte alla ledamöter, kanske t. o. m. från början, kunna vara med i utskottsarbetet, och det kanske man bör tänka på i samband med den kommande utredningen. Om man vid en eventuell omorganisation av riksdagens budgetarbete även tillsåge att ledamöterna i större utsträckning komme med i utskottsarbetet skulle det kanske påskynda riksdagsarbetet. På tal om den enskilde riksdagsmannens arbetsuppgifter vill jag också säga, att en riksdagsmans tid ju inte bara fylles av utskottssammanträden och kammarsammanträden. Mellan dessa sammanträden måste han väl ha tid till för riksdagsarbetet så elementära ting som att läsa riksdagstrycket. Ges inte denna möjlighet lär väl riksdagen i ännu mindre grad än vad som nu — jag tänker närmast på herr förste vice talmannens uttalande — är fallet bli ett levande och arbetande organ.

Jag förstår mycket väl att man kan lägga om riksdagens arbete och härmed förkorta riksdagstiden ganska avsevärt. Det skulle man kunna göra genom att exempelvis vältra på riksdagen massor av propositioner redan i början, låta utskotten arbeta från morgon till kväll och genom att i utskotten anställa en stab av tjänstemän, som skötte utredningsarbetet och utarbetade

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

promemorior och utlåtanden och sedan vältrade ut allt detta i kamrarna på en gång — med påföljd att riksdagsmännen inte hade några möjligheter att läsa sig in i de olika frågorna. Då skulle det inte bli några långa debatter, men hurudant anseende skulle riksdagen få? Följden blev ju att man bara finge säga ja och nej, man finge — såsom herr Hallén sade — lita på sina partikamrater eller andra, och man finge rösta med hänsyn till vilka som skrivit sina namn under utskottens utlåtanden. Men detta ja och nej, skulle det stärka riksdagens anseende? Skulle det göra riksdagen till en arbetande och levande organisation? Vi ha ju bevittnat, inte här i landet men i andra länder, försök att genomföra en dylik organisation. Det arbetssättet nådde väl sin fulländning i den operettartade riksdagen i Tyskland under Hitlerregimen, men det finns säkerligen ingen här i Sveriges riksdag som vill be-träda den vägen.

Jag skall inte ta upp allt annat som ofrånkomligt sammanhänger med riksdagsarbetet — hur enskilda personer eller organisationer vända sig till riksdagsmännen för att erhålla upplysningar i olika frågor, som behandlas här i riksdagen, eller framlägga sina bekymmer om brister och missförhållanden. Allt detta avspeglas emellertid senare rätt väl i riksdagen i form av motioner, interpellationer, enkla frågor och dylikt. Allt detta tar tid, och jag vill påstå att denna tid inte är bortkastad ur samhällets och riksdagens egen synpunkt. Jag tror det är nyttigt för riksdagsarbetet, att ledamöterna på detta sätt kunna stå i livlig kontakt med allmänheten, med sina uppdrags-givare. På det sättet kunna medborgarnas synpunkter på samhällsfrågorna bäst komma till sin rätt och demokratin hållas levande och stark. Jag tror att en utredning rörande riksdagens arbetsformer kommer till bästa resultat, om man räknar även med dessa förhållanden.

Detta var några synpunkter, herr talman, som jag tidigare redovisat i utskottet och som jag önskat hade fått något större utrymme i det utlåtande som föreligger. Men då inte detta har skett har jag inte kunnat underlåta att här ge uttryck för dessa synpunkter. Med framhållande av detta har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Senander: Herr talman! Jag fruktar att frågan om riksdagens arbetsformer redan blivit en visa i hela landet. Den är av så gammalt datum och har blivit så omtjatad, att folk i allmänhet i denna, jag höll på att säga eviga fråga börjar se ett bevis för en svaghet hos de parlamentariska institutionerna. Inte så mycket därför att det existerar ett spörsmål om arbetsformerna, utan därför att frågan har blöts och stötts under årtionden utan att bringas något nämnvärt närmare sin lösning. Det enda resultat man åstadkommit med denna ofruktsamma diskussion om riksdagens arbetsformer är, att de reaktionära krafterna i landet nu ha större möjligheter än någonsin att skära pipor i vassen. Detta resultat ha riksdagen själv och vissa riksdagsmän gjort sitt till för att skapa. För dem som ha intresse av att misskreditera demokratin och de demokratiska institutionerna måste det vara ett önskeläge, att riksdagen om och igen diskuterar — enligt min mening från alldeles felaktiga utgångspunkter — sina arbetsformer utan att komma till något betydande resultat. Det är detta som givit näring åt den ofta osunda kritik, som riktas mot riksdagens arbete.

Riksdagen har i propagandan framställts som en ganska arbetsoduglig institution, en institution utan förmåga att reformera sig själv. Den mest vulgära propagandan har sökt ge intryck av att riksdagsmännen antingen sova i sina pulpeter och i plenisalarna eller driva omkring i riksdagens lokaler och slå dank i brist på arbetsuppgifter. Överhuvud taget ha arbetsförhållandena i riksdagen

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

framställts på ett förvranget sätt, varigenom en mängd vanföreställningar skapats om riksdagen och dess arbete.

Det är emellertid, som jag nyss antydde, inte bara okunnighet, som orsakat klankandet på riksdagen och dess arbetsformer. Bakom de flesta förvrängningarna spårar man en medveten strävan att utnyttja allmänhetens okunnighet om riksdagsarbetet för skumma, reaktionära syften. För min del betraktar jag denna på senare tid intensifierade propaganda som en avläggare till den bekanta PHM-propagandan. Kan man bara övertyga allmänheten om att riksdagen är en arbetsoduglig institution, tror man sig därmed ha funnit ett värdefullt bidrag till den propaganda som förklarar, att all statsdrift är av ondo, och att endast den heliga och oantastliga privatkapitalismen förmår att sköta den samhällseliga produktionen. Vad som är mest anmärkningsvärt i denna sak är emellertid att vissa riksdagsmän fallit för denna skadliga propaganda och mer eller mindre direkt engagerat sig i densamma. Det kanske inte är så anmärkningsvärt att högerens riksdagsmän kverulera i frågan — högern är ju den främsta exponenten för PHM-propagandan — och det ligger därför i sakens natur att dess riksdagsmän engagera sig. Men det är minst sagt bedrövligt att socialdemokratiska riksdagsmän och socialdemokratisk press låna sin medverkan i denna art av PHM-propaganda. De borde ha kunnat inse att det ständiga klankandet i denna sak bidrar till att skapa animositet hos folket mot riksdagen och de övriga parlamentariska institutionerna. Det skadar kanske inte att i detta sammanhang erinra om att nazismen på sin tid började sin kampanj mot demokratien genom att diskreditera de parlamentariska institutionerna.

För egen del måste jag säga att under de tio år jag suttit i riksdagen har jag inte kunnat inse att, med de arbetsförhållanden som nu råda, man kan göra så stora reformer beträffande riksdagsarbetet. Talet om att riksdagsmännen ha för litet att göra anser jag vara fullständigt obefogat. Det finns fullt upp att göra för den som vill arbeta. Såvitt jag kunnat finna ha utskottsledamöterna ett ofta mycket slitsamt arbete, och man kan inte anklaga dem för lättja eller saktfärdighet. Arbete saknas inte heller, även om den största anhopningen förekommer just mot riksdagens slut. Jag finner det också vara förklarligt, liksom statsministern och andra framhållit, att frågorna nu måste dra ut mera på tiden än förr. Den oerhörda ansvällningen av uppgifter för statsmakterna måste medföra, att riksdagens arbetsuppgifter inte kunna slutföras inom samma tidrymd som tidigare.

Med detta vill jag emellertid inte alls ha sagt, att riksdagens arbetsformer inte kunna rationaliseras och förenklas. Maskineriet är onekligen tungrott och borde kunna arbeta betydligt smidigare, men — och här kommer jag till det väsentliga av vad jag vill ha sagt: det finns ingen möjlighet, enligt min mening, att åstadkomma några revolutionerande förändringar så länge den nuvarande konstitutionen består. De grundlagar som instiftades år 1809 äro i och för sig nog så demokratiska, men de voro ju anpassade efter dåtida förhållanden, och jag skulle väl tro att de då ganska väl fyllde sin funktion. Men i dag äro de inte längre tjänliga i alla avseenden. Den demokrati som grundlades 1809 har för länge sedan vuxit ur sina gamla kläder och är i behov av en ny, mera tidsenlig och modern kostym för att kunna fungera på ett sätt som tillfredsställer vår tids anspråk på smidigt och rationellt handlande.

Innan detta sker, innan en ny författning skapats, som ger rörelsefrihet åt våra dagars demokrati, är det ett tämligen hopplöst företag att söka ernå något resultat av diskussionerna i fråga om riksdagens arbetsformer. Dessa diskussioner ha hittills inte givit några resultat och komma inte heller att göra det, såvida man inte ställer in sig på att skapa en författning, som med-

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

ger ett rationellare arbete från de parlamentariska institutionernas sida. Jag menar därför att frågan om riksdagens arbetsformer intensivt sammanhänger med spørgsmålet om en grundlig revision av vår författning. Därvidlag är det kanske framför allt viktigt att så reglera förhållandet mellan regering och riksdag, att inte den ena kan hindra den andras funktioner. Regeringen måste bli ett riksdagens verkställande organ i detta ords egentliga betydelse. En revision av författningen är sålunda en oundgänglig förutsättning för en bättre och rationellare organisering av den parlamentariska verksamheten överhuvud taget och inte bara av riksdagens arbete. Börjar man inte i denna ända kommer frågan om riksdagens arbetsformer att allt framgent vara en fråga, som icke kan lösas tillfredsställande.

Det är därför att frågan lagts upp felaktigt som man inte har kunnat komma till något resultat. Och jag tror det är skadligt för riksdagens auktoritet och anseende hos folket att man nu håller frågan vid liv utan att kunna lösa den. Enligt min mening borde frågan om riksdagens arbetsformer upphöra, och i stället borde man aktualisera frågan om en genomgripande författningsrevision. Detta utesluter inte att man utan större rabalder djärvt griper sig an med att rationalisera det parlamentariska arbetet, så långt det låter sig göra under nuvarande förhållanden.

Det var någon som vid ett tillfälle talade om möjligheten av en förtroendekris för riksdagen i dess förhållande till folket. Jag är av den meningen att det inte alls behöver bli någon förtroendekris för den svenska riksdagen. Men det första villkoret för att en sådan skall undvikas är att riksdagen handlar i enlighet med demokratiens intressen och stöder en politik, som står i överensstämmelse med folkets vilja och önskningsar. Gör man det så är det alldeles givet, att det svenska folket icke kommer att betrakta riksdagen på det sätt som man kanske tidigare gjort.

Det är också en annan viktig omständighet, som jag vill framhålla i detta sammanhang, särskilt som man ju alltid talat om att riksdagens arbetsformer, sådana de nu existera, äro ägnade att dra ned riksdagens auktoritet och anseende hos svenska folket, och det är att riksdagsmännen själva borde beflita sig om att mera än tidigare värna om riksdagens auktoritet i dess egenskap av den främsta och avgörande demokratiska institutionen. Det gör man inte om man underblåser en propaganda beträffande riksdagens arbetsformer, som till sitt innehåll är reaktionär. Det gör man inte heller om man, såsom en framstående ledamot av denna kammare gjorde för en tid sedan, i kraft av sitt frikort på järnvägen pockar på att framför övriga passagerare få disponera en förstaklasskupé i ett överfullt tåg. Sådant skadar riksdagens och riksdagsmännens anseende. Och jag skulle vilja sluta med att framhålla, att riksdagsmännen litet var böra komma ihåg att de äro folkets förtroendemän och icke dess herrar.

Nu har utskottet föreslagit en ny utredning i detta gamla spørgsmål. För min del tror jag inte att denna utredning kommer att ge ett resultat, som innebär att frågan om riksdagens arbetsformer kan anses bli löst. Men, som jag tidigare framhållit, det skadar ju inte att försöka att även under nuvarande förhållanden åstadkomma de förbättringar som äro möjliga, och därför, herr talman, vill jag ändå sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Det finns i konstitutionsutskottets utlåtande en rad som jag gärna skulle vilja understryka, då jag har den uppfattningen att det påpekande, som konstitutionsutskottet här gör, är på sin plats. Utskottet skriver: »Den svenska riksdagens arbetsformer ha i mångt och mycket en för vår konstitution säregen karaktär med gammal hävd».

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

Detta är alldeles säkert riktigt. På sätt och vis kan man nog säga, att riksdagen i vissa hänseenden alltjämt arbetar i former, som knäslattes redan i 1866 års riksdagsordning. Ja, man kanske rent av kan våga påstå, att de levat kvar ända sedan 1810 års riksdagsordning. Detta är, som jag ser saken, en värdefull tradition, och den skall man ta hänsyn till, när man diskuterar frågan om revision av riksdagens arbetsformer. Det är säkerligen ingen tillfällighet att bland de tyvärr, måste jag säga, inte alltför talrika riksförsamlingar i världen, som för närvarande uppvisa stabilitet och vilkas arbete — säga vad man vill — mötes med medborgarnas förtroende, befinna sig det engelska parlamentet och den svenska riksdagen. Båda dessa riksförsamlingar äro traditionsbundna institutioner, och i varje fall när det gäller arbetssättet, äro de utav ganska konservativt kynne.

Det talas i våra dagar så mycket om rationalisering, om tidsstudier med mera sådant, och det må man göra. Man får dock inte glömma bort, tycker jag, när riksdagen föres in i sådana resonemang, att ett parlament dock icke är en mekanisk verkstad — därmed ingalunda något ont sagt om mekaniska verkstäder. Men det är inte en mekanisk verkstad, där produktionen kan förenklas och standardiseras praktiskt taget hur långt som helst. Riksdagen är, eller borde åtminstone vara i ganska väsentlig mån ett forum bl. a. för idédebatten i landet. Och för ett dylikt meningsutbyte utöver och vid sidan av de mera rutinmässiga vardagsuppgifterna erfordras dock — det tror jag vi allesamman kunna vara tämligen eniga om — ganska obundna former och en viss rörelsefrihet för den enskilde.

Å andra sidan, herr talman, är det uppenbart, att de alltmera omfattande statliga uppgifterna ställa andra krav, inte minst rent tekniskt sett, på riksdagen än tidigare. Här skulle jag för min del vilja understryka vad statsministern för en stund sedan påpekade. Enbart de senaste decennierna ha ju medfört en anseelig ansvällning av arbetsuppgifterna för riksdagen. Därav har följden blivit att — om man nu skall våga sig på att i detta sammanhang travestera Tegnér — riksdagens gamla form ej längre hålla vill. Riksdagarna dra ut i oändlighet, och för många medborgare blir det allt svårare att vara här, då man ju i allmänhet icke kan helt disponera sin tid för riksdagsuppgifternas fullgörande utan har åtskilliga bestyr i hemorten att se till. Vad det nu enligt min mening gäller är att med bevarande av det värdefulla i traditionen, som konstitutionsutskottet alldeles riktigt har understrukt, och med bevarande av det erfarenhetsmässigt givna söka sig fram till en sådan ordning, att den nuvarande pressen på riksdagen och dess ledamöter lättas. Den enskilde riksdagsmannens arbetskraft bör, tycker jag, kunna tagas bättre i anspråk utan att han för den skull skall behöva avstå mer än nödvändigt från verksamheten i hemorten. Möjligen skulle man kunna uttrycka önskemålen i en formulering ungefär så här: *mera och bättre arbete i riksdagen på kortare tid!*

Utskottet har vid behandlingen av de motioner, som jag jämte några meningsfränder tillåtit mig väcka i denna kammare, enligt min mening fördelat skuggor och dagrar en smula orättvist. Man har från utskottets sida skjutit in sig på Kungl. Maj:ts kansli men på ett tämligen anmärkningsvärt sätt fört undan riksdagen ur skottlinjen. Jag vill ingalunda bestrida, att utskottet har rätt i sin kritik i fråga om det sena propositionsavlämnandet, men jag tycker att utskottet icke bort så starkt som skett koncentrera sig på den sidan av saken utan också något litet skärskådat riksdagens roll i detta sammanhang. Redan har — särskilt av herr Spångberg — berörts den statistik över för sent avlämnade propositioner, vilken finns återgiven i utskottsutlåtandet. Jag har fäst mig vid en detalj i denna statistik, som jag skulle vilja säga några ord om. Det påpekas, att förseningen varit ganska oroväckande, dock med en viss re-

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

servation för vårsessionen 1944, då tillståndet i detta avseende var tämligen tillfredsställande. Redan 1945 försämrades det åter avsevärt för att 1946 vara sämre än någonsin tidigare. Man undrar vad det kan bero på, att förhållandena voro så relativt tillfredsställande 1944. Måhända har man att söka förklaringen härtill i det interpellationssvar, som statsministern lämnade den 17 november 1943, då han ställde i utsikt en förbättring av dessa ting till den kommande riksdagen. Det var alltså 1944 som vi fingo glädje av denna statsministerns deklaration och det löfte han gav 1943. Jag kan icke fria mig från den uppfattningen, att, därest statsministern velat, han måhända också kunnat för riksdagarna 1945 och 1946 föranleda en sådan ordning, som man kunde inregistrera för riksdagen 1944. Vi få ju dock betänka, att det är regeringen som är riksdagens störste arbetsgivare. Nu för tiden hör det ju till god ordning, att arbetsgivaren lägger i dagen synnerlig omsorg om sina arbetstagare. Här har senast i dag diskuterats den saken, och från arbetsgivarhåll har man understrukit det riktiga i denna sats. Med hänsyn härtill frågar jag, om icke regeringen borde bemöda sig om liknande hänsyn, när det gäller dess arbetstagare. Detta om propositionerna.

Jag beklagar att konstitutionsutskottet icke i samma mån intresserat sig för vissa andra påpekanden, som vi gjort i våra motioner och som avse riksdagens roll i detta sammanhang. Vi ha fört fram tanken, som var uppe reservationsvis för något år sedan, på en riksdag med början redan den 1 december. Jag skall icke här ta upp tiden med att redogöra för de fördelar, som enligt min mening skulle föreligga, därest en sådan anordning skulle kunna vidtagas. Jag är ledsn över att konstitutionsutskottet överhuvud taget icke har diskuterat den sidan av saken. Jag tror att ett redovisande av de motionsledes framförda synpunkterna och några kommentarer till dem skulle varit av beskaffenhet att berika diskussionen i frågan.

Vidare ha vi motionärer gjort ett par påpekanden, där vi ifrågasätta, huruvida icke arbetsplena i kamrarna skulle kunna hållas onsdagar och fredagar med början förslagsvis kl. 14. Därigenom skulle förmiddagarna kunna helt lös-göras för utskottsarbete. Icke heller detta uppslag har konstitutionsutskottet ägnat någon uppmärksamhet. Jag tror dock att på den linjen åtskilligt skulle vara att vinna. Jag vill erinra om att under senaste tiden ett av riksdagens ständiga utskott, nämligen utrikesutskottet, haft en rad sammanträden med början kl. 9 förmiddagen. Man har suttit mellan 9 och 11, och under dessa förmiddagstimmar har man, såvitt jag kunnat följa med saken, hunnit med ett ganska respektgivande arbete. Efter kl. 11 ha ledamöterna varit fria för andra uppgifter inom riksdagen. Jag undrar — och det är en fråga, som jag ofta gjort mig — varför icke riksdagsarbetet skulle kunna börja lite tidigare på dagen. De allra flesta av oss här i riksdagen ha vid sidan av riksdagsuppdraget borgerliga sysslor. Jag skulle vilja fråga damerna och herrarna: är det någon av er, som i den borgerliga gärningen kan låta hela förmiddagen gå till kl. 11, innan ni sätter i gång med dagens uppgifter? Alldeles säkert kommer svaret att bli ett enhälligt nej. Man har icke råd att låta halva förmiddagen gå på det sättet, utan i allmänhet börjar man sitt arbete kl. 9 för att icke säga väsentligt tidigare. Detta att man icke börjar förrän kl. 11 i riksdagen sammanhänger med den omständigheten, att arbetet förr var så pass begränsat att det icke erfordrades längre plena. Men när arbetet hopas på sätt som nu skett, ifrågasätter jag om icke i enlighet med den väg utrikesutskottet anvisat utskottssammanträden med början kl. 9 skulle vara något för riksdagen att reflektera på.

Statsministern nämnde i sitt anförande något om de tillfälliga utskotten. Jag skulle vilja instämma i det mesta han sade om de tillfälliga utskotten, men jag skulle — även om jag riskerar att senare under debatten bli emotsagd av

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

en meningsfrände till mig — till detta statsministerns yttrande vilja knyta ytterligare en reflexion. Förr i världen var det så här i riksdagen — det komma vi nog ihåg, som varit här någon längre tid — att de tillfälliga utskotten fattade sin uppgift på det sättet, att de under anständiga former hade att avstyrka de motioner, som remitterats till dem. Den regeln följdes rätt ordentligt till fromma för riksdagsarbetet och till fromma kanske också för de motionärer, vilkas lärda mödor hamnade hos de tillfälliga utskotten. Och var det någon gång så att ett tillfälligt utskott obetänksamt nog ansåg sig böra tillstyrka en motion, var det en fullkomlig sport — i varje fall i andra kamraren — att söka argumentera så, att utlåtandet i fråga föll under bordet. Man erinrar sig åtskilliga sådana frågor från år som gått. Nu gå de tillfälliga utskottens välvilja över alla gränser. Det är närmast ett undantag att man avstyrker en motion. Fastmera tillstyrker man och rekommenderar utredning om allt mellan himmel och jord. Jag får ju säga — och det är här jag anknyter till statsministerns utsago — att denna generositet i fråga om remisser från de tillfälliga utskottens sida nog är tilltagen i överkant. Ibland kan den vara motiverad särskilt när det gäller betydelsefulla saker, om vilka ett tillfälligt utskotts ledamöter äro litet ovissa och där de icke veta hur de skola ställa sig. Men ofta äro motionerna av den beskaffenheten, att det skulle räcka med ett betydligt mera begränsat remissförfarande och man skulle kunna inskränka sig till ett principiellt bedömande av den ifrågavarande motionen. Om riksdagen beslutar utredning i en sak och Kungl. Maj:t effektuerar beslutet, måste ju Kungl. Maj:t i alla händelser igångsätta en utredning.

Herr talman! Utskottet har icke helt tillmötesgått motionärernas framställningar, men jag har därför icke anledning till missnöje med det sätt, varpå konstitutionsutskottet behandlat våra motioner. Jag är tillfreds med att utskottet i likhet med motionärerna anser tidpunkten nu vara inne för åstadkommande av en lösning av problemet om rationellare arbetsformer för riksdagen. Jag är också tillfredsställd med utskottets ställningstagande av den anledningen, att jag menar att motionärerna ha ganska rätt, då de göra gällande, att omsorgen om folkrepresentationens anseende och om vår demokratis styrka kräver, att riksdagen allvarligt lägger sig vinn om att på ett effektivt sätt organisera sitt eget arbete.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag skall inte till diskussion ta upp några av de många anmärkningar, som framförts av herr Senander mot högern, då han som demokratiens nye moraliske väktare ville insinuera, att det skulle ligga några PHM-synpunkter bakom den motion, som underskrivits av mig och några meningsfränder. Jag vill blott förklara, att motionen tillkommit för att värna om riksdagens makt i samhället; och detta är väl demokrati så gott som något. Icke minst med ledning av erfarenheterna från mellankrigstiden måste vi dessutom säga oss, att den demokrati är starkast, där självkritiken är störst. Jag hänvisar i det sammanhanget bara till det för oss mycket nyttiga engelska exemplet; i England har man värvat om demokratin genom att värna sig mot dess oarter. I övrigt vill jag begagna tillfället att beklaga, att motionen kommit upp till behandling så här sent. Men det är icke motionärernas fel.

Eljest vill jag först framhålla, att jag finner det helt naturligt att riksdagen icke nu kan arbeta inom samma korta tidrymd som 1867. Men detta behöver icke innebära att tiden för riksdagsarbetet förskjutes proportionellt mot ärendenas ökade antal. Man har bland annat genom att införa tre nya ständiga utskott under tiden från 1867 kunnat lösa åtskilliga organisatoriska problem för att förebygga en onödig förlängning av sessionstiden, och jag tror att man

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

fortfarande genom olika rationaliseringsåtgärder kan komma ganska långt på samma väg. Jag understryker vad många andra och icke minst statsministern sagt, nämligen att det gäller att med förenade krafter söka oss fram till de mest rationella arbetsformerna. Huvudsynpunkten måste då vara att man gör arbetstiden så kort som möjligt, så att ledamöterna hinna med sitt civila arbete, kunna delta i sina organisationer uti hemkommunen, kunna hålla kontakt med allmänhet och väljare ävensom få tid till att metodiskt och grundligt ägna sig åt behövliga politiska studier. Lika viktigt är, att riksdagsarbetet inte göres så forcerat, att grundligheten äventyras, och att med andra ord prövningen av propositioner och motioner icke blir mest formell utan verkligt reell.

Om man skulle rikta ett par anmärkningar mot de nuvarande arbetsformerna är väl den första den, att de höstriksdagar, som nu förekomma, omöjligt kunna vara en rationell arbetsform redan av den anledningen, att minst halva antalet av riksdagens ledamöter då icke ha något annat att göra än att vara med vid slutdebatterna i kamrarna eller att möjligen framställa någon interpellation eller motion. Motionärernas aversion mot höstriksdagarna i deras nuvarande form riktar sig just mot det missbruk av arbetskraft, som där förekommer i flagrantaste utsträckning.

En annan anmärkning är den, att propositionerna komma sent. Statsministern må anföra vilka ursäkter som helst för detta förhållande; det är ju möjligt att de hänföra sig till bristen på arbetskraft i departementen. Men om vi se på resultatet i år och den stora flod av mycket viktiga propositioner, som vällt fram över riksdagen sedan april, måste vi konstatera, att riksdagen icke haft tid att med nödig grundlighet pröva dem. Detta är huvudanmärkningen mot det försenade avlämnandet av propositioner. Ledamöterna hinna icke sätta sig in i frågorna, och utskotten hinna, åtminstone icke alltid, granska dem så noggrant som sig bör. Jag frågar verkligen, om statsutskottet — jag sitter icke i detta utskott men jag har hört utskottsledamöter berätta om saken — med den grundlighet, som varit önskelig, hunnit bereda frågorna om Norrbottens järnverk, den medicinska forskningen, Kvarntorp och Kinne-Kleva. Jag tror icke, att någon av statsutskottets ledamöter vill hävda, att arbetsordningen i vår varit på något sätt den önskvärda.

Överhuvud taget böra vi någon gång ställa oss själva inför frågan, om prövningen av ärendena i riksdagens utskott numera är lika grundlig, som den varit förut och som den enligt läroböckerna alltjämt är. För min del har jag den personliga uppfattningen från de utskott, i vilkas arbete jag deltagit, att vissa frågor behandlas lika omsorgsfullt som förr i tiden, medan det i andra fall går mycket snabbt och geschvint till väga.

För att ytterligare ett ögonblick uppehålla mig vid frågan om rationaliseringen, lämnade hans excellens herr statsministern i dag ett intressant bidrag till denna diskussion, nämligen när han förordade att det skulle tillsättas ett slags rationaliseringsdirektör; jag är dock icke fullständigt säker på om det låg hundra procentigt allvar bakom statsministerns rekommendation. I anknäring till vad herr Hagberg sade nyss vill jag inskräpa, att riksdagsarbetet dock aldrig kan bli ett arbete på löpande band eller ske i maskinmässiga former. Jag kan inte tänka mig annat än att en verkligt kraftig ledning av riksdagsarbetet blott kan åstadkommas på ett av två sätt: antingen genom regeringen eller genom talmännen och partiledarna, d. v. s. talmanskonferensen. I England har regeringen ledningen; ja, vi kunna säga att det där råder en regeringens diktatur över parlamentet. Men i Sverige önska vi nog icke detta, även om riksdagen på allt sätt vill samarbeta med regeringen för att vinna en effektiv arbetsordning. Vi vilja inte se våra egna rättigheter inskränkta på det hänsynslösa sätt, som där sker till förmån uteslutande för regeringen. Då

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

återstår, såvitt jag kan förstå, bara den andra utvägen, som även hans excellens något diskuterade men icke tycktes tro mycket på, nämligen en kraftig ledning från talmännen och talmanskonferensen. Jag förstår verkligen inte, varför icke en kraftig dirigering från talmanskonferensens, d. v. s. talmännens och partiledarnas sida — ty det är partiledarna som sitta i talmanskonferensen — skulle kunna utövas. Jag har verkligen svårt att begripa, hur någon person, som inte har talmans eller partiledares rang och auktoritet, skall kunna ingripa i riksdagsarbetet och därvid göra nämnvärd nytta. Jag måste erkänna, att jag ställer mig avgjort skeptisk till statsministerns uppslag.

I detta sammanhang vill jag omnämna ett förfarande, som praktiseras i Schweiz och som skulle kunna i viss utsträckning tillämpas på de svenska höstriksdagarna. Där har man korta sessioner, i allmänhet fyra sessioner om året, på envar tre eller fyra veckor. Under sessionerna förekommer intet egentligt utskottsarbete, annat än sådant som behöves för sammanjämkningar och kompromisser. I stället sker utskottsarbetet regelmässigt mellan sessionerna. Då äro bara de arvoderade, som deltaga i detta utskottsarbete. Jag kan tillägga, att detta utskottsarbete ofta sker på turistorter, bergshotell o. s. v. Det kritiseras i Schweiz. Men parlamentarikerna hävda enständigt, att ett mycket sakligt och effektivt samarbete åstadkommes på detta sätt. Även vi borde kunna diskutera samma ordning; det vore aktuellt just nu i samband med det ryska handelsavtalet. Om dessutom arvoderingen regleras ungefär på det sätt, som antytts i den av oss framlagda motionen, borde det vara lätt att gå fram den vägen, om man *vill* undslippa onödig förlängning av hela riksdagens arbetstid.

Jag tillåter mig ytterligare, herr talman, medan jag har ordet, att framlägga några personliga synpunkter på vårt inre arbete. Den ena gäller arbetsplena. Jag undrar, om det finnes något parlament, som arbetar på lördagsnätterna, såsom sker i Sverige. Jag har inte så noggrant studerat just dessa förhållanden, men jag känner intet exempel därpå. Lördagsnatten anses allmänt socialt olämplig för arbete och borde vara det även för riksdagsmän. Det normala i främmande länder är att riksdagsarbetet koncentreras från måndagens kväll eller tisdag förmiddag och fram till fredagens eftermiddag; övriga dagar anser man böra vikas för ledamöterna, för arbete i hembygden eller besök i hemmet. Det vore ytterligt naturligt, om den svenska riksdagen — åtminstone om man bortser från den allra sista tiden av sessionen, då alla dagar i veckan kunna behöva utnyttjas — kunde nå fram till en ordning, där riksdagsmännen normalt befunne sig i Stockholm tisdagar till och med fredagar.

Vidare skulle jag tro — det är i varje fall min subjektiva syn — att en av de största svagheter i vårt arbete är de oerhört långa arbetsplena. Här få vi sitta från klockan 11 på förmiddagen till klockan 12 på natten. Vi ha sex arbetsdagar i veckan men allt arbete skall — såvida det inte är i slutet av riksdagen — nödvändigtvis koncentreras till en enda dag. Kan detta verkligen vara till förmån för arbetet? Kan det uppstå någon festivitét över förhandlingar, som bli på detta sätt långt utdragna? Måste icke människorna bli dåsigas och trötta av att sitta så många timmar i sträck? Om vi skulle tänka på en sådan sak som hänsynen till pressen: är det riktigt av kammaren att mestadels koncentrera alla offentliga debatter till en enda dag, när vi veta, hur svårt pressen överhuvud taget har att lämna utrymme för vad som sker och yttras i denna sal?

Nej! Idealet ser jag i flera arbetsplena i veckan, korta, om tre till fyra eller måhända fyra till fem timmar. Utskottsarbetet har att anpassa sig därefter.

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

Dessutom böra kamrarnas ledamöter i förväg få klart för sig, när arbetsplena hållas. Jag måste, herr talman, säga, att det råder oro då och då i kammaren över att man icke vet, om den eller den lördagen skall reserveras för arbetsplenium eller inte. När herr vice talmannen med viss rätt klandrade kammaren för den stora frånvarofrekvensen en lördagskväll nyligen, så berodde bortovaren till stor del därpå, att kamrarnas ledamöter icke hade någon säker vetskap några dagar i förväg om arbetsplenium skulle utlysas den dagen. Det kan ha varit de mest legitima skäl för vederbörande att ha varit borta.

Jag vet inte, hur många som omfatta dessa mina meningar. Men jag tror att ganska mycket skulle kunna vinnas genom dessa förändringar både till förmån för riksdagsarbetet och för att få mera intressanta plena. Alla äro vi syndare, när vi icke träget lyssna till debatterna utan ofta tillbringa en stor del av tiden utanför själva plenisalen. Men själva systemet inbjuder nu därtill.

Vidare har jag den uppfattningen — också den mycket subjektiv — att vårt arbete i kammaren lidit av riksdagshusets utformning. Det har talats mycket om riksdagshusets utseende, och Aron Johanssons skapelse har klandrats mest ur denna estetiska synpunkt. Men vad vi egentligen aldrig diskuterat är husets ändamålsenlighet för det behov det skall fylla. Jag har den bestämda känslan, att de forna debatterna i det riksdagshus, som låg på Riddarholmen, åhördes med mycket större intresse av riksdagens egna ledamöter än vad debatterna nu göra. Det kan bero på att bl. a. pressen nu spela en större roll än förut och delvis konkurrerat ut riksdagen. Jag tror dock att en av anledningarna till denna för kammaren och dess ställning i statslivet icke betydelselösa skillnad är, att denna sal helt enkelt är för stor för sitt ändamål. Den är en jättearena. Det är icke fysiskt möjligt att en hel dag anstränga sig till uppmärksamhet mot alla talare. Det uppstår ofta sorl i salen; riksdagsmännen begära ibland icke ordet blott därför, att de inte tro sig kunna få åhörare. Det blir i denna sal ej det intresse för förhandlingarna, som borde finnas åtminstone bland riksdagsmännen själva. Låt oss som jämförande exempel ta den s. k. stora partilokalen! När 200 ledamöter av den socialdemokratiska gruppen sammanträdde där, är antalet ungefär lika många som i denna kammare. Men i den lilla salen råder det förvisso ett mycket större intresse för debatterna än i kammaren. En av orsakerna till skillnaden är helt enkelt, att plenisalen är för stor.

Nu kan naturligtvis ingenting göras åt detta. Men jag vill erinra om att engelsmännen, när de nu bygga om sitt sönderbombade underhus, icke ta till detta i full omfattning. De räkna med att ett visst antal ledamöter alltid är borta, men de vilja dessutom icke göra salen större än att den kan bevara den intima karaktären av en lokal, där man kan få en diskussion till stånd, som alla verkligen lyssna till.

Till sist, herr talman, undrar jag, om man ej skulle kunna vinna åtskilligt genom att flytta talarstolen. Att gå upp i andra kammarens talarstol innebär att man faktiskt avlägsnar sig från auditoriet. Är vederbörande inte utrustad med en stark röst eller fungerar inte högtalaraggregatet särskilt gynnsamt, kommer man snarare bort från församlingen än in på denna. Talarerna och kammaren ha ett ömsesidigt intresse av att talarstolen flyttades längre fram i kammaren, lämpligen där stenograferna nu sitta.

Detta kan synas vara bagateller. Men jag vill erinra om hur dessa frågor för engelsmännen långt ifrån äro betydelselösa. De anse dylika frågor vara viktiga ovägbara faktorer i det parlamentariska arbetet. Och alla ha vi i alla fall den uppfattningen, att vi böra söka göra riksdagens förhandlingar så intresseväckande och värdiga som möjligt.

Revision av riksdagens arbetsformer m. m. (Forts.)

Herr talman! Med dessa blandade objektiva och subjektiva synpunkter ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Skantze**: Herr talman! Hans excellens herr statsministern utvecklade i sitt anförande en viss kritik över utskottens arbetstakt och exemplifierade denna med en hänvisning till dagens föredragningslista, där det finns utskottsutlåtanden i anledning av motioner väckta redan vid riksdagens början. Hans excellens anförde som särskilt anmärkningsvärt, att det till och med fanns ett utlåtande från ett tillfälligt utskott på föredragningslistan i dag.

Ja, herr talman, härmed förhåller det sig så, att den motion, som behandlas i detta utlåtande, rör sig om ett problem, beträffande vilket man redan vid riksdagens början visste, att det skulle bli föremål för en kungl. proposition, nämligen frågan om åtgärder mot konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Tredje tillfälliga utskottet ansåg det icke rimligt att lägga fram detta problem på kammarens bord för behandling förrän propositionen avlämnats och blivit vederbörligen utskottsbehandlad, detta så mycket mindre som den lösning som anvisats i motionen högst väsentligt skilde sig från den som man väntade skulle bli anvisad i den kungl. propositionen.

Jag vet nu icke vad det berodde på att Kungl. Maj:ts proposition nr 264 kom så sent på riksdagens bord. Redan i mars ryktades det i pressen att den var klar. Vecka efter vecka gick, men den kom inte. Först i maj hade vi den. Den blev då remitterad till andra lagutskottet, vars utlåtande är daterat den 7 juni. Sex dagar senare förelåg i tryck tredje tillfälliga utskottets utlåtande över den motion, som rörde samma problem.

Det är alltså, herr talman, icke någon sölighet hos utskottet som föranlett att utlåtandet föreligger till behandling i dag, utan det är förseningen av en proposition som är anledningen.

Herr Hagberg i Malmö gjorde några allmänna reflexioner rörande de tillfälliga utskottens sätt att arbeta. Det ger mig icke anledning till något bemötande. Jag anser nämligen, att den kritik som herr Hagberg framförde icke alls drabbar det utskott jag har äran företräda.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 13.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., i vad propositionen angår förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att å morgondagens föredragningslista utrikesutskottets utlåtanden och memorial nr 6—8, statsutskottets utlåtanden nr 233—252, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 49—51, första lagutskottets utlåtande nr 49, första särskilda utskottets memorial nr 3 och budgetdeputerades memorial måtte i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial, nr 256, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om s. k. språktillägg till folk- och småskollärare i finskspråkiga områden i landet.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att vidtaga de åtgärder som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna;

från statsutskottet:

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m.;

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om vissa anslag för budgetåret 1946/47 till länsstyrelserna och landsfiskalerna;

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm;

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa hyreskostnader;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa åtgärder inom sinnessjukvårdsorganisationen;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån och folkbokföringen för budgetåret 1946/47;

nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1945/46;

nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till oförutsedda utgifter;

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till understöd åt folkhögskolor; och

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående *dels* nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva m. m., *dels ock* medgivande för Svenska skifferoljeaktiebolaget att teckna viss borgen;

från bevillningsutskottet:

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om preliminärt uttagande av värnskatt för senare hälften av budgetåret 1946/47;

från bankoutskottet:

nr 411, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för folkskolans överlärare;

nr 412, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.; och

nr 413, angående regleringen för budgetåret 1946/47 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

från första lagutskottet:

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 409, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, dels ock en i ämnet väckt motion;

från andra lagutskottet:

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.;

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., såvitt propositionen avser förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet; samt

från jordbruksutskottet:

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 maj 1941 (nr 350) angående skogsvårdsstyrelsen, m. m., dels ock angående anslag till Skogsvård m. m.: Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m.;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.37 em.

In fidem
Gunnar Britth.